XXIX. évfolyam, 1. szám
2022. február 15.

PRIETENIA PRZYJAŹŃ ПРИЯТЕЛСТВО URTĂSJUJÉ PRIJATELJSTVA PRIATEĽSTVO ДРУЖБА PRIJATELJSTVO FREUNDSCHAFT ΦΙΛΊΑ ПРИЯТЕЛЬСТВО ԸՄՐԵԿՑՈՒՄՆԵՑՈՒՔ AMALIPE ПРИЯТЕЛСТВО

BARÁTSÁG

KULTURÁLIS ÉS KÖZÉLETI FOLYÓIRAT

BARÁTSÁG

Magyarország népei
kölcsönös megismerkedését szolgáló
folyóirat

Megjelenik hatszor egy évben.

Alapította 1994-ben:
Ember Mária és Mayer Éva

Kiadó:
Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége
A kiadásért felel:
Hollerné Racskó Erzsébet elnök

Felelős szerkesztő:
Mayer Éva
Olvasószerkesztő:
Hegedűs Sándor
Művészeti szerkesztő:
Szélpál Éva
Riporter:
Balányi Klára

A szerkesztőség postacíme:
Barátság szerkesztősége
1519 Budapest, Pf. 452.
Telefon: 203-2858
E-mail címeink:
baratsagujsag@gmail.com
eva.mayer@nemzetisegek.hu

ISSN 1218-0149 (nyomtatott)
Terjeszti az ONÖSZ
és a Lapker Zrt.

Nyomdai előállítás:
Croatica Nonprofit Kft.
Felelős vezető:
Horváth Csaba ügyvezető igazgató
www.croatica.hu

ISSN 2061-0718 (Online)
Online szerkesztő:
Domainsector Kft.
http://nemzetisegek.hu

E lapszámunk megjelenését
a Miniszterelnökség
Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért
Felelős Államtitkársága,
a Közhasznú Hermann-Niermann Alapítvány,
az Országos Horvát Önkormányzat
és a Bethlen Gábor Alapkezelő
támogatta.

Orsós Teréz alkotásai

Egy padon

Konyhában

Címlapunkon: Orsós Teréz: Menyasszony

2020

Busójárás Mohácson

Stipan Balatinac/Hrvatski glasnik képriportja

Ára: 300 Ft

9 771218 014004 22001

Bonyhádon tartották a magyarországi németek elhurcolásának és elűzetésének emléknapját

A Magyar Országgyűlés 2012-ben nyilvánította a magyarországi németek elhurcolásának és elűzetésének emléknapját hivatalos emléknappá, kifejezve ezzel a német nemzetiséget ért meghurcolás igazságtalanságát. Az idei év központi megemlékezését január 19-én tartották Bonyhádon. Az eseményen számos magas rangú egyházi és világi méltóság, a német nemzetiség magas rangú képviselői, Tolna megye német nemzetiségi önkormányzatainak képviselői, Bonyhád város német kultúregyesületei, valamint a történelmi eseményeket elszenvedő személyek és leszármazottaik vettek részt.

A rendezvényen a helyi Kränzlein Néptánc Egyesület tagjai népviseletben jelentek meg, ezzel emelve a rendezvény fényét. A bonyhádi Szeplőtelen fogantatás katolikus templomban német nyelvű ünnepi ökumenikus istentiszteletet celebráltak Balog Zoltán református püspök, Exc. Felföldi László, a Pécsi Egyházmegye megyéspüspöke, Kondor Péter, a Déli Evangélikus Egyház püspöke és Wigand István bonyhádi plébános. A szentmisén a bonyhádi Rónai Józsefné Német Nemzetiségi Kórus működött közre.

Ruip Gergő felvétele

Az esemény az újonnan felállított *Tolna megyei németek elhurcolásának és elűzetésének emlékműve* felszentelésével és közös koszorúzással folytatódott. A bronzapplikációkkal díszített, kőből épült emlékmű központi motívumai a kereszt, mely a vallást jeleníti meg, továbbá egy szélfútta lepel egy oszlopon, mely a kényszerből hátrahagyott otthon jelképe, valamint egy kiszakított fa gyökere, mely az elűzött családok és a hátrahagyottak fájdalmát hivatott megjeleníteni. Beszédes a talapzat felirata is: *„Vertreibung – Internierung – Krieg – Verschleppung. Schicksahlsjahre der Tolnauer Deutschen" (Elűzetés – internálás – háború – elhurcolás. A tolnai németek sorsdöntő esztendei)*, mely a magyarországi és a tolnai németség nehéz éveit foglalja össze. Alkotója *Szatmári Juhos* László, Tolna megyében élő, erdélyi magyar szobrász.

BARÁTSÁG

XXIX. évfolyam, 1. szám
2022. február 15.

TARTALOM

KITÜNTETETTEK

Nemzetiségekért díjasok 10624

KÖZÖS EURÓPÁNK

Ahol egyfelé eveznek. . .
Interjú Soltész Miklóssal 10628
Parlamenti választások és a nemzetiségek, 2022 – összeállítás 10630
Egy közvélemény-kutatás és eredményei
Interjú Englenderné Hock Ibolyával 10641
Orsós Teréz festőművész halálára 10644
Búcsú Kalász Mártontól 10648
Dagmar Mária Anoca 70 10650
Dagmar Mária Anoca: A fiú 10651
Kincsek az értéktárakból 10654
Varga Ilona: Joka IX. 10659

KÖNYV

Kollár-Klemencz László: Öreg Banda 10667
Kátoly – századokon át őrzött kincs 10668

Tartalomjegyzék 2021 10673

HÁZAINK TÁJA

Régi ízek egy bakonyi sváb falu, Németbánya konyháiból 10676

Inhalt, Contents 10678

Borítóinkon:
Orsós Teréz alkotásai, valamint Stipan Balatinac képriportja látható a mohácsi busójárásról.

Előfizethető
az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége
Barátság folyóirat számlaszámán:
11743057-26413457

Előfizetési díj: 1 évre 3000 Ft

Kapcsolat: Somogyi Zsuzsanna, ONÖSZ
e-mail cím: zsuzsanna.somogyi@slovaci.hu
telefon: +36 30 211 3980

Nemzetiségekért-díjazottak 2021-ben

Ünnepélyes keretek között 2021. december 17-én a Nemzetiségek Napja alkalmából a Bolgár Művelődési Házban adták át a magyarországi nemzetiségek kultúrájáért folytatott tevékenységek elismerésére szolgáló Nemzetiségekért Díjakat. Az elismeréssel a magyarországi nemzetiségek érdekében a nemzetiségi közéletben, az oktatásban, a kultúrában, az egyházi életben, a tudományban, a tömegtájékoztatásban, a gazdasági önszerveződés területén példaértékű tevékenységet végző embereket és szervezeteket jutalmazzák.

Az ENSZ 1992. december 18-án fogadta el a Nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól szóló nyilatkozatot. Ez volt az első olyan átfogó nemzetközi dokumentum, amely az államok számára előírja a kisebbségek létének, identitásának védelmét, rendelkezik a kisebbségek saját kultúrához, hitélethez és nyelvhasználathoz való jogáról, a kisebbségeket érintő ügyek eldöntésében való érdemi részvételről, a határokon átívelő szabad kapcsolattartásról. Ennek emlékére december 18-át az Országgyűlés 2012-ben a Nemzetiségek napjává nyilvánította. A napot 1995 óta ünnepeljük, korábbi elnevezése a Kisebbségek napja volt.

Az eseményen beszédet mondott *Semjén* Zsolt miniszterelnök-helyettes, nemzetiségekért is felelős tárca nélküli miniszter. Az őshonos nemzetiségeink gazdagítják Magyarország és az egész magyar nemzet „értékgazdagságát" – jelentette ki. Hangsúlyozta: a magyarországi nemzetiségek elválaszthatatlan, integráns értékeit adják a magyar nemzetnek. „Egy nemzetiség olyan sajátos gazdagságot őriz, amit rajta kívül senki más nem őriz" – fogalmazott Semjén Zsolt. Ha egy nemzetiség eltűnne a történelemből, akkor ezt az értékgazdagságot soha senki többet nem tudná megmenteni, megőrizni és nem tudná felajánlani.

A kitüntetettek
Balányi Klára felvételei

lani magának az egyetemes emberiségnek – tette hozzá. Mint mondta, ezért nagyon fontos, hogy minden nemzetiség megerősödjön, büszke legyen arra, amit a történelem során az ősei és a most élők létrehoztak, mert ez a megmaradást és a jövőt jelenti. Felidézte, hogy eredetileg Kisebbségekért Díj volt az elismerés megnevezése, de ezt megváltoztatták, mert a kisebbség szó negatív asszociációkat kelthet. „Abból, hogy egy közösség létszámában kevesebb, egyáltalán nem következik az, hogy értékében, szellemiségben, gazdagságában, eredményeiben kevesebb lenne bárki másnál" – fogalmazott. A miniszterelnök-helyettes beszéde végén megköszönte a díjazottaknak a szolgálatukat, azt, hogy „mindannyiunkat gazdagítottak".

A Nemzetiségekért Díjakat Semjén Zsolt és *Soltész* Miklós, a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkára adta át. A díjak átadása után a mohácsi *Pokláde* együttes adta elő műsorát.

A díjat idén nyolc embernek és öt szervezetnek ítélték oda. Díjat vehetett át:

Bűdy Gézáné bolgár nemzetiségű néptánccsoport vezető

Bűdy Gézáné a szófiai Táncművészeti Főiskolán végzett, majd bolgár néptánccsoportok vezetőjeként és koreográfusaként a világ több pontján dolgozott, természetesen Budapesten is. Számos néptánccsoportot alapított és vezetett, többek között a Zdravec együttest, illetve a Zornica női néptánccsoportot és hagyományőrző egyesületet, amelynek elnöke és művészeti vezetője. Az évek során számos elismerésben részesült, többek között a Pro Cultura Minoritatum Hungariae díj tulajdonosa.

Góman János az Esztergomi Roma Nemzetiségi Önkormányzat elnöke

Góman János 2002 óta az Esztergomi Roma Nemzetiségi Önkormányzat képviselője, 2006-tól az elnöke. Kidolgozta az Esztergomi Roma Felzárkóztatás Programot, amely ösztöndíjjal, munkalehetőséggel és szolgálati lakás biztosításával támogatja a tanulmányaikat folytatókat. Részt vett a Roma Foglalkoztató és Oktatásszervező Nonprofit Kht. létrehozásában, amely célul tűzte ki a roma közösség integrációját.

Farkas Zsolt roma nemzetiségű koreográfus, zenekarvezető

Farkas Zsolt zenész, táncos, koreográfus, a hazai cigány kultúra jeles képviselője, a Magyar Bronz Érdemkereszt kitüntetés tulajdonosa. Vezetője a Közéleti Díjas Khamoro Táncszínház és a Khamoro Budapest Band folklór együttesnek, melyekkel a magyarországi cigányság tánc- és zenekultúráját képviseli itthon s külföldön egyaránt. Célja az archaikus roma tánc megőrzése és továbbadása. Ennek érdekében a tánctanítás mellett táncházakat is vezet.

Szidiropulosz Archimédész görög nemzetiségű történész, tanár

Tanári munkája mellett szociológusként és kutatóként a görög és a magyar történelem tanulmányozása során kiemelkedő publikációkat tett közzé. Elemezte a magyarországi görög nemzetiség sorsát, életútját. A budapesti székhelyű Magyarországi Görögök Kutatóintézetének igazgatójaként aktívan részt vett nemzetközi rendezvények szervezésében és lebonyolításában.

Mándity Zsívko, horvát nemzetiségű író, tanár

Mándity Zsívko tanár, kutató, író, könyvszerkesztő, nyelvtani lektor 1973-ban horvát-szerb, orosz és bolgár tanári diplomát szerzett. Jelenleg is tanít horvát nyelvet a Mohácsi Művelődési Központban. Irodalmi, történelmi, néprajzi kiadványok, tankönyvek és hetilapok szerkesztője, nyelvi lektora. A horvát nyelv és hagyományok megőrzése érdekében számos kutatást végez, többek között kutatja és gyűjti a XIX. századi horvát irodalmárok kéziratait.

A Magyarországi Lengyel Katolikusok Szent Adalbert Egyesülete

Budapesten a Lengyel Templom közössége 1993-ban alapította a Magyarországi Lengyel Katolikusok Szent Adalbert Egyesületét, melynek fő célja kulturális, hitéleti és jótékonysági programok szervezése. Tevékenysége kiterjed a fiatalok nevelésére, az idősek és rászorulók megsegítésére. Az Egyesület tagja a Nyugat-Európai Lelkipásztori Tanácsnak, valamint a Lengyel Közösségek Európai Uniójának. Huszonhét éve főszervezője és rendezője a Lengyel Keresztény Kulturális Napoknak és más színvonalas rendezvényeknek.

A német nemzetiségi Gannai Asszonykórus

A Veszprém megyei Gannai Asszonykórus idén ünnepli alakulásának 50. évfordulóját. Hagyományos népviseleti ruháikkal, és saját gyűjtésű dalaikkal hozzájárulnak a magyarországi németek kultúrájának és hagyományainak megőrzéséhez. Megalakulásuk óta több díjjal és kitüntetéssel ismerték el munkájukat. Dalaikból énekeskönyvet is kiadtak.

Foaia românească román hetilap szerkesztősége

A gyulai székhelyű román hetilap idén ünnepelte alapításának 70. évfordulóját. Az újság szerkesztősége a nemzetiségi közösség értelmiségi alkotóműhelye, mely ápolja a román anyanyelvet és dokumentálja a közösség mindennapjait. A hetilap fontos szerepet tölt be a hazai és az anyaországi román kapcsolatokban és a kultúra közvetítésében.

Ruszin Kulturális Egyesület

A Budapesten 2003-ban alapított Ruszin Kulturális Egyesület híven őrzi a magyarországi ruszinok hagyományait, kulturális és irodalmi örökségét, továbbá széles körben megismerteti a ruszin népzene és a görögkatolikus egyházi zene értékeit. Az Egyesület tagja a magyarországi Civil Szervezetek Szövetségének és a Ruszin Világtanácsnak.

Gálity Vojiszláv szerb ortodox főesperes, püspöki helynök

Gálity Vojiszláv Belgrádban tanult teológiát, pappá szentelése után Szigetcsépen és Szentendrén szolgált, emellett egyházmegyei titkárként is dolgozott. 40 éve szolgál Szentendrén, jelenleg a Budai Szerb Ortodox Egyházmegye püspöki helynöke, főesperes és szentendrei parókus. A Szent Száva Érdemrend tulajdonosa. Nagy szerepet vállal a szerb nemzetiség megerősítésében, az ortodox hit és kultúra továbbadásában. Egyházi és nemzetiségi folyóirat szerkesztője, versei újságokban, antológiákban és önálló kötetben is megjelentek.

Ozvena Budapesti Szlovák Kórus

Az Ozvena kórus több mint húsz éve azzal a céllal alakult, hogy megőrizze a magyarországi szlovákok gazdag énekkultúráját. Előadásaikon szlovák kórus- és zenei művek mellett klasszikusokat is megszólaltatnak. Szervezői a szlovák énekkarok találkozójának. A szlovák népdalok és hagyományok népszerűsítéséhez hanglemezek, népdal- és énekeskönyvek kiadásával járulnak hozzá.

Kucsera Andrásné nyugalmazott szlovák iskolaigazgató

Kucsera Andrásné orosz-szlovák szakon szerzett tanári diplomát. A nézsai Általános Iskolában – a későbbi Mikszáth Kálmán Szlovák Nemzetiségi Általános Iskolában – tanárként, majd 1993-tól nyugdíjazásáig igazgatóként dolgozott. Vezetésével a helyi szlovák önkormányzat átvette az iskola fenntartását. A Nézsai Szlovák Nemzetiségi Önkormányzat elnöke, és a Nógrád Megyei Szlovák Nemzetiségi Önkormányzat tagja.

Hirnök József néprajzkutató, szociológus

Hirnök József a Ljubljanai Tudományegyetem Bölcsészkarán szerzett diplomát néprajzkutató és szociológia szakon. Nagy szerepe volt a szentgotthárdi Magyarországi Szlovének Szövetsége megalapításában, melynek 2019-ig elnöke volt, s jelenleg az alelnöke. Fontos szerepet vállalt több szlovén nemzetiségi közösség létrehozásában, mint például a Szlovén Ifjúsági Egyesület. A kétoldalú kapcsolatok ápolása érdekében végzett munkájáért a Szolgálatért Érdemrendet, a Szlovén Köztársaság legmagasabb elismerését is átvehette.

Közös tánc

Ahol egyfelé eveznek, az eredményeken is látszik

Interjú Soltész Miklóssal,
a Miniszterelnökség egyházi és nemzetiségi kapcsolatokért felelős államtitkárával

– Hogyan értékeli a szószólók tevékenységét és együttműködését az elmúlt ciklusban?

– Két parlamenti ciklus tapasztalata bizonyítja, hogy a szószólói intézmény bevált és nagyon hasznos. Nemcsak a nemzetiségek számára fontos a munkájuk, hanem a kormányzat szempontjából is. Konstruktív és eredményes a kapcsolatunk, sok dologra ők hívják fel a figyelmet, javaslatot, észrevételt tesznek, ezeket figyelembe vesszük a döntéshozatalok során. Egyes nemzetiségeknél voltak kezdeti feszültségek az elnökök és a szószólók között, de ezek oldódtak, többségében jól együtt tudnak dolgozni. Kormányzati részről azzal is igyekeztünk segíteni, hogy a jelentősebb tárgyalásoknál, a nagyobb beruházások, döntések előtt a szószólók és az elnökök véleményét együtt kértük. Ahol nem csak egy hajóban, de egyfelé is eveznek, ott az eredményeken is látszik a jó együttműködés. Ebben a ciklusban a német nemzetiség országgyűlési képviselőt tudott adni, aki így a parlamenti döntéshozatalokban is részt vesz. Ritter Imre képviselőként és a nemzetiségi bizottság elnökeként nemcsak a német, hanem az összes nemzetiség ügyét nagyon tevékenyen szolgálta. Ha végignézem, mit tudtunk közösen megvalósítani, *egyik legfontosabbként a jogszabályok módosításait emelném ki. Megtörtént a nemzetiségek jogairól szóló törvény módosítása, amit nagy többséggel fogadott el az Országgyűlés.* Ugyanilyen hangsúlyos eredmény a nemzetiségi – főleg köznevelési – intézmények nemzetiségi tulajdonba adása. Ennek a lehetősége és kötelezettsége biztosítékot jelent a nemzetiségek munkájához. A jogszabályváltozások mellett a költségvetési változásokat érdemes kiemelni: csak 2018-22 között több mint kétszeresére, 2010 óta pedig a hatszorosára növekedett a nemzetiségek támogatása. Ez hatalmas, korábban elképzelhetetlen mértékű növekedés.

– A költségvetés szerint milyen éves tervek előtt állnak, mi folytatódik, milyen újabb beruházások következnek?

– Említettem az elmúlt évek jelentős költségvetési támogatásnövekedését. Az elmúlt tíz évben le kellett tennünk olyan cövekeket, amelyeket iránymutatóként kell követnünk. Ezek közé tartozik a köznevelés, az önkormányzatiság, a kulturális intézmények, civil szerveződések és a nemzetiségekhez kötődő egyházak, egyházi jelenlét támogatása.

Mind az öt területen próbáltunk olyan egyértelmű támogatási rendszert kialakítani, melynek eredményeként jelentős változások indultak be, például *tíz év alatt 12-ről 100-ra növekedett a nemzetiségi fenntartású köznevelési intézmények száma.* Az átadásokat követték a felújítások. *Évente 50-60 intézményt újítunk fel, ebben a ciklusban 5,8 milliárd forintot fordítottunk a közepes és kisebb intézmények felújítására.* Ilyen mértékű fejlődésről korábban nem is álmodhattak a nemzetiségeink! Ebben nincsenek benne a külön kormányhatározattal támogatott nagyobb intézményi felújítások. Mindenki tapasztalhatja ezek pozitív hatását, sok helyen tornatermek épülnek, osztálytermekkel bővülnek az intézmények, tetőszerkezetek újulnak meg, fűtésrendszerek korszerűsödnek, nyílászárókat cserélnek. Az oktatás-nevelés terén pályázatokkal segítjük a nemzetiségi pedagógusképzést, a pedagógusok pályán maradását, valamint a tehetséges fiatalok tanulmányait.

Kulturális területen is jelentős intézményi beruházások valósultak meg, említhetem a szekszárdi német színház vagy a pécsi horvát színház felújítását. A tavalyi 500 millióról 700 millióra emeltük a kulturális pályázatok összegét, melyek a helyi kisközösségek támogatását szolgálják.

Közel 500 út menti kereszt és számos, a nemzetiségek hitéletének helyet adó templom újulhatott meg a Kormány támogatásával. Ahol a hit – katolikus, protestáns vagy ortodox – megmarad, ott a nemzetiségek identitása is erősebb. Az elmúlt években nőtt a települési és területi önkormányzatok támogatása, ebben az évben is növekszik az országos önkormányzatoké.

– Mennyiben befolyásolja a tervezést, a folyamatosságot a tavaszi választások eredménye?

– Ha újra bizalmat kapunk, folytatjuk nemzetiségeink támogatását. Ez komoly felelősséggel jár, hiszen nemzetiségeink megmaradása, megerősödése a tét. Célunk, hogy a nemzetiségeinkhez tartozó emberek jól érezzék magukat Magyarországon. Mi emellett természetesnek tekintjük, hogy ők ápolják és erősítik kapcsolatukat az anyaországgal. Ezzel mindannyian gazdagodunk, az elmúlt tíz évben a legtöbb országgal javultak a kapcsolataink.

– Az elmúlt időszakban sok helyre ellátogatott, mit tapasztalt a személyes találkozások alkalmával?

– Szeretek „terepen" lenni, mert a személyes tapasztalatokból, találkozásokból sokat tanulok. Látogatásaim során igyekszem nemcsak a vezetőkkel, hanem az adott területen dolgozókkal és fiatalokkal is találkozni. Fontos megismerni az ő törekvéseiket is és bevonni őket a nemzetiségek életébe, munkájába. A fiataloknak kell majd a nagyon elkötelezett, sokat dolgozó és a korábbi, a nemzetiségek számára nehéz és kedvezőtlen időszakban is kitartó korosztály nyomdokaiba lépni. A Kormány azzal segít, hogy támogatja a tehetséges és a közösségi életben már most résztvevő fiatalokat, például a nemzetiségi tanulmányi ösztöndíjjal. *Az elmúlt évek során több mint 270 fiatal kapott nemzetiségi tanulmányi ösztöndíjat, megemeltük az ösztöndíjak számát, így várható, hogy a díjazott fiatalok száma tovább nő majd. Belőlük lesznek a jövő nemzetiségi pedagógusai, vezetői, a nemzetiségi élet szereplői.* Jól működnek a nemzetiségi iskolák, egyébként hasznos az is, ha ezekbe nem csak nemzetiségi fiatalok járnak. Mert ők is megismerik az adott nemzetiség kultúráját, nyelvét, ezáltal szélesedik az a kör, amely felnőttként teljes természetességgel tud majd együttműködni. Erre a Kárpát-medencében nagy szükség van. A nemzetiségi iskolákban tanulók nemzetiségi civil szervezetek programjain is részt vesznek. Szervezünk számukra olyan programokat, amikből érezhetik, hogy fontosak, számítunk rájuk. Ilyen a már hat alkalommal megszervezett Nemzetiségi Ifjúsági Találkozó, illetve a tavaly először megrendezett Alumni-találkozó egykori ösztöndíjasainknak. Márciusban először szervezünk sporthétvégét középiskolásainknak Szarvason. A felsőoktatásban tanulók számára megvalósult ösztöndíjrendszeren keresztül mintegy 500 fiatalt értünk el. Az éves átadáskor a parlamenti ünnepségen fel is szoktam hívni a figyelmüket a felelősségükre a saját nemzetiségükkel szemben. Az ösztöndíjrendszert azért működtetjük, hogy legyenek, akik továbbadják az értékeket a közösségük felé.

– Milyen kiemelt program várható ebben az évben?

– Mire az interjú megjelenik, döntés születik a nemzetiségi civil, a kulturális és a táborozási pályázatokról. Idén is több ezer nemzetiségi szervezetet, kezdeményezést tudunk támogatni. Reméljük, hogy a járványhelyzet lehetővé teszi, hogy az érintettek megvalósítsák terveiket.

Folytatódnak és el is kezdődnek jelentős beruházások, például *a pécsi Lenau-ház, a szegedi szerb iskola, a budapesti Rákóczi úti szlovák épület, a bolgár intézmények egy központba történő elhelyezése a Vágóhíd utcában.* De minden nemzetiségnek vannak folytatódó projektjei. A közepes és kisebb beruházások is folytatódnak. 60-70 óvoda, iskola és kulturális intézmény felújítása valósul meg ebben az évben. Több száz útmenti keresztet fognak felújítani. A koronavírus-járvány kezdetén hirdettük meg a kisebb beruházások támogatását. Megdupláztuk a rendelkezésre álló forrást, mert nagy igény érkezett az 500 ezer forinttól 2 millió forintig adható támogatásokra. Az ezekből megújult fejlesztések is jelentősen hozzájárulnak az adott intézményeket használók mindennapjainak, körülményeinek javításához. Az elmúlt években nemzetiségeink tapasztalhatták: igyekszünk segíteni, és ígéreteinket teljesítjük is. Szeretném, ha ez a fejlődés folytatódna.

– Köszönjük a beszélgetést, és további sikeres munkát kívánunk!

Balányi Klára

Nemzetiségek az országgyűlési választások előtt

Milyen fontos eseményeket és eredményeket emel ki az elmúlt évek történései közül? – tettük fel a kérdést az április 3-ra kiírt választások előtt Ritter Imre országgyűlési képviselőnek és a nemzetiségi szószólóknak. Az országos nemzetiségi önkormányzatok elnökeit az általuk vezetett testületnek a nemzetiségi szószólójukkal, illetve országos képviselőjükkel kialakult munkakapcsolatáról, valamint nemzetiségi listán szereplő és lapzártánkig az országgyűlési választásokra történő kiterjesztésre is regisztrált választópolgárok számáról kérdeztük. A következőkben válaszaikat adjuk közre.

Ritter Imre német nemzetiségi képviselő

Azon túl, hogy a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata közgyűlésein minden alkalommal részletesen beszámoltam a két közgyűlés között végzett munkámról, 2021 októberében részletes tájékoztatást adtam nemcsak az MNOÖ közgyűlésének, hanem a megyei német nemzetiségi szervezetek közgyűléseinek, valamint mind a négyszázhat települési német nemzetiségi önkormányzatnak és a német nemzetiségi civil szervezeteknek is országszerte. Ezekben a hét évet átölelő beszámolókban több eredményt emeltem ki: az országos nemzetiségi önkormányzatok működési támogatása közel duplájára emelkedett. Létrejött egy – *2022 évben már – mintegy hárommilliárd forintos beruházási, felújítási keret a fenntartott nemzetiségi intézmények számára.*

A nemzetiségi kulturális és oktatási autonómia megvalósítása keretében az elmúlt hét évben *ötvenöt helyi nemzetiségi önkormányzat, hetvenöt nemzetiségi köznevelési intézmény fenntartói jogait vette át.* Ezen intézményeknél 2020-ban átvették az ingatlanok tulajdonjogát is. Az intézmények beruházási, felújítási, pályázati önrésze hárommilliárd forint lett és létrejött egy háromszázötvenmillió forintos működési támogatási kiegészítési keret is.

A nemzetiségi pedagógus ellátottság és pedagógusképzés biztosítására három lépcsőben (2018., 2019. és 2020. január elsejével) a nemzetiségi pedagóguspótlék a *négyszeresére emelkedett és kiterjedt* minden nemzetiségi pedagógusra. Ez azt jelenti, hogy 2021-ben már mintegy négyezer nemzetiségi pedagógus három és fél milliárd forinttal több nemzetiségi pótlékot kapott, mint 2017-ben. 2018. szeptember elsejével elindult *a nemzetiségi pedagógushallgatói ösztöndíjrendszer,* melynek eredményeként 2018/19-ben nyolcvanhét, 2019/20-ban kétszáztizenhét, a 2020/21. tanévben pedig már négyszázharminchat fővel lehetett ösztöndíjszerződést kötni. A most folyamatban lévő 2021/22. évi pályázatokra nagy bizonyossággal már több mint ötszáz nemzetiségi óvodapedagógus-, tanító-, tanár- és szaktanárhallgató részesülhet ösztöndíjban.

„…a nemzetiségi pedagóguspótlék a négyszeresére emelkedett és kiterjedt minden nemzetiségi pedagógusra."

A nemzetiségi pedagógusképzés hallgatói létszámának és minőségének jelentős emelése érdekében 2019-től kiemelt és célzott támogatást kapnak a képző egyetemek és főiskolák.

Különösen büszke vagyok arra, hogy *a nemzetiségi kulturális és hagyományőrző egyesületek* részére is emelkedtek a pályázati támogatások. A civil szervezetek működési támogatása száztízmillió forintról ötszázmillió forintra, a nemzetiségi kulturális programok támogatását még magasabbra, száztízmillióról hétszázmillió forintra, az anyanyelvi diáktáborok pályázati támogatása pedig harmincmillió forintról 400 millióra emelkedett! Összességében a magyarországi őshonos nemzetiségek 2014. évi kevesebb, mint négymilliárd forintos támogatása a 2022. évi központi költségvetési törvényben már több mint *huszonkétmilliárd forintra nőtt!* Itt szeretném kiemelni, hogy a támogatások nagyságren-

di emelése mellett törvényi garanciákkal biztosított, hogy *a nemzetiségi támogatások, pályázati keretek felosztását* – a nemzetiségekért felelős minisztériumok törvényességi felügyelete mellett – *a tizenhárom őshonos nemzetiség maga végzi el, határozza meg.*

A nemzetiségi támogatások emelésének objektív számai mellett ugyanakkor legalább ugyanolyan fontosságúnak tekintem azt, hogy a folyamatos parlamenti jelenléttel a magyarországi politikusok, a magyar országgyűlés megismerte a magyarországi őshonos nemzetiségek céljait, problémáit, partner lett ezek megoldásában.

A *Magyarországi nemzetiségek bizottsága* 2014 és 2018 között tíz önálló törvénymódosítást, ötvenkét törvényjavaslatot és beszámolót tárgyalt. 2018 óta eddig több mint hetven törvényjavaslatot és beszámolót tárgyalt, több tucat kapcsolódó törvénymódosító javaslatot, négy önálló törvénymódosítást és a „Minority SafePack'' elnevezésű európai polgári kezdeményezéssel kapcsolatban bizottsági állásfoglalást nyújtott be az országgyűlésnek.

Személy szerint az elmúlt hét év parlamenti részvétele legnagyobb eredményének azt tartom, hogy minden, a Nemzetiségi bizottság által benyújtott törvénymódosító javaslatot és kezdeményezést valamennyi frakció és független képviselő elfogadta, vagyis a nemzetiségi kérdések kikerültek a parlamenti csatározások köréből és ritka nemzeti konszenzusként egyhangúan kerültek elfogadásra.

Gregor Gallai felvétele

– Milyen a kapcsolata azzal a közösséggel, amelyet az Országházban képvisel?

– Talán legjobban az jellemzi a kapcsolatomat a magyarországi német nemzetiséggel, hogy biztosan állíthatom: nem érkezett sem az elmúlt négy évben, sem az előző ciklusban olyan megkeresés – akár települési nemzetiségi önkormányzattól, akár nemzetiségi intézménytől vagy magánszemélytől, amellyel ne foglalkoztam volna, és amit kollégáimmal nem tudtunk volna érdemben támogatni.

– Parlamenti munkája során hogyan tudta képviselni közössége érdekeit?

– Már a 2014-ben elnyert szószólói státusz is jelentős előrelépés volt, de a 2018-ban megszerzett képviselői mandátum egyértelműen megteremtette a lehetőséget a németség körében is, olyan kedvező változások és programok indulásához, melyek biztosíthatják, hogy gyermekeink, unokáink nemzetiségi identitással, nemzetiségi anyanyelvvel, kultúrával, hagyományokkal, összetartó erős nemzetiségi közösségként élhessenek szülőhazájukban, Magyarországon.

A magyar törvényhozásba kerülésemet követően az időszerű, rövidtávú céloknál is fontosabb volt az „út kitaposása, megépítése'' a nemzetiségek országgyűlési képviseletében. Jó néhány komoly stratégiai döntést kellett hozzak, hoznunk annak érdekében, hogy hosszútávon megalapozzuk a Magyarországon őshonos nemzetiségek eredményes parlamenti képviseletét.

– Mi az, amit a következő ciklusban tovább kell vinni?

– Az *Országgyűlés* ellenzéki és kormánypárti frakcióival, valamint a független képviselőkkel való *konstruktív együttműködés* az egyik legfontosabb célunk. Ez a biztosíték ugyanis arra, hogy ha bármikor – akár a 2022. április 3-i, vagy a rákövetkező parlamenti választásoknál – politikai változás áll be, akkor a leendő új kormány töretlenül tovább támogassa azokat a nemzetiségi programokat, melyeket korábban ellenzékben is egyhangúan megszavazott.

Ezen túl természetesen vannak konkrét céljai mind a magyarországi németeknek, mind pedig a többi nemzetiségnek.

Számunkra, magyarországi németek számára egy jól és hosszútávon működő, egyre bővülő Nemzetiségi Pedagógus Program az egyik legfontosabb cél, hiszen a hatékony nemzetiségi köznevelés a biztosítéka nemzetiségünk megmaradásának. Tény, hogy jól képzett és megfelelő

számú nemzetiségi pedagógus nélkül nem biztosítható a színvonalas nemzetiségi oktatás és nevelés az óvodákban, általános és középiskolákban, ezért minden rendelkezésre álló eszközzel segítem a nemzetiségi pedagógusképzést és a cselekvő nemzetiségi pedagógusokat.

Paulik Antal szlovák szószóló

Az elmúlt négyéves időszak szerintem legfontosabb nemzetiségpolitikai eseménye *a nemzetiség törvény eddigi legkiterjedtebb módosítása.* Mondom ezt annak ellenére, hogy a parlament döntései nyomán alapjában változtak meg a nemzetiségi köznevelés és felsőoktatás jogszabályi keretei is. De míg a nemzetiségi törvény módosításának előkészítése során volt időnk és módunk a javaslataink megtételére, kidolgozott módosító javaslat beépítésére, addig a másik két terület változásai – idő hiányában – igencsak koncentrált figyelemre és gyors reagálásra kényszerítették a Magyarországi nemzetiségek bizottságát. Ezzel együtt is – az eddigi egyeztetéseink, javaslataink eredményeképpen – sikerült képviselnünk a nemzetiségek érdekeit és biztosítanunk a két említett terület további működését. Szintén a ciklus sikereként értékelem *a nemzetiségi nyelvi pótlék emelkedését a nemzetiségi iskolákban*, valamint *a nemzetiségi pedagógus hallgatói ösztöndíj rendszerének beindulását a felsőoktatásban*. Ezek az intézkedések talán középtávon enyhíthetik az iskoláinkban, óvodáinkban mára krónikussá váló pedagógushiányt.

Természetesen fontosnak tartom azt is, hogy a mindenkori költségvetési törvényekben évről évre sikerült új forrásokat teremtenünk, illetve a meglévő jogcímekre szánt támogatások összegét általánosan emelnünk. Azt gondolom, hogy ezt valamennyi szlovák nemzetiségi önkormányzat és társadalmi szervezet és intézmény érzékelte, hiszen mind beruházásaikra, mind egyéb pályázataikra folyamatosan nőttek az elnyert támogatások.

– Milyen a kapcsolata azzal a közösséggel, amelyet a parlamentben képvisel?

– Kezdettől nagy hangsúlyt fektettem az Országos Szlovák Önkormányzattal, a szlovák civil szervezetekkel, önkormányzatokkal, intézményekkel való folyamatos és minél közvetlenebb kapcsolattartásra. Az eredeti célom az volt, hogy a ciklus során legalább egyszer minden szlovákok által lakott településre eljussak. Ebben sajnos megakadályozott a világjárvány, de ennek ellenére is igyekeztem ellátogatni minél több helyszínre.

A közvetlen kapcsolattartás elősegítésére két helyszínen – *Budapesten és Békéscsabán – tartok fenn irodát*, ahol a Ľudové novinyben és a szlovák honlapokon meghirdetett időpontokban rendszeresen tartottam fogadóórákat. A minél hatékonyabb kapcsolattartás és tájékoztatás érdekében a ciklus kezdetétől *kéthetente jelennek meg a parlamenti munkát ismertető jegyzeteim szlovák és magyar nyelven, szintén a szlovák hetilap hasábjain, illetve a hazai szlovák honlapokon, a Barátságban, valamint a facebook profilomon is.* Összességében ezek alapján azt gondolom, hogy aki a magyarországi szlovák közösség tagjaként kíváncsi a parlamentben végzett munkámra, az a fenti módokon hozzájuthat minden érdemi információhoz.

Nagyon jó visszhangja volt annak a találkozónak, amelyet a 2019-es nemzetiségi önkormányzati választásokat követően szerveztem az Országház egykori felsőházi termében az újonnan választott helyi, megyei és országos szlovák testületek vezetőinek. Az eredeti elképzelés szerint ilyen találkozókat évente tartottam volna, azonban ebbe is beleszólt a pandémia.

Korábban, amikor még úgy nézett ki, hogy a soron következő népszámlálás 2021-ben valósul meg, kétnyelvű előadást állítottam össze annak érdekében, hogy ezzel is hozzájáruljak a népszámlálás sikeré-

hez. Az első ilyen előadásra Nógrád megyében került sor, ám mivel akkor a járvány elleni intézkedések részeként az országos cenzus időpontját a kormány 2022 októberére tette át, a tervezett előadás-sorozat megszakadt. 2021 végén és 2022 elején a választások közeledtével összekötöttem a parlamenti választásokra való felkészítéssel, és e két témában kezdtem újra regionális és megyei rendezvényeken „házalni" az előadásommal.

Összességében úgy gondolom, hogy a közvetlen kapcsolattartás nemzetiségem tagjaival, szervezeteivel, intézményeivel – amennyire a járvány elleni intézkedések engedték, megvalósult.

A szószólói státuszomból adódóan a nemzetiségem érdekeinek képviseletére elsődlegesen a Magyarországi nemzetiségek bizottságában, a bizottságnak az egyes törvényjavaslatokkal kapcsolatos véleménye kialakítása során van lehetőségem. Be kell ismernem, hogy nem minden előzetes elképzelésemhez sikerült megszereznem az egyértelmű és határozott támogatást. Mindazonáltal a négyéves időszakban végzett érdekképviseleti munkámat elsősorban a hazai szlovákok közösségének kell értékelnie.

– Az Ön által képviselt nemzetiségi közösség életében milyen előrelépés történt ebben a ciklusban?

– Ezek között első helyen nem valamiféle jogszabályi változást vagy valamely beruházást említenék. A legfontosabb, hogy *a hazai szlovák közösségen belül kialakult az egymást támogató, békés együttműködés légköre. Ennek köszönhető minden olyan eredmény, amit utólag majd ehhez a parlamenti ciklushoz köthetünk*. Ha mégis konkrétumokat említünk, akkor a szlovák iskolák pedagógusainak nagyobb arányú anyagi megbecsülését, a nemzetiségi ösztöndíjprogram beindítását emelem ki. De itt említeném a nemzetiségi névhasználati lehetőségek kibővülését, amivel a személyazonosságot igazoló további dokumentumban, a magánútlevélben is lehetőségünk lesz a nevünket szlovákul feltüntetni.

A folyamatosan emelkedő összegű anyagi támogatás jó néhány országos jelentőségű, valamint helyi nemzetiségi beruházás megvalósulását tette lehetővé. Sorra újulnak meg iskoláink épületei, a településeinken működő közösségi célú helyszínek, közgyűjtemények, de felújításra került több kistelepülési templom épülete is. A beruházási támogatások sorában is kiemelt jelentőségűnek nevezném az egykori pesti szlovák evangélikus templom épületének kormányzati támogatásból történt megvásárlását. Az épület szlovákiai és hazai támogatásból megvalósuló rekonstrukcióját követően ez egyfajta magyarországi szlovák kulturális centrumként üzemel majd, ahol a már meglévő és működő kulturális intézményeink mellett a régóta tervezett Magyarországi Szlovákok Múzeuma is helyet kap majd. Természetesen az egykori építők szándéka szerinti szakrális funkció megőrzését is tervezzük a megújuló épületben.

„A legfontosabb, hogy a hazai szlovák közösségen belül kialakult az egymást támogató, békés együttműködés légköre."

A jövőben is így kívánok dolgozni. Nincs olyan, az országgyűlés által elfogadott jogszabály, amelynek az alkalmazása során nem merülnének fel újabb változtatási igények. A mögöttünk álló négyéves időszakban nem sikerült megoldani a nemzetiségi önkormányzatok finanszírozási, gazdálkodási és elszámolási rendszerének egyszerűsítését. Ez elsődlegesen az országos önkormányzatok gazdálkodását nehezíti. Erre kell megoldást találnunk az előttünk álló négy évben. Vélhetően a teljes ciklusra kiterjed majd a Rákóczi úti szlovák centrum épületének felújítása, a megújuló épület tartalommal és intézményekkel való megtöltése. Természetesen ebben az én feladatom elsődlegesen a szükséges támogatási források előteremtésében, illetve az esetleges jogszabályi változtatások kezdeményezésében van. Úgy gondolom, hogy a szlovák közösségen belül kialakult együttműködés légkörében lényegében azt kell majd folytatnom, amit az elmúlt négy év során végeztem.

Giricz Vera ruszin nemzetiségi szószóló

Az Országos Ruszin Önkormányzat (ORÖ) egyik legfontosabb feladatának az anyanyelv ápolását tartja, ennek érdekében a szószóló kezdeményezésére és támogatásával folytatódik a hazai irodalmi ruszin nyelv kodifikálása, ami immár két évtizede kezdődött meg és a végéhez közeledik. A Hodinka Antal Ruszin Tudományos Intézet munkatársai 2021 végén megjelentették a Ruszin nyelvtani kódexet, a Ruszin–magyar / Magyar–ruszin szakszavak szótárát és a Ruszin helységnevek szótárát. Az eltelt időszakban elkészültek a ruszin tankönyvek, szótárak és a nyelvtani kódex, ruszin nyelvű irodalmi művek is születtek. Kidolgozásra kerültek a Ruszin nyelv és irodalom, valamint a Népismeret kerettantervei, lehetőség van ruszin nyelvű nyelvvizsga letételére is. Az anyanyelv ápolása az ORÖ és a szószóló legfontosabb területe.

2018. november 17-én a Stefánia Palota gróf Esterházy Mihály és Görgey Artúr termeiben a szószóló kezdeményezésére harmadik alkalommal rendezték meg a nagy népszerűségnek örvendő, a ruszin kulturális, népművészeti, vallási, zenei értékeket és hagyományokat bemutató Ruszin Művészet Remekei című rendezvényt. A Családok évének és a húszéves Országos Ruszin Önkormányzat évzáró ünnepségének fővédnöke és vendége *dr. Kövér* László, a Magyar Országgyűlés elnöke volt, a védnökök: *dr. Simicskó* István kormánybiztos és jómagam voltunk. A jelenlévő nagyszámú közönséget *Szocska* A. Ábel atya, a Nyíregyházi Görögkatolikus Egyházmegye püspöke áldotta meg.

A 2019 áprilisában az EMMI támogatásával Debrecenben felépült a Görögkatolikus Ruszin Közösségi Ház. Az épület főbejáratát díszítő, fából faragott keresztet és a ruszin címert *Ferenc pápa* megáldotta a római Szent Péter téren megtartott pápai audiencián. Az eseményen *Kocsis* Fülöp, a Hajdúdorogi Főegyházmegye érsek-metropolitája mellett az Országgyűlés ruszin nemzetiségi szószólójaként én is ott lehettem, de velünk volt *Kramarenko* Viktor, az Országos Ruszin Önkormányzat elnöke és *Ruszinkó* Szergej érseki titkár is.

„Az anyanyelv ápolása az ORÖ és a szószóló legfontosabb területe."

2018–2019-ben nagy örömömre ezernél is több hazai és határon túli ruszin látogatott el az Országházba, ismerhette meg nevezetességeit.

2021. november 7-én Kocsis Fülöp metropolita Debrecen-Józsán felszentelte a Görögkatolikus Ruszin Közösségi Házzal közös telken, a Hajdúdorogi Görögkatolikus Főegyházmegye és Országos Ruszin Önkormányzat támogatásával felépült fatemplomot.

2021. november 14-én a dr. Simicskó István, a KDNP frakcióvezetőjével közös fővédnökségünkkel megrendezett Ruszin Művészet Remekei rendezvény díszvendége dr. Latorcai János, az Országgyűlés alelnöke volt. Itt mutatták be azt a szószóló és több ruszin nemzetiségi önkormányzat támogatásával elkészült díszterítőt, ami a Városligetben kiállított Aranyvonatban látható, valamint a Keresztelő Szent János Görögkatolikus Liturgia idén elkészült CD-jét is.

Tovább erősödött a ruszin görögkatolikus közösség és a görögkatolikus egyház gyümölcsöző kapcsolata. 2010 óta évi rendszerességgel *Sajópálfalán* tartja a közösség a Ruszin Búcsút, amelynek kezdeményezője *dr. Orosz* Atanáz, a Miskolci Görögkatolikus Egyházmegye püspöke és én voltam. Szószólóként állandó meghívottja vagyok az Országos Ruszin Önkormányzat Közgyűlése üléseinek és rendezvényeinek, tevékenységemet szoros együttműködésben végzem a civil szervezetekkel, az országos, a területi és a települési ruszin önkormányzatok képviselőtestületeivel.

Bizottságunk Köznevelési és kulturális albizottsága tagjaként részt vettem. A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvényt módosító törvények előkészítésében, valamint a nemzetiségi jogokról szóló 2011. évi CLXXIX. törvény módosításával kapcsolatban létrehozott bizottsági munkacsoport munkájában.

A tavalyi év a 2022. évi országgyűlési választásokra való előkészület jegyében telt. A közösség rendezvényein hangsúlyosan tájékoztattuk a résztvevőket a Magyar Kormány által esetünkben nyújtott kiemelkedő támogatásról. Az elkövetkező ciklus egyik feladata a népszámlálás, amelynek előkészítését már 2021 őszén elkezdtük, amikor is Miskolcon tájékoztatást tartottunk a népszámlálással összefüggő feladatokról, összegyűjtve a felmerült kérdéseket. Ez év folyamán további konzultációkat tervezünk.

Kissné Köles Erika szlovén nemzetiségi szószóló

Az előző ciklushoz hasonlóan a 2018-2022-esben is igyekeztem munkámról folyamatosan tájékoztatni a szlovén lakosságot, a nemzetiségi vezetőkkel napi kapcsolatban vagyok és rendszeresen adtam interjút a sajtó érdeklődő képviselőinek. Évente személyes lakossági fórumokat tartottam a szlovén Rába-vidék településein, és az Országos Szlovén Önkormányzat évértékelő közgyűléseire részletes éves beszámolókat készítettem. Szlovén vonatkozású összefoglalókat állítottam össze a magyarországi nemzetiségek helyzetét bemutató kormánybeszámolókhoz. Tavaly létrehoztam egy közösségi médiaoldalt, hogy az aktualitásokról az interneten is informálódhassanak az érdeklődők.

Az eseményeknek nem kedvezett a koronavírus-járvány és a veszélyhelyzet. Sajnos sok rendezvény meghiúsult. Ennek ellenére számos jelentős találkozóra, tárgyalásra és rendezvényre sor került. A négy év során összesen több mint négyszáz eseményen vettem részt.

Hosszas előkészítő munka eredményeképp Magyarország Kormánya az 1618/2019. (X. 28.) számú Kormányhatározatával jóváhagyta a szlovén Rába-vidék térségfejlesztési program megvalósításának támogatását, nyolcszázkilencvennyolcmillió-ötszázhúszezer forintot biztosít a szlovén nemzetiség által lakott térség fejlődésére és fejlesztésére.

Eredményes tárgyalásokat követően közel nyolcszázmillió forintos kormányzati támogatás érkezett a szentgotthárdi Nagyboldogasszony templom felújítására, ahol minden hónap harmadik vasárnapján szlovén nyelvű szentmisére gyűlnek össze a szentgotthárdi és környékbeli szlovén katolikus hívek. Megújult a felsőszölnöki templomkertben az I. és II. világháborúban hősi halát halt szlovén nemzetiségű katonák emlékét őrző világháborús emlékmű, valamint megújultak az Országos Szlovén Önkormányzat fenntartásában működő intézmények is. Elkészült a szlovén nyelvvizsgára való felkészülést segítő Szlovén nyelvvizsgaábécé B2 című segédkönyv, és szlovén nyelvű turisztikai kiadványok segítik a Szlovéniából érkezőket az Országház épületének megismerésében. Jó néhány nemzetiségi intézményünk újult meg: többek között jelentős támogatásban részesültek általános iskoláink, templomaink, tájházaink, a Szlovén Rádió, az Országos Szlovén Önkormányzat és a Magyarországi Szlovének Szövetsége. Síremlékekből álló emlékfal készült Apátistvánfalván.

A MURABA Korlátolt Felelősségű Európai Területi Felügyelőbizottságának elnökeként aktív szerepet vállaltam a szervezet munkájában. Emellett a ciklusban új feladatokat, tisztségeket is kaptam. 2018. október 31-én megalakult az Országgyűlés Magyar-Szlovén Baráti Csoportja, melynek alelnöke lettem. 2020. március 9. óta az Országgyűlés Magyarországi nemzetiségek bizottságának alelnöki tisztségét is betöltöm.

Nagy megtiszteltetésként ért, hogy a közösség elismeréseként 2021-ben megkaptam az Országos Szlovén Önkormányzat által adományozott Magyarországi Szlovénekért Díjat, valamint a Szentgotthárd Városért Díjat.

A *Köznevelési, kulturális és egyházügyi albizottság elnökeként* a ciklusban nyolc ülést vezettem, amelyeken olyan, valamennyi nemzetiséget érintő kérdésekről volt szó, mint például a nemzetiségi tankönyvfejlesz-

tés, köznevelés, szakképzés és felsőoktatás helyzete, az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus nemzetiségi programjai, a nemzetiségek és az egyházak kapcsolata, valamint a nemzetiségi közgyűjtemények helyzete.

Sok kerek évfordulót, jubileumot ünnepelhettünk ebben a ciklusban, összesen tizenegy szervezet, illetve intézmény emlékezett meg alapításáról. Köztük tíz éve működő kulturális csoportok és száztíz éve működő civil szervezet is volt. Ezek az évfordulók azért is fontosak a számunkra, mert alkalmat adnak a több éves, kitartó munka megünneplésére, jól szolgálják a számvetést és az értékösszegzést, megerősítenek minket abban, hogy érdemes tenni szlovén létünk fennmaradása s fejlődése érdekében. Nemzetiségi szervezeteink segítik szlovén identitásunk megélését a mindennapokban, a közösség szintjén jelképezik kapcsolatunkat a múltunkkal, ugyanakkor a jövőnk zálogai is, elengedhetetlenek az előrelépéshez. Munkámat megválasztásom esetén ebben a meggyőződésemben kívánom folytatni. Épp csak elkezdődött a szlovén Rába-vidék térségfejlesztési programja. Előkészítés alatt van a magyar és a szlovén miniszterelnök által létrehívott, a két ország területén élő nemzetiségi közösségek fejlődését szolgáló Magyar-Szlovén Pénzügyi Alap. *A szlovén közösségben fő törekvésünk a vidék elnéptelenedése elleni küzdelem.* Célunk a fiatalok helyben tartása, a negyvenéves elzártságban megrekedt gazdasági állapotok felszámolása, a gazdasági élet megélhetést biztosító körülményeinek megteremtése, és természetesen őseinktől örökölt nyelvünk, kultúránk, hagyományaink és szlovén identitástudatunk életben tartása, átörökítése a következő nemzedékeknek. Intézményeink, civil közösségeink, anyanyelvű sajtónk fenntartása, fejlesztése, a magas színvonalú szlovén nyelvoktatás biztosítása folyamatosan ellátandó feladat. Miközben folytatódnak a megkezdett templomfelújítások, szeretném elérni, hogy a második legnagyobb szlovén falu, Apátistvánfalva római katolikus temploma – a térség legrégebbi, műemléki védettség alatt álló temploma – is megújulhasson. Emellett a bizottsági, albizottsági munka kapcsán a ciklusban számos olyan imént már említett fejlesztendő területre kaptunk rálátást, melyeken mindenképp érdemes folytatni a munkát.

„A szlovén közösségben fő törekvésünk a vidék elnéptelenedése elleni küzdelem.”

Lyubomir Alexov szerb szószóló

Személyemben a szerb nemzetiségi szószóló idén már a második parlamenti ciklust zárja. Az állandó bizottságként működő Nemzetiségi bizottság alelnökeként látom el a feladataimat. A 2018-2022-es parlamenti munka során jelentős feladatok megoldására, illetve elindítására került sor.

A szószólói mandátum adta lehetőségek alkalmasnak bizonyultak a szerb nemzetiségi érdekek artikulálására, melynek főbb elemei többek között az éves központi költségvetés összeállítására, a köznevelési szabályokra, a tankönyvellátásra, az oktatási nyilvántartásra, a nemzetiségi pedagógusképzésre s tanulmányi ösztöndíjra és a nemzetiségi névviselés szabályaira fókuszáltak. Mindezek mellett fontos kérdéskör volt a választási és a népszámlásáról szóló törvény, azon belül is az adatfelvétel kidolgozásának előkészítése. E feladatok jogszabályi rögzítése és megvalósítása szoros együttműködést igényelt a szerb önkormányzati és intézményi vezetőkkel és munkatársakkal. A tájékoztatás és a vélemények megismerése miatt rendszeres és konstruktív az együttműködés az országos önkormányzat elnökével, a közgyűlés tagjaival, valamint az intézményi vezetőkkel és munkatársakkal. A 2020-as év mindenki számára megterhelő volt, hiszen a pandémia miatti veszélyhelyzet újabb feladatokkal járt. Felmérve az igényeket és a lehetőségeket, feladatomnak tekintettem a gördülékeny és hatékony munkavégzést, így kezdeményezéssel éltem a *veszélyhelyzetben tartható on-line*

közgyűlés, és bizottsági ülés törvényi szintű szabályozása érdekében, ami a nemzetiségi országos önkormányzatok kéréseként fogalmazódott meg.

A törvényalkotási folyamatokon kívül, fontos szerepköröm még, hogy a Magyarországi nemzetiségek bizottságának ellenőrző albizottsági elnökeként, olyan témákat tárgyaljunk, melyeket a nemzetiségi önkormányzatok, intézmények, illetve az egyesületek jeleztek és problémásnak tartottak. Az Állami Számvevőszék, a nemzetiségi önkormányzatok és a fenntartásukban lévő intézmények ellenőrzéseiről, valamint a gazdálkodás kockázati tényezőiről szóló tájékoztatójáról folytatott vita során az ellenőrzésről és annak módszertanáról pro és kontra megismerhetőek voltak az álláspontok. A Magyar Államkincstár az országos nemzetiségi önkormányzatoknál folytatott ellenőrzések során feltárt hiányosságokról, és annak módszertanáról szóló tájékoztatója megvitatása eredményeként pedig elkönyvelhető, hogy az ellenőrzések módszertana a jövőben a gazdálkodás kockázati tényezőire helyezi majd a hangsúlyt, nem pedig a működést egyebekben szabályozó dokumentációkra. Ilyenek témák voltak még a nemzetiségi közgyűjtemények helyzetéről szóló tájékoztatók, javaslatok és lehetőségek a fejlesztési irányról.

A szerb közösséghez való viszonyomat jónak, de legfőképpen eredményesnek nevezném. A közösség tagjaival való személyes találkozásokra főleg az egyházi és világi ünnepek, valamint kulturális és intézményi rendezvények során kerül sor, melyeket rendkívül fontosnak tartok. A személyes beszélgetéseket, találkozásokat közösség építőnek és közösség megtartónak vélem, így feladatomnak tekintem, hogy eleget tegyek minden meghívásnak. A telefonszámom nyilvános, így örömmel veszem, ha a közösségünk tagjai megkeresnek egy adott problémával, melynek megoldása a szerb nemzetiség javát szolgálja.

„A szerb közösséghez való viszonyomat jónak, de legfőképpen eredményesnek nevezném."

Englenderné Hock Ibolya elnök,
Magyarországi Németek Országos Önkormányzata

A nemzetiségi listára megválasztott személyek közül az MNOÖ közgyűlése titkos szavazással választotta meg a listavezetőt. A listán 2-5. sorszámmal szereplő jelölt személyére a Közgyűlés bármely tagja tehetett javaslatot. A listán 2-5. sorszámmal szereplő jelölt az lehetett, aki megszerezte a jelenlévő képviselők szavazatainak több mint felét.

2014-ben országgyűlési szószólója lett a magyarországi németségnek, 2018-ban pedig képviselője, mindkét esetben Ritter Imre személyében. Ő korábban a Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának tagja volt, s így a közgyűlésben jól ismert. A választások után is minden közgyűlésre meghívtuk, jelen is volt, Szervezeti és Működési Szabályzatunk szerint a vezetőség, az ún. kabinet tagja. Minden közgyűlésen napirendi pont az ő beszámolója parlamenti munkájáról. Az ősszel lezajlott közvélemény-kutatásunk eredményeként, de a közgyűlés véleménye szerint is *szorosabb együttműködésre van szükség*, ezért még a listaállítás előtt a közgyűlés elfogadta azokat az alapelveket, amelyek a jövőben meghatározzák közös munkánkat: az MNOÖ mint jelölő szervezet és a magyarországi németek parlamenti képviselője tevékenységükben átfogó együttműködésre törekszenek, támaszkodva az országos önkormányzat stratégiájára, amely átfogja a nemzetiségpolitika, a nevelés és az oktatás, a kultúra és a kommunikáció, valamint az ifjúsággal kapcsolatos feladatokat. A képviselő a parlamentben működő minden demokratikus erővel a pártsemlegesség elve alapján dolgozik együtt. Az országos német önkormányzat és a parlamenti képviselő az országgyűlési döntések előtt konzultálnak, különösen a következő kérdésekben: *anyanyelvhasználat, identitás megőrzése, magyarországi német oktatás és nevelés (köz-és felsőoktatás), a nemzetiségi önkormányzatok jogi státusza, állampolgárság, anyakönyveztetés és választások.*

Az elmúlt év végén, novemberben döntött a közgyűlés a listaállításról és a következő személyeket jelölte:

Ritter Imre
Englenderné Hock Ibolya
Koch Emil
Schubert Olívia
Manz József

Megye/régió	Ajánlható jelöltek száma
Bács-Kiskun	2
Baranya-Somogy	5
Békés	1
Budapest	3
Borsod-Abaúj-Zemplén	1
Fejér	1
Győr-Moson-Sopron	1
Komárom-Esztergom	2
Pest, Nógrád, Heves, Szabolcs-Szatmár-Bereg	7
Tolna	2
Vas, Zala	1
Veszprém	2
Összesen	**28**

Azokban a parlamenti kérdésekben, amelyek a magyarországi németséget közvetlenül nem érintik, de a többségi társadalom nagy részét igen – különösen a képzés, civil szervezetek, egészségügy, idősek gondozása, adózási kérdések, gazdasági fejlődés – megbeszéléseket folytatnak. Mindkét félnek lehetősége van konzultációt kezdeményezni a nemzetiséget érintő törvénytervezetek, illetve olyan, az országgyűlés elé kerülő törvénytervezetek kapcsán, amelyek jelentős társadalmi vitát váltanak ki.

Az MNOÖ és a parlamenti képviselő összehangolt programok mentén dolgoznak együtt, munkájuk transzparens és rendszeresen tájékoztatják a nyilvánosságot a szociális média, hírlevelek és más kommunikációs csatornák révén.

A jelöltek kiválasztása szavazás alapján a megyei szövetségek közgyűlésein történik. Ezen felül a nemzetiségi listán jelölt személyre a Magyarországi Németek Országos Önkormányzata közgyűlésének bármely tagja is javaslatot tehet. A jelöltek közül a nemzetiségi listára az kerülhetett, akit a Közgyűlés egyenként, nyílt szavazással, minősített többséggel megválasztott. A listára a 28 legtöbb szavazatot kapott jelölt kerül betűrendi sorrendben.

A 2022-es országgyűlési választáson is az a célunk, hogy parlamenti képviselőnk legyen. Ennek érdekében február elejétől minden régióban szervezünk gyűléseket, amelyekre meghívjuk a német önkormányzatokat, a választóinkat. Tájékoztatni szeretnénk őket a stratégiánkról, a közvélemény-kutatás eredményeiről, a kettőből adódó feladatokról. Az eddigi eredmények és a jövőbeni feladatok együttese adja meg azt a hátteret, amellyel érvelni tudunk a nemzetiségi listára való szavazás mellett. Eddig a nemzetiségi listára 52 971 fő, ebből parlamenti szavazásra 32 600 fő regisztrált.

Hollerné Racskó Erzsébet elnök, Országos Szlovák Önkormányzat

A közösségünk a jelenlegi ciklusban azt várta a szószólónktól, hogy parlamenti munkája mellett rendszeres kapcsolatot tartson a magyarországi szlovákok civil szervezeteivel, önkormányzataival, a szlovákok lakta településekkel. A személyes találkozások ugyanis lehetőséget teremtenek a szószólói munka megismerésére, annak követésére, mely területeken járul hozzá a Magyarországi nemzetiségek bizottsága a jogi környezet számunka kedvező formálásához.

Az elsődleges elvárás tehát a közösséggel fenntartott élő kapcsolat volt, amiben *Paulik* Antal szószóló úr a kezdetektől partner volt. Az Országos Szlovák Önkormányzat közgyűlését minden ülésen tájékoztatta, a képviselőknek lehetőségük volt arra, hogy kérdéseket tegyenek fel az elhangzott tájékoztatóval kapcsolatban. A szlovák választópolgárokkal való kapcsolattartást szolgálták az elmúlt ciklusban a szlovák nyelvű hetilap, a *Ľudové noviny hasábjain* szlovák nyelven megjelenő *Jegyzetek*, melyek az oslovma.hu portálon magyarul is olvashatók voltak. Szószólónk úgy a Közgyűlés tagjaival, mint az önkormányzat vezetésével napi kapcsolatot ápolt az elmúlt négy évben. Új, közös kezdeményezésként több fontos projektet, programot is együtt valósítottunk meg. Ilyen volt például 2021-ben a *Tardoson* megrendezett *Magyarországi szlovákok napja*, vagy a *Náš kalendár* (A mi kalendáriumunk) közkedvelt évkönyv közös kiadványként történő megjelentetése. A Közgyűlésünk 2021 novemberében egységesen úgy döntött, hogy az idei választások során a parlamenti listánkat Paulik Antal fogja vezetni. A 32 tagú listán a teljes közgyűlés szerepel, mégpedig olyan sorrendben, amelyben a három nagy jelölőszervezet koalíciós listáján a jelöltek elhelyezkedtek a nemzetiségi önkormányzati választások során. Büszke vagyok, és hálás is a jelölőszervezeteinknek, hogy a szlovák közösség egységén folyamatosan dolgoznak a választások óta is és ezt a törekvésüket

a parlamenti listaállítás során is bemutatták. Konstruktív légkörben, egyetértésben dolgozunk a céljaink megvalósításán. Közös sikerünk ez, mely mindannyiunknak erőt ad a mindennapi feladatok ellátásához, az új célok megfogalmazásához.

Az elmúlt hetek-hónapok során azzal foglalkoztunk, hogy elmagyarázzuk a szlovák közösség tagjainak, miért fontos, hogy a szószólónk mögött minél több választópolgár álljon. „*Regisztrálj!*" címen folytattuk a kampányt, amit fiatal aktivistáink bevonásával a választásokig folytatni kívánunk. Ennek során a hívószó az elődökhöz való hűség, a kulturális örökségünk tudatos felvállalása. A kampányra rendelkezésre álló forrásokat, hasonlóan a négy évvel ezelőtti kampányhoz, elsősorban a közösség belső kohéziójának erősítésére kívánjuk felhasználni. Az ún. „kultúrkörút" során lehetőséget kívánunk adni a legjobb művészeti csoportjainknak, hogy bemutatkozhassanak a távolabbi szlovákok lakta régiók lakói előtt is.

Azon dolgozunk, hogy a *11 774 szlovák nemzetiségi választópolgár* közül minél többen regisztráljanak a parlamenti választásokra is. Jelenleg ez az arány 15% körül van. A politikai pártok közötti kiélezett választási küzdelem nem könnyíti meg a dolgunkat. A közösségünkhöz tartozók – hasonlóan a magyar lakosság többségéhez – erősen kötődnek az általuk preferált politikai párthoz, ezért nem könnyen mondanak le a pártlistára való szavazás lehetőségéről. A választópolgárokkal való személyes találkozók során gyakran mondják el nekünk, menynyire méltánytalannak érzik, hogy választaniuk kell nemzetiségi és pártkötődésük között. Ennek ismeretében kicsi az esélye annak, hogy a teljes jogú képviselő megválasztásához elegendő szavazatot gyűjtsünk össze, de kitartóan dolgozunk a listánk és listavezetőnk népszerűsítésén.

Az Országos Szlovák Önkormányzat közgyűlése 2021 novemberében döntött a szlovák listáról a parlamenti választásokra, melynek első öt tagja:

Paulik Antal szlovák szószóló
Hollerné Racskó Erzsébet
Szabó Mónika
Zelman Ferenc
Klausz Karola

Szutor Lászlóné elnök, Szerb Országos Önkormányzat

A parlamenti szószóló, az elnök, valamint a közgyűlés tagjainak a kapcsolatára a kezdetektől fogva, a konstruktív együttműködés a jellemző. A közösségi szervezeti és az intézményi célok kijelölése és megvalósítása során tevékenységük egymásra épül, melynek során kizárólag a szerb nemzetiségi érdekek érvényre juttatása a motiváció. A szószóló állandó meghívottként vett részt a közgyűléseken, ahol tájékoztatást adott országgyűlési tevékenységéről. Szorosan együttműködik a költségvetés összeállításában, a közösségi célok érvényre juttatásában, az egyéb működési, kulturális, beruházási, felújítási támogatások lehetőségeinek feltárásában és megvalósításában. A nemzetiségi közösség elvárása a szószóló kompetenciájának irányában elsősorban a nemzetiségi ügyekben folytatott tevékenységére, aktivitására, és a megvalósult eredményekre irányul. A szószóló elvárt képességéhez tartozik továbbá a jó verbális kommunikáció mindkét nyelven, az érdekérvényesítő képesség, az önkormányzati működés és az intézményfenntartás átfogó ismerete, a szerb ortodox vallás gyakorlása, valamint a nemzetiségi kultúra és történelem megóvása érdekében folytatott tevékenysége. A Szerb Országos Önkormányzat közgyűlése a szószóló személyének jelöléséről a jelölt közösségben végzett tevékenysége és alkalmassága alapján döntött, a Szervezeti és Működési Szabályzatban rögzítettek szerint.

A közel két ciklus alatt a parlamenti szószóló és annak tevékenysége ismertté vált a teljes szerb közösségen belül. Ennek alapján érdemes lehet felmérést végezni arról, hogy a szerb nemzetiségen belül van-e realitása annak, hogy a szerb nemzetiséghez tartozók valamennyien regisztrálnának a nemzetiségi listára.

A névjegyzékben szereplők száma: 2359 fő, az országgyűlési választásokra is kiterjedően 639 fő.

A Szerb Országos Önkormányzat Közgyűlése által elfogadott jelöltek sorrendje:

Alexov Lyubomir szerb szószóló
Szutor Lászlóné
dr. Lásztity Jovánka
Rusz Igor Dusán
Krunity Péter

Gugán János elnök, Országos Horvát Önkormányzat

A listaállításnál az önkormányzat célja volt, hogy minden horvát lakta régió – kiemelkedő tevékenysége alapján kiválasztott – képviselője felkerüljön a listára, melynek tagjai:

Szolga József horvát szószóló
Gugán János
Osztrogonácz József
Hergovich Vince
Dr. Sokcsevits Dénes

A horvát közösség kiemelkedő tagjai kerültek az országos listára, akik évtizedeken keresztül aktívan részt vettek a magyarországi horvátok társadalmi és kulturális életében.

Az Országos Horvát Önkormányzat elnöke, közgyűlése szoros együttműködésben fejti ki tevékenységét a horvát szószólóval. A szószóló évente beszámol a tevékenységéről, valamint a közgyűlések rendszeres résztvevője, aktív felszólalója. Kiválasztása a magyarországi horvát közösségben kifejtett tevékenysége, ismertsége, tapasztalata, kommunikációs készsége, a közösségben való elfogadottsága alapján történt.

Több mint 11 ezer állampolgár regisztrált a horvát nemzetiségi névjegyzékbe, s közülük 2278 személy kérte az országgyűlési választásokra történő kiterjesztést is.

Kramarenko Viktor elnök, Országos Ruszin Önkormányzat

A ruszin nemzetiségi listára az alábbi választópolgárokat jelöli a listán elfoglalt helyük sorszámának megfelelően:

Giricz Vera ruszin szószóló
Kramarenko Viktor
Kozsnyányszky János
Szilcer-Likovics Olga
Szónoczki János

Az Országos Ruszin Önkormányzat Közgyűlése a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény 117/A. §-ban kapott felhatalmazás alapján a 2022. évi országgyűlési képviselők választásán ruszin nemzetiségi listát állít.

Az Országgyűlés ruszin nemzetiségi szószólója és az Országos Ruszin Önkormányzat közgyűlése és vezetősége konstruktív napi kapcsolat keretein belül működik együtt. A szószóló rendszeresen beszámol tevékenységéről, amelynek szövege megjelenik az országos terjesztésű, kétnyelvű Ruszin Világ, a magyarországi ruszinok közéleti, tájékoztató lapjában. Közösségünkben a nemzetiségi listára felkerülés legfontosabb feltételei: hűség a nemzetiséghez, a közösség terveinek megvalósítása terén kifejtett erőfeszítések sikere, a közösség körében szerzett tekintély és megbecsültség.

A ruszin nemzetiségi névjegyzékre 4096 fő regisztrált, ebből az országgyűlési választásra 1144 fő.

Felföldi Maria elnök, Országos Lengyel Önkormányzat

Az Országos Lengyel Önkormányzat közgyűlése 3 fős lista állításáról döntött:

Rónayné Slaba Ewa Maria
lengyel szószóló
Rácz Tibor
Szalai Árpád István

Az önkormányzat és a szószóló kapcsolatát együttműködés és rendszeres információcsere jellemzi. Az önkormányzat vezetője és a szószóló informálisan hetente többször egyeztet az éppen folyó ügyekről, kiemelt projektekről, tervekről. A szószóló a közgyűlések állandó meghívottja, az ülésen részvételét egyéb szószólói feladatai függvényében, gyakran meg tudja oldani. A jelöltlistára olyan személyek kerültek, akik a képviselők álláspontja szerint hatékonyan tudják képviselni a nemzetiség érdekeit bel- és külföldön. A sorrendet befolyásolta a képviselő munkájával való elégedettség, annak átláthatósága, hatékonysága.

A parlamenti szószólónak mindkét nyelven kiválóan kell tárgyalnia, hogy a leghatékonyabban képviselhesse a nemzetiség érdekeit. A munka jellegéből fakadóan fontos az agilitás és a munkabírás, valamint a nyitott személyiség. A közösség nem csak az érdekek hatékony képviseletét várja el, de a rendszeres egyeztetési lehetőség biztosítását, elérhetőséget, rendezvényeken való megjelenést, és nem utolsó sorban az egyedi ötletekhez (rendezvény, kiállítás, emlékmű) történő forrás hozzáférhetőségének biztosításában nyújtott segítséget. Jelenleg, 2022. január 24-én, több mint *3400 fő regisztrált lengyel nemzetiségiként, amelyből közel 500 fő az országgyűlési választásokra kiterjedő hatállyal regisztrált. A regisztráció a választásokig folyamatos, ehhez kapcsolódóan rendszeres tájékoztatást nyújtunk a közösség tagjai részére.*

Balányi Klára és Mayer Éva összeállítása

Egy közvélemény-kutatás és eredményei

A Magyarországi Németek Országos Önkormányzata megbízásából 2021 őszén a Zri Závecz Research Piac- és Társadalomkutató Intézet a német nemzetiségiek körében végzett közvélemény-kutatást. Identitásukról, a nyelvhasználatról, a politikai aktivitásukról kérdezték a kutatásban résztvevőket. A kutatás eredményeiről és az országos önkormányzat új stratégiáiról beszélgetünk ***Englenderné Hock Ibolya*** *elnök asszonnyal.*

– Eredetileg a 2021-re tervezett népszámláláskor gondoltunk arra, hogy jó lenne objektív felmérés alapján bizonyosságot szerezni nemzetiségi közösségünk jelenlegi állapotáról. A népszámlálás ugyan elmaradt, ám a 2022-es parlamenti választások szintén okot adtak az előzetes felkészülésre. 2019 óta vagyok elnök, előtte hosszú ideig a közgyűlés tagja voltam és oktatással kapcsolatos feladatokat láttam el. Országos önkormányzatunknak szoros kapcsolata van a helyi önkormányzatokkal, de személyes kapcsolatba az emberekkel csak akkor kerülünk, amikor elmegyünk egy-egy rendezvényre. Tudni akartuk, mi a véleményük a munkánkról, és mivel 2014 óta szószólónk, 2018 óta képviselőnk is van a parlamentben, az ő tevékenységéről kialakult vélemény is érdekelt mindenkit. Ebből eredt a közvélemény-kutatás ötlete. Az előző stratégiánk – melyet az országos önkormányzat vezetésével, de nemcsak annak tagjaival, hanem több szervezetet bevonva, 2015-ben egy grémium készített el – 2020-ban lejárt. Annak felülvizsgálata után tudni akartuk, hol vannak azok a pontok, ahol az új stratégia kidolgozásánál előre kell lépni. Mindez együttesen adta az indítékot a közvélemény-kutatás elkészítéséhez.

„… tudni akartuk, hol vannak azok a pontok, ahol az új stratégia kidolgozásánál előre kell lépni.”

Most már látjuk, mennyire hasznos volt, és bár előzetesen sokan szkeptikusak voltak, s mi sem tudtuk, mi lesz az eredménye, utólag egyetértettünk abban, hogy nagyon hasznosnak bizonyult.

– Hogyan zajlott a közvélemény-kutatás?

– Kérdés volt a kivitelezés módja, tehát az, hogyan érjük el azokat az embereket, akiknek a véleményére kíváncsiak vagyunk. Saját önkormányzataink, szervezeteink tagjai eleve többet tudnak munkánkról, mi is jobban ismerjük őket, tehát nem őket akartuk megcélozni. A közvélemény-kutatást végző céggel együtt találtuk ki, hogy a magyarországi német rendezvények közönségének körében végzik el a személyes interjúkat. Az augusztustól október közepéig tartó összes rendezvény közül öt különböző nagyságú és elhelyezkedésű település kiválasztásával a rendezvényen megjelenők személyes megkérdezésével ötszáz kérdőív érkezett be. Egyesületeinket és német önkormányzatainkat online kérdőív formájában kérdeztük meg, azzal a céllal is, hogy egy esetleges különbségre is ráláthassunk, így további hétszáz választ kaptunk. Minden szervezet csak egy kérdőívet kapott, melyet az anonimitást teljes mértékben biztosítva, csak hivatalos e-mail-címre küldött el a közvélemény-kutató cég.

„… még inkább láthatóvá kell tenni a munkánkat…”

– Mit mutatnak a válaszok, és milyen következtetésekre lehet jutni ezekből?

– A közvélemény-kutatás eredménye sok mindenben megerősített. A végeredmény összességében nagyon kedvező. Az országos önkormányzattal való 3,5-es elégedettség egy 4-es skálán nagyon jó. Ugyanakkor azt a visszajelzést is jelenti, hogy még inkább láthatóvá kell tenni a munkánkat, és konkretizálni azokat a pontokat, ahol továbbfejlődésre van szükség. Örültem, hogy az országos önkormányzat és az országgyűlési képviselő munkája eléggé ismert és elismert az emberek körében. Nem is számítottam erre, mert sajnos általános emberi tulajdonság, hogy a jót természetesnek vesszük, az elégedettséget, dicséretet nem osztjuk meg, csak kritikát.

Érdekes volt a személyes interjúkon kapott nyelvhasználatra vonatkozó magas visszajelzés is, ezen belül is azoké, akik anyanyelvüknek vallották a németet. Az értékeléskor úgy véltük, ez abból is adódott, hogy a rendezvényekre idősebbek, jellemzően elkötelezettebbek, érdeklődőbbek szoktak járni, körükben valós lehet ez az adat, talán más lenne az eredmény fiatalabbakat, az „utca emberét" megszólítva. Az is világossá vált, amit azért már eddig is tudtunk, hogy az ifjúságot sokkal jobban be kell vonni a munkába. Van már ifjúsági referensünk, működik ifjúsági bizottságunk, az önkormányzatok képviselői körében magasabb a lett a fiatalok aránya, de az ifjúsági programok látogatottságát tekintve van még teendőnk. A hálózatépítés terén jobbnak kell lennünk, jobban be kell vonnunk, erősítenünk kell őket, hiszen tőlük várjuk munkánk folytatását.

– Hogyan történik az értékelés, és mennyiben segítik ezek az eredmények az MNOÖ új stratégiájának kidolgozását?

– November közepére készült el a tanulmány, először az országos önkormányzaton belül az elnök, alelnök, bizottsági elnökök, szociális tanácsnok és a képviselő úr jelenlétében értékeltünk, és megállapítottuk, melyek azok a témák, amelyeket a közgyűlésen fel kell vetnünk. Még folyamatban van az elemzés, lépésről lépésre minden közgyűlésen előkerül valamilyen téma. A 2020-ban lejárt stratégiánk értékelésén és kibővítésén dolgozó munkacsoportok is felhasználják az eredményeket. Azt már látjuk, hogy a mostani az előzőnél konkrétabb lesz. Annak a felépítésekor öt területen (*politika, kultúra, oktatás, média* és *ifjúság*) határoztunk meg a célkitűzéseket és hozzátartozó indikátorokat, hogy mikor tekintjük az adott célkitűzést megvalósultnak. Az oktatást kivéve azonban nem rendeltünk hozzájuk konkrét projekteket. Most ezzel bővül az új stratégia: minden indikátor mellé kerül egy a következő öt évben megvalósítandó, illetve esetleg az utána következő időszakra is átfolyó projekt.

– Mi kapcsolja össze az előző és az új stratégiát, milyen területeken folytatódik, illetve bővül a munka?

– Február végére készül el a teljes új stratégia. Alapvetően nem változik, bizonyos részleteket illetően azonban módosul a 2015-ben kidolgozott első efféle, írásban lefektetett útmutató, önkormányzati alapdokumentum. Az oktatási stratégiánk pedig még korábbi, már 2010-es, akkor én voltam az oktatási bizottság elnöke. Mint minden nemzetiség jövője, így a magyarországi németség jövője is a nevelés-oktatás, elsősorban a nyelvhasználatot illetően. 2010-ben „*Gyökerek és szárnyak*" címmel dolgoztunk ki egy oktatási stratégiát: például egy település oktatás-nevelési intézménye legyen részese az adott település életének, dolgozzanak együtt az egyesületekkel, idősekkel. Ebből alakult ki a tanösvény projekt – közösen készül el, mindenki dolgozik rajta, az országos önkormányzat anyagi és szakmai támogatást nyújt hozzá, elkészülte után pedig turista, helyi lakos, felnőtt, gyerek egyaránt megismerheti a településen élő németek történetét, kultúráját, hagyományait, s tanulhat belőle. Országos hálózat alakult, egyelőre tizenkét tanösvénnyel. Ha nem is ilyen nagyszabású program, de az új stratégiában is hasonlóan konkrét megvalósulási területek szerepelnek majd.

– Melyek azok a célkitűzések, amelyeket nem, vagy csak részben sikerült megvalósítani, és mit jelent ez a jövőre nézve?

– Az oktatási munkacsoport már a stratégia felülvizsgálatakor megállapította, hogy az egynyelvű óvodák és a kétnyelvű iskolák számának növelése nem tudott megvalósulni. Az okok között elsődleges a szaktanárhiány. Így is keressük azonban az utat, hogyan tud a kétnyelvűség jobban érvényesülni egy adott intézményben. Az óvodákban két párhuzamos tervet szeretnénk kidolgozni. Felélesztени a már régebbi

keletű, Ágfalváról induló *„Egy személy egy nyelv”* elve alapján működő egynyelvű nyelvhasználatot az óvodákban, tehát az egyik óvodapedagógus csak németül, a másik csak magyarul beszél a gyerekekkel. A másik terv a tényleges egynyelvűséget megcélozva ott lesz jó, ahol mindkét pedagógus tud németül. A középkorú pedagógusok között még többen vannak otthonról hozott anyanyelvi tudással, a fiatalabbakat az ösztöndíjprogram hivatott a pályára invitálni. Ez és a nemzetiségi pótlék anyagi segítség, emellett szemléletformálással támogathatjuk a kétnyelvű és a nyelvoktató programmal működő általános iskolákban a tanórán kívüli, valamint a természetes hétköznapi és személyes szituációkban megvalósuló nyelvhasználatot. A következő lépés, hogy a települési nemzetiségi önkormányzati fenntartású intézmények rendelkezésére bocsátjuk azokat az alapelveket, hogy mi jellemzi, mitől nemzetiségi az adott óvoda vagy iskola? Ahol ilyen működik, ott elvárhatjuk a nemzetiségi arculatot. Még kidolgozás előtt áll a *„Magyarországi németség kiváló óvodája”* vagy *iskolája* kitüntető cím, ami nem jár anyagi haszonnal, de erkölcsi elismerést jelent. Ehhez a projekthez még ki kell dolgoznunk a kritériumokat.

Az új stratégiában is maradnak az eddigi területek, a kultúrát és médiát összevonva. A politikai munkacsoportot érinti, és a jelenlegi választásokra való felkészüléshez tartozik a mindenkori parlamenti képviselővel való szorosabb együttműködés megvalósítása. Folytatni szeretnénk a korrekt történelmi emlékezet kialakítását. Több szakember működik ebben közre. Olyan kiadványok jelennek meg, amelyek objektív megvilágításba helyezik a magyarországi németséget érintő történelmi eseményeket. Nagyon sok színvonalas kultúrcsoportunk van, javítanunk kell azonban például a népviselet hiteles megjelenítésén, tehát azon, hogy az eseményeken az autentikus magyarországi német viseletet és ne például a kényelmesebb, de nem autentikus „dirndlit” viseljék. Gondolkodunk egy ezt segítő kiadvány szerkesztésén.

Sok tennivalók van: első helyre tenném a nyelvhasználatot. Nem nyelvtudás, hanem elhatározás kérdése, hogy találkozások alkalmával németül beszéljünk, a kulturális rendezvényekre szóló meghívókon, programokban, fejlécben, az egyes települések gasztronómiai jellegzetességeit bemutató kiadványokban a német nyelvet tegyük az első helyre. Ez szemléletváltás kérdése, a következő stratégia legfontosabb feladata. Iskoláinkban végzett diákok visszajelzései és tapasztalatai igazolják a magas szintű, átlagon felüli nyelvtudás előnyeit. Ezért az ifjúsági munkacsoport meg is fogalmazta azt a feladatot, hogy az alumni hálózatokat erősítsék, mert így a fiatalok körében is bekerül a köztudatba, mi az előnye az anyanyelv ismeretének, használatának.

B. K.

„Olyan kiadványok jelennek meg, amelyek objektív megvilágításba helyezik a magyarországi németséget érintő történelmi eseményeket.”

Orsós Teréz festőművész halálára

Hiába volt benned erős az élni akarás vágya, igenlése, a halál erősebb volt nálad és elragadott családodtól, barátaidtól, tőlünk örökre.

Elmúlt évek emlékeinek sokasága villan most fel, a fellobbanó fények erényt, tisztaságot, harcot, küzdést, szenvedést, feszültségeket, nyugalmat, ragyogást, árnyékot, vihart és szelíd napokat idéznek sorsod útján.

A művésznő pécsi otthonában

Jósnő

Kedves Teri!

Szellemed és műved itt él köztünk, s marad már mindörökre a hazai romák és az egyetemes kultúrtörténet kincsestárában. Példáddal bennünket is tanítottál szeretni pályánkat, munkánkat, de ugyanakkor mások munkáját, tehetségét erényét is mindig szem előtt tartva, elismerve jártál-keltél köztünk. Mindig kellő odafigyeléssel méltattad az általad ismert tehetséges pályatársak munkáját. Mégis akadtak rosszindulatú irigykedőid. Nem volt meg benned a legtöbb művészre jellemző nagyravágyás s kitűnni vágyás sem, csak saját őstehetségedre alapozva adtad mindig is önnönmagadat. Emberi tartásod, egyéniséged ékkövekként ragyogta be lényed auráját. Nem ácsingóztál szaktekintélyek, kiállításvadászók gazsulálására és könyöradományára sem, pedig sokszor családod puszta léte is veszélyeztetve volt. Olykor jelképes összegért voltál kénytelen áruba bocsátani alkotásaidat a gyűjtőknek, hogy gyermekeid létfenntartását fedezni tudd.

Az ő nevelésükben is példát mutattál. Hat gyermeket neveltél fel nagyon nehéz és méltatlan körülmények között minden külső segítség nélkül. Áldozatos fáradságodat, küszködésedet mégsem kísérte elismerés és hála. Amikor legnagyobb szükséged lett volna egy kis odafigyelésre, segítségre és törődésre, nem akadt senki környezetedben, aki segített volna. Sok-sok átvirrasztott és könnyes éjszaka panaszolták el az égieknek mérhetetlen bánatodat.

Orsós Teréz 1956. június 16-án született beás cigány nagycsaládban. Apja első házasságából hat, anyja pedig három gyereket hozott magával. A szülők házasságából további hat gyermek született, így összességében tizenöten voltak testvérek. Teri volt a legkisebb a családban.

Komlón, a Kossuth-bányaakna feletti cigánytelepen laktak cigány és magyar családokkal együtt. Teri, elmondása szerint, nem tartozott a család kedvelt tagjai közé, mellőzött gyerekként élt. Nagycsaládban nevelkedve nem volt rá lehetőség, hogy kellő odafigyeléssel támogassák a tanulásban. Édesapja teknővájó, fafaragó ember volt, aki a 60-as évektől már a bányában dolgozott s a telep vajdájaként nagy tiszteletnek örvendett. Teri vélekedése szerint az ebből fakadó büszkeségéből adódóan talán emiatt sem tudott igazi szeretetet tanúsítani gyermekei iránt, noha mindent megtett annak érdekében, hogy a család a körülményekhez képest elfogadható módon éljen, s ne szenvedjen hiányt az alapvető élelmiszer és ruházkodás terén.

Teri a nagycsaládból adódó nehézségeknek és a mellőzöttségnek köszönhetően már kora serdülő korában párkapcsolatba menekült, általános iskolai tanulmányait egy időre fel is függesztette. A hetedik osztály elvégzése közben Teri szerelembe esett egy odavalósi fiúval, aki az iskolát és a festést is abbahagyatta vele. Szinte még gyerekek voltak, amikor a Kossuth-aknai cigánytelepen saját erőből épített viskóba költöztek. Szülei ezért nagyon megharagudtak rá. Teréz már a második fiát szülte, mikor az anyja megenyhült és megengedte, hogy a fiatalok beköltözzenek a szülői házba a sárral tapasztott nyári konyhába, ahová már a villanyt is bevezették.

Az általános iskola évei alatt *Koltai* Magdolna tanárnő Komlón elindított egy rajzszakkört a roma gyerekeknek, hogy így ösztönözze őket az iskolába járásra. Teri emlékezete szerint alsóban nem szerette a rajzórákat. Tehetségtelennek érezte magát, kínlódás volt számára úgy rajzolni, ahogy a tanítónő meghatározta számukra. Emiatt szorongva szenvedte végig a rajzórákat. Pedig odahaza szeretett rajzolni, igaz, a családban sem ceruzára, sem rajzlapra nem futotta, de volt helyette vörös tégladarab, amivel remekül lehetett képeket karcolni az úttestre.

Teri tehetsége kezdetben nem tűnt fel. Miután első párkapcsolata zátonyra futott, visszament a Kökönyösi iskolába folytatni tanulmányait. Kezdeményezésére Koltay tanárnő újra elindította az átmenetileg szüneteltetett rajzszakkört, s ettől kezdve veselkedett neki csak igazán a rajzolásnak, festésnek.

A tanárnő szárnyai alá vette a kislányt, zsírkrétát, pasztellkrétát adott a kezébe, és arra kérte, hogy a cigányok életéről, kultúrájáról készítsen képeket. A fiatal nő újra elkezdett festeni, nem sokkal jobb körülmények között, mint gyerekkorában. Anyaként az általuk épített viskóban is csak este jutott ideje a művészetre, mikor a cigánytelepen mindenki aludni tért. *„Egy kanálba zsírt tettem, abba állítottam a kanócot. Alig volt fénye, így nagyon közel kellett tartanom a papírhoz. Persze vigyázni kellett, nehogy túl közel fessek a fényhez, mert akkor zsír cseppent a lapra. Felszabadított, hogy festhettem"* – mondta. A telepen sokan művésznőnek szólították, de Teréznek a gúny sem esett rosszul, mert úgy érezte, hogy ami a lapról vagy vászonról visszatekint rá, az már művészet.

Jól haladt a festéssel, megnyerte az Országos Gyermekrajz Versenyt, arany-oklevelet és balatoni jutalomüdülést kapott. Tizenkét éves volt, amikor Pécsett kiállítást rendeztek a képeiből. Gyermekrajz kategóriában világversenyeken szerzett első helyezést, mint akkoriban többen is a Koltai-tanítványok közül.

A Móra Kiadó megkereste, hogy A cigány bölcsődal című könyvet illusztrálja. Kedvére való munka volt, bár az élete nem lett könnyebb ettől, mert férje elhagyta. Komló város vezetése segített Terinek, a kétgyermekes, egyedülálló anyának: 1979-ben kiutaltak neki egy műteremlakást, két félszobával. Bár elment takarítani a vasútállomásra, de abból a pénzből örülhettek, ha enni jutott, bútorra már nem tellett. *„Beköltöztünk az üres lakásba, mert nem volt semmink, de pár napra rá jött az értesítés, hogy kifizetik a könyvillusztrációért járó tizenkétezer forintot és ebből tudtuk megvenni a bútort"*. Teréznek huszonhárom éves korára végre saját fürdőszobája lett.

A 2009-es Cigány festészet című albumban megjelentették életrajzát és tizenkét olajfestményét. 2010-ben az Amerikai Egyesült Államok legnagyobb városába, New Yorkba is eljutottak képei. Külföldi kiállításokra (Ausztria, Csehszlovákia, Németország, Svájc, Anglia, Szlovákia, Francia- és Olaszország) is kértek tőle képeket. Rajzait képeslapokon sokszorosították, illusztrálta a Cigány Bibliát és a Cigány bölcsődalt. 2007-ben Pekingben a magyarországi cigányok képzőművészeti kiállításán Orsós Teréz képei is szerepeltek. A tárlaton az akkori magyar miniszterelnök Teréz képeivel büszkélkedett Szun Csie-csengnek, a Kínai Népköztársaság kultuszminiszterének.

Számos kiállítása volt országszerte, több ízben szerepeltek alkotásai a Néprajzi Múzeum (1989, 1998) és a Pataky Művelődési Központ (1979 - 2000) kiállításain. 2006-ban a II. Budapest Cigány Fesztiválon a Balázs János Galériában nyílt retrospektív tárlata, ugyanitt a Kortárs roma nőművészet II. (2003), Orientalizmus (2003), Nőábrázolás a roma képzőművészetben (2005) csoportos kiállításokon is részt vett. 2004-ben a Műcsarnok Elhallgatott Holocaust kiállításán, 2007-ben a pécsi zsinagógában voltak láthatók a holokausztot ábrázoló munkái. 2006-ban kiállított az Ernst Múzeum Közös tér és a 2b Galéria Vagyunk, akik vagyunk csoportos tárlatain. 2007-ben a Nemzeti Galériában, 2008-ban és 2009-ben Szolnokon, Egerben, Pécsett, Salgótarjánban, Miskolcon és Szekszárdon szerepelt Az emlékezés színes álmai reprezentatív kiállításon. 2010 februárjától Shukar! – mai modern női roma művészet című kiállításon a New York-i Magyar Kulturális Intézetben láthatók festményei. A Cigány Ház alkotótáborainak és kiállításainak a '90-es évektől állandó résztvevője. Munkái megtalálhatók a kecskeméti Naiv Művészek Múzeumában, a pécsi Rácz Aladár Közösségi Házban, a Magyar Művelődési Intézet és a Néprajzi Múzeum gyűjteményében, valamint a Roma Parlament állandó kiállításán.

Férje újra megjelent az életükben. *„Visszafogadtam, mégis csak a gyerekeim apja"*, és még öt évig voltak együtt, miközben két újabb fiuk született. Négy gyerekkel már kevés volt a két fél szoba, mire egy nagyobb lakást utalt ki a tanács. A férje ekkor már nem élt velük.

„Aztán jött egy magyar fiú, nagyon odavolt értem. Gondoltam, ha egy cigány férfival nem jött össze a boldogság, összejön majd egy magyarral." Ezzel a férfival öt évet éltek együtt. Ebből a kapcsolatból megszületett az ötödik fiú, majd ezt követte a leánygyermek.

A rendszerváltást Teri hat gyerekkel, férfi és fizetett tartásdíj nélkül élte meg. A kicsiket nem tudta kire hagyni, így munkát sem vállalhatott. Előfordult olyan félévük, amikor csak a képek eladásából keresett egy kis pénzt. *„Csak ültem tehetetlenül és potyogtak a könnyeim. Sok mélyponton segített át a festés, bárhová is vetett a sors, mindig festettem."*

A nyolcvanas évek közepén, miután komlói műteremlakását a felhalmozódott tartozások miatt elvette a város vezetése, a Gandhi Gimnázium néhai igazgatója, Bogdán János sietett a segítségére, hogy képeinek értékesítése révén egy megfizethető, és a család befogadására alkalmas házat vásároljon. A befolyt összegből egy Komlóhoz közeli kisközségben sikerült számára házat vásárolni, ahol egy-két évre átmenetileg meghúzták magukat. Ebben az évben (1996) magam is szerveztem egy cigány képzőművészeti kiállítást a Szekszárdi Babits Művelődési Házban, ahol a kiállítandó képek egy részét a Néprajzi Múzeumtól és a tőle kölcsönzött képekből állítottuk össze Szuhay Péter, a Néprajzi Múzeum munkatársa segítségével.

Piacon

Jó pár év elteltével Pécsett talált magának egy munkahelyet. A „Fogd a kezem!" alapítvány kínált számára állást, amihez elvégzett egy gyermek- és ifjúságvédelmi képzést. Sok esetben az alapítvány vendégszobájában tudta meghúzni magát kiskorú gyerekeivel.

Sorra jöttek a kiállítások: Pécs, Komló, Budapest után már országos és nemzetközi szinten rendeztek tárlatot a munkáiból. 1989-től rendszeresen részt vesz alkotótáborokban, többek között a Roma Parlament által szervezett cigány képzőművészeti táborokban. Itt végre egész nap festhetett, tanulhatott, mert volt a táborban, aki felügyelt a gyerekekre. *„Itt tanultam meg olajjal festeni, utána azonnal el is osztogattam a temperáimat, mert az olaj sokkal élethűbben mutatott."* Teréz újabb és újabb technikákkal ismerkedett.

Évekig járt vissza gyerekeivel a táborba, közben pedig élte a magyarországi romák életét. *„Az iskolában és a munkahelyeken is nehéz volt, ahol nem ismernek, a mai napig érzem az előítéletet, ahol ismernek, ott szeretnek."* Szerencsére Orsós Terézt sokfelé ismerték és szerették.

A rendszerváltozás utáni években munkanélküliként, napi kenyérkereső gondja mellett nem volt rá módja és lehetősége, hogy a képzőművészet terén tovább fejlessze s képezze magát. Képein a cigányság életformáját, szokásait, a kosárfonó férfit, gombászó asszonyokat, vízhordó lányokat, a piacozást, vándorlást, a cigány emberek vágyait, álmait festette meg. Mindig tudott új témát választva alkotni, az utóbbi évek során született meg pl. a cigány közösség törvénykezést ábrázoló képe, a hajléktalanokról szóló, vagy a holocaustra emlékeztető képei, Jézus keresztre feszítését s tanítását ábrázoló festménye.

A Kecskeméti Rajzfilmstúdió felkérte, hogy illusztrálja a készülő Cigány mesék animációs filmsorozatának első darabjait. Orsós Teréz pedig festett, rajzolt és mesélt. Arról, hogy milyen, amikor egy cigány nő lehetőséget kap a kibontakozásra. 1980-tól a Képzőművészeti Alap tagja volt.

Lókupecok a vásárban

Túlvilág

Hogy ki volt ő? Egy végtelenül egyszerű, de ugyanakkor nagyon is érzékeny lelkületű s gondolatvilágú nő, aki naivan hitt az örök emberi értékekben, a jóságban, az igaz szeretetben és barátságban. Szomorú, hogy párkapcsolataiban nem igazán volt szerencséje, nem sikerült a hozzá illő lelki társat megtalálnia. Mindenkihez volt egy kedves és mosolyt keltő szava. Büszke volt *Csonka* Zsolt nevű fiára, akinek kiváló ceruza és tusrajzai voltak, és nagyon sajnálta, hogy fia nem ápolta, gondozta kellően tehetségét.

Asztmája miatt az utóbbi négy-öt évben legnagyobb sajnálatára és bánatára nem tudott igazán kedve szerint dolgozni, azaz festeni. Az utolsó években oxigénpalack segítségével egyedül élt egy negyedik emeleti huszonöt négyzetméteres lakásban. A városi önkormányzattól már vagy nyolc-tíz éve próbált egy földszinti vagy első emeleti lakáshoz jutni, ami elviselhetőbbé, könnyebbé tehette volna mindennapi életét. Kérése azonban süket fülekre talált, az ügyintézők közönyös hozzáállásával kellett szembesülnie. A város vezetői Teri kérését lerázták magukról. Egy-két alkalommal ugyanis olyan lakást kínáltak fel számára, amely a meglévő huszonöt négyzetméteres lakásnál kisebb és rosszabb felszereltségű volt. Kérésével hiába fordult a városi és megyei Roma Nemzetiségi Önkormányzat vezetőihez is, ők sem jártak sikerrel. A sokszínű és kultúrájú Pécs városa, amely 2012-ben Pro Communitate díjjal tüntette ki, nem méltányolta Teri életbevágó kérését. Sok barát, képviselő, újságíró, jogász és ismerős sem hallotta meg Teri jajkiáltását. Orsós Teréz 2021. december 5-én halt meg.

Kosárfonó

Mi, földi halandók meghajlunk előtted, a ránk hagyott örökséged s olthatatlan lángod előtt, amely benned lobogott, és tiszteljük akaratodat, elszántságodat, mellyel a hazai romák kultúráját szolgáltad. Legyen hát könnyű neked a föld s lelked odaát az égiek birodalmában boldogan, vidáman szárnyaljon, mint a vászonra festet fehér lovad, ahol végre megleled igaz nyugalmadat s lelki örömödet a földi élet sok megpróbáltatása, szenvedése után.

Maradj Istennel! Máj rămîj ku Dimizou!

Konrád Imre

Búcsúzunk

87 éves korában elhunyt ***Kalász Márton*** *Kossuth-díjas és kétszeres József Attila-díjas költő, író, műfordító, egyetemi tanár, a Magyar Művészeti Akadémia (MMA) rendes tagja, a nemzet művésze.*

Kalász Mártont 2021. december 30-án, Budapesten érte a halál. Az alkotót az MMA saját halottjának tekinti. Kalász Márton 1934. szeptember 8-án született *Krisztmann* Márton néven a Baranya megyei *Sombereken*. Tízéves koráig csak németül beszélt. Gondolkodását, nyelvezetét és egész életét meghatározták anyanyelvével és választott anyanyelvével, a magyarral kapcsolatos élményei, amelyek minden alkotásában is tetten érhetők.

„Egyszerre német is vagyok és magyar is vagyok. Van egy anyanyelvem, a német, és van egy szellemi anyanyelvem és habitusom, amely összeköt engem a magyar kultúrával" – vallotta. Az anyanyelvhez való viszonyát, akárcsak lírai életművének ívét kivételessé teszi az, hogy tízéves koráig jóformán csak német szót hallott odahaza, aztán első költeményeit mégiscsak magyarul írta – olvasható az MMA méltatásában.

Életét végig kísérte német gyökereihez való ragaszkodása: fordított és lektorált német szövegeket, többször járt Berlinben ösztöndíjasként, dolgozott a berlini Magyar Kulturális Intézet munkatársaként (1971-1974) és a stuttgarti Magyar Kulturális- és Tájékoztatási Központ igazgatójaként (1990-1994). Kalász Márton tehetségére Pécsett figyelt fel Ágoston Julián katolikus körökben nagyra becsült irodalomtörténész. Könyveket adott neki, foglalkozott vele, első költeményeit elküldte a Vigiliához Rónay Györgynek, aki később is segítette költői pályáján.

1953-tól Kalász néven publikált, két évvel később hivatalosan is felvette írói nevét. Abban az évben jelent meg első verseskötete *Hajnali szekerek* címmel. 1960-tól az Európa Könyvkiadó, 1967-től az Új Írás munkatársa volt, majd a nyolcvanas években a Vigilia és a Jelenkor szerkesztőjeként dolgozott.

Kalász Márton évtizedekig gyűjtötte a Magyarországon élő németek múltjára vonatkozó dokumentumokat, visszaemlékezéseket, interjúkat. Prózaíróként a bűnösnek bélyegzett németség meghurcolása foglalkoztatta leginkább. Ez ösztönözte két regény, a *Téli bárány* és a *Tizedelőcédulák* megírására. Ezek mellett legfontosabbnak az 1987-es *Ki olvas éjszaka verset?* és 2006-ban megjelent *Kezdő haláltán*c című verseskötetteit tartotta, mert ezekben gyermekkorát és édesapjával kapcsolatos élményeit írta meg.

A hajdani szülőföld őseinek világát és hagyományát idézte meg élete alkonyán novellák, versek és esszék által a *Gyermek-Bábel* (2015) című kötetében. Nyolcvanötödik születésnapjára 2019-ben jelent meg az elmúlt években írt, de ki nem adott verseiből Zsille Gábor összeállításában az *Annyi ábrándunk* című válogatás.

Utolsó kötete, a *Virrasztó – távol* a költő harmincegyedik verseskönyve. A hatvan verset tartalmazó kötet a közelmúltban készült el, s várhatóan 2022 januárjában vehetik kézbe az olvasók. Új verseinek többsége a koronavírus-járvány szorongató helyzetében íródott. Az őrmezei lakótelepen található nyolcadik emeleti lakása, akár a hölderlini toronyszoba, központi motívuma lett a kötetnek, egyfajta mikrouniverzumként jelenik meg: az a hely, ahol a költő a mindennapokból kiemelkedve átfogóbban szemlélheti, értelmezheti a válságot – olvasható az MMA összegzésében.

Kalász Márton 1998 és 1991 között a Vörösmarty Társaság, 2001 és 2007 között pedig a Magyar Írószövetség elnöke volt. Csaknem két évtizeden át tanított a Károli Gáspár Református Egyetemen. 2009-től az MMA társadalmi szervezet tagja, 2011-től a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja volt.

Az MMA megbízásából 2016-ban *Változatok a reményre* címmel készült róla portréfilm. A köztestület Közelképek írókról című kis-

monográfia-sorozatában 2017-ben jelent meg összegzés irodalmi pályájáról. Munkásságát kétszer ismerték el József Attila-díjjal (1971 és 1987), a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztjével 1996-ban tüntették ki, a Kossuth-díjat 2013-ban vehette át, 2016-ban választották a nemzet művészévé.

Ezek mellett számos más elismerést is kapott: Radnóti-díj (1985), IBBY-díj – a Gyermekkönyvek Nemzetközi Tanácsa Magyar Szekciójának nívódíja (1987), Weöres Sándor-díj (1996), Artisjus Irodalmi Nagydíj (1996), Arany János-díj – a Magyar Írószövetség Arany János Alapítványa díja (2001), Prima-díj (2006), Stephanus-díj – a Szent István Társulat és a Stephanus Alapítvány díja (2007), Szépirodalmi Figyelő-díj (2008), Balassi Bálint-emlékkard (2012), Magyar Örökség díj (2014). Művei a Digitális Irodalmi Akadémia oldalán is olvashatók.

MTI

Virrasztó – távol

Kíváncsiaknak; kort jár, aki kész hűlni is, nincs így föltételünk,
volt egy-hegy, hév, kétség, nem titkunk, e szépben valaki velünk,
nos, aki szívszorító látvány elé, ez, s meghitt, nem szűk otthon ott,
ennyi, de tudattal, mily fájdalma, hisz védtelen oly kimódosult, adott,
féltés, időben, vagyis kívánnánk szebb estéink fényén, még kelletett
szavaknak, ki által igézünk csak erős hitet, követhetetlen szív se lett,
játék lett, aggom, mint sejtve gondolat, ihlet jól fejtve álmosabb,
néha s mint történnék, volt itt szirmon, less vért, körhatás szélre ad,
hol visszük visszább gondjaink, rag tenné ott nyelvvé, amit szabad,
bár emléktisztelő, megvált mosoly, lakhat, s ki látva tűrt szenvet magát
– annyi jó, most fontolva bízzunk formában, helyből a jó pásztor vitát
vélhet, sértőből hinni értetnek, int, a lét tisztul, keserv, úgy általtod,
aki szerénynek vallja a nappal idehűlt létgondja viseltét, ha ott – eléd,
mi járult, add meg, lent állunk, késve, halk fohász, ha e szintre: védd.

Új kötetének címadó verse 2021. augusztus 19-én az Élet és Irodalomban jelent meg.

Marie

aki holdat szenved, ne kérne fuvolát
tartományokon át egy silány hangszerért
küldhet Hölder haza, de aligha dühöngjön
mert sérült vakkantás, titkolt érzékelés
s úszik a tüll nemű idegbetegséggel a házon
szekrények hosszán, már szorítandó kosárba
ujjon a vasalás pörke mégsem sikolyt vált
s hallgat utca közön máskor pukkanó puskaszó
aki holdat szenved, csak mentsen fuvolát
futni segítsen, végtére kivált majd maga fél
s ráírva ijedtén, ijedt, piszkos, szerelmes
a tűnyi ujjbegyre tudni kell balzsamot
hangos, nyüzsgő a folyosó, közte a fuvola-ütem
amit a postaút szele délről nem fújna föl

Tál

lehet a tálon baráti fejet
vinni be ajándékul, kint a tálon
szemes koldusnak faggyús maradék
amit a jéghártya belep; abban megosztva
máris a szép világ – vajon kívántad
sorsod felől, érintve tálat
mint ha kézmosást mímelnénk, de kézzel
kifordított törvényt matatni
s megint a jó meghal, a rossz megél
nem gondolhattad komolyan
kérdem, a nap Hamuhajúja, nézem
a fulladt tűzhelyet, lett már segítség
válogatják a galambok szemünk előtt a régi lencsét
melyik lelket tálba, Uram, melyiket kis éhes begyünkbe

Dagmar Mária Anoca 70

Dagmar Mária Anoca szlovák és román nyelven publikáló költő, prózaíró, irodalomtörténész, irodalomkritikus, műfordító, publicista, pedagógus, a Bukaresti Egyetem Idegen Nyelvi Tanszéke szlovák szekciójának nyugalmazott docense. A közelmúltban betöltött 70. születésnapja alkalmából nemrég vette át a Magyarországi és a Szerbiai Szlovákok Kulturális Intézete és az Ivan Krasko Kulturális és Tudományos Társaság (Nagylak, Románia) által alapított Pro Cultura Slovaca díjat, melyet mintegy negyven éves tudományos, kultúra-szervező munkájának elismeréséül, a romániai szlovák irodalom és művészet hírnevének hazai és határon túli közvetítéséért, népszerűsítéséért, támogatásáért ítéltek oda személyének.

Tudományos munkáival párhuzamosan születtek verseskötetei:
Búcsúzások könyve, 1985;
Szinonimák, 1993;
Találkozások könyve, 1995;
Évszakok, 1996;
Melankólia, 2000;
Elveszett archetípus, 2014;
Reneszánsz kör – Versek és prózaversek, 2017.
A közelmúltban jelent meg Mária *Štefanková* festőművésszel készített közös kifestőkönyvük:
Képek és versikék ügyes gyerekeknek, 2021 (Ivan Krasko kiadó, Nadlak).

1951. december 28- án született a romániai *Nagylakon* (Nădlac, szlovákul Nadlak), ahol jelenleg is él. A Pozsonyi Komenský Egyetemen szerzett 1975-ben szlovák–román szakos középiskolai tanári diplomát, majd visszatért a romániai szlovákság kulturális központjaként is ismert szülővárosába. Ott csatlakozott az éppen szárnyait bontogató Szlovák Irodalmi Körhöz, melynek kiteljesedése érdekében évtizedeken keresztül tevékeny szerepet vállalt. Dagmarral kapcsolatban általában az első jelző, ami az őt ismerők eszébe jut, a tehetségéből, empatikus egyéniségéből és széles műveltségéből fakadó sokoldalúsága, ami lehetővé teszi számára, hogy a tudományban és a szépirodalomban is maradandót alkosson.

Folyamatosan publikál, elsősorban irodalmi és nyelvészeti témákban (pl. *Milo Urban nyelvi és stílusjegyei komprációs kontextusban, 1980; Irodalmi reflexiók, 1997; A szlovák nyelv fonetikája és fonológiája, 1998; Misellanea slovacica, 2012*). A romániai szlovák irodalom történetét az alföldi szlovák (romániai, szerbiai, magyarországi szlovák) irodalomtörténészek közül elsőként feltérképező, rendszerező és szintetizáló monográfiája, *A romániai szlovák irodalom* (*2002, 2010)* munkásságának legemblematikusabb alkotásává nőtte ki magát. Irodalomtörténeti monográfiája a széles alföldi szlovák kulturális közösség (köztük a magyarországi szlovákok) szempontjából is figyelemre méltó, fontos kultúrtörténeti forrás.

Dagmar Mária Anoca tudományos tevékenységében tematikailag és számszerűen is kiemelkedő szerepet játszik rendkívül gazdag publikációs és szerkesztői tevékenysége. Kritikái, esszéi, tanulmányai hazai és külföldi szaklapokban, periodikumokban, antológiákban, kulturális folyóiratokban jelennek meg. Magyarországon szlovák nyelven a Ľudové noviny hasábjain és a Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete tudományos tanácsának tagja. Az intézet által kiadott nemzetközi tanulmánykötetekben is találkozhatunk írásaival. Irodalmi pályafutásáról a BARÁTSÁG folyóirat közöl róla és tőle írásokat magyar nyelven, amit ezúton is hálásan köszönünk.

Költészetének kiindulópontja és máig uralkodó motívuma az ifjúkori beteljesületlen szerelem és az általa okozott életre szóló csalódás feldolgozása. E személyes veszteség hálóján keresztül elemzi saját érzéseit, tetteit, az emberek közötti kapcsolatokat, tisztázatlan viszonyokat és a világhoz való hozzáállását is. Verseit többek között a női érzékenység, spiritualitás, metafizikai kérdések felvetése, az egzisztenciális szorongás, a halál gondolata, az érzékeinken kívül eső világ felé való nyitottság jellemzi.

Dagmar Mária Anoca kétségtelenül elsősorban költőként alkotott maradandót, de kisprózai munkáival is letette írói kézjegyét (*Történetek könyve vagy félhangok*, 1988). *A fiú* című, családtörténeti ihletésű rövidprózájával köszöntjük hetvenedik születésnapja alkalmából, melyben a gyermekkora vége felé járó fiú érzékein keresztül nyújt villanásnyi betekintést egy multikulturális mikrovilágba.

Maruzsné Sebó Katalin

Dagmar Mária Anoca

A fiú

A fiú kinyitotta a konyhaajtót és kilépett az udvarra. Figyelte a háta mögül kiszűrődő hangokat. A felnőttek, szülei és nagybátyja nem beszéltek sokat. A szavak értelmét egyenként ugyan felfogta, de a hallottak egészében nem tűntek számra értelmezhetőnek, a szavak nem álltak össze úgy, mint ahogy a szövőszéken összefonódó szálak. Minden összekeveredett: a fonalak, nyüstök, láncfonalak, a szövőkeret felvetésének zaja, aztán a vetélő egy pillanatra megszakította a vetélőfonal befűzésének folyamatát, megakasztva ezzel a művelet egyenletes ritmusát. Felhangzott egy mély, tompa, fájó hang, bumm, bumm, mint amikor anya sietett, hogy gyorsan befejezze a vállalt munkáját, vagy amikor azért haragudott, mert nem sikerült neki valami. Legfájóbb akkor volt, amikor anya szomorkodott. Ilyenkor még a szőttes is néma zokogásban remegett. Amikor anya bánatos volt, a ritmus is kifulladt, de a fiú úgy érzékelte, mintha rajta kívül történt volna mindez, mintha egy láthatatlan szövet feszült volna közöttük vagy inkább valamiféle áthatolhatatlan ködfátyol, bezárva őket egy tojáshéjba, ahol meleg van és fényesség, amit anya lélegzete ölel körül és ahol túl mindenen, valahol messze bújt meg a harag. A fiú nem tudott áthatolni ezen a láthatatlan hálón, amely úgy fogta körbe, mint ahogyan az esti imádságot sebtében letudó anyja szavai. A ritmus és a hangok most is a szövőszéken kifeszített törölköző fölött lebegtek, amikor anya karjai teljes terjedelmében körülfogták a készülő textíliát, s a széleihez érve hangjában mintha egy beszélgetés ígéretének melódiája sejlett volna fel, eltérítve figyelmét a siránkozástól, súlyos gondoktól és dühtől, bár valójában meg sem szólalt. Gheorghe bácsi mély és fakó hangja dominált, mely tragikusan hangzott, siránkozón, viharosan, robbanón, a hallgatás percei utáni nótázás közben elérzékenyülőn. A fiú nem sokat értett a dalokból, nem is érdekelték, világos volt számára, hogy ma az ebéd, a tálalás és az étkezés menete felborul, féllábon ugrált, átszaladt a kisudvarba, kinyitotta a tyúkudvar kiskapuját, és a ketrec mögött kitapogatta… egy ideje ott tartotta, kipányvázva, nekitámasztva a meszelt falnak…

Amint kivezette, a fehér paripa vékony hangon felnyerített, megrázta hosszú sörényét, ami felragyogott a napsugárban, majd jobb lábával kapálni kezdett a homokban, megcsóválta farkát. Talán kissé hirtelenebbre sikerült mozdulat, mint amit a helyzet megkívánt. Felkavarta ezzel a levegőt, egy könnyű szellő fellibbentette a homlokáról sörényének tincsét, és egy pillanatra felfénylett rajta egy arany csillag. A fiú összegörnyedt, mint minden olyan alkalommal, amikor energiaáramlást érzett közeledni maga felé, amit most a pompás állat sugárzott irányába. Anélkül, hogy sokat tétovázott volna, felpattant rá, átlendítve jobb lábát a hátán. Áthatotta a mén testmelege, kis nyomást érzett a lábszárain és a paripa szófogadó áhítatát a gazdája iránt, akinek mindig kész kedvére tenni, és kielégíteni bármilyen szeszélyét. A fiú kihúzta magát, barátja, a táltos paripa iránti hálája önbizalommal töltötte el és már nem is érezte, hogy csupasz lábszárait hogyan ostorozza a szél, nem érezte talpain a homokszemeket, meg a kemény földet, amikor a kengyelbe dugta ócska szandálja talpát, egyenletes ritmusban emelkedett és ereszkedett fel-le, amint körbelovagolt az udvaron. De nemsokára már szűk lett neki a baromfiudvar, átment ezért a főudvarra és azt járta körbe, a paripa hátához tapadt, amikor az felágaskodott, cikcakkban lovagolt, mi több, ünnepi díszlépésben haladtak.

Aztán hirtelen eszébe jutott, hogy ma szép nap van, a szomszédos városban vásár-nap, és nyilván most is sokan lesznek ott, összegyűlnek a környék falvaiból, gyönyörű lovakkal, amelyek nagyokat bólogatnak, míg a gazdájukra várakoznak, és ő szeretettel nézné sörényüket és simogatná őket tekintetével. Hagyta, hogy elcsábítsa a gondolat: nem ártana elindulni, már rég nem volt vásárban… A városba lovaskocsival mentek apával. Egészen biztos volt benne, hogy egyszer már volt ott. Bár apa és anya azt mesélték neki, hogy hármasban is voltak a városban. Ő viszont csak erre az apával történt legutóbbi útra emlékezett. A

fogattal mentek, apja mellett ült a bakon, pár óra alatt meg is érkeztek. A távolság azonban túl nagy volt ahhoz, hogy most egyből elinduljon, éppen ebédidő előtt…

Úgy döntött, hogy másik irányba üget el. Elsuhant a konyhaajtó előtt, csak éppen bepillantott, de semmi sem jelezte, hogy a helyzet változott volna. Nagybátyja keverte a nóták szövegét, mikor *A pécskai cigánysoron*-t énekelte, és más magyar *halgatovy*, vagy amikor szerb románcokat vagy egy-egy románt, *Foaie verde, foaie verde...* énekelt vagy egy *dojnával* búsongott, aztán dúdolt valamit a *Keby si ty, moja milá vedela*-ból, de nem sikerült ezek közül egyetlen egyet sem befejeznie, mert a közepükre érve hangja megbicsaklott valahol a torkában, mintha egy halszálka akadt volna ott meg. Apa ott ült, vele dünnyögött, töltött a poharába, néha-néha magának is, de ritkábban, mert ott volt anya is, anya súlyos tekintete, és apa tudta, hogy vigyáznia kell. Megértette a fivérét, hiszen az ő Dragája is szeszélyes volt és önfejű, és semmiképpen sem akarta őt feloldozni lelkiismeretfurdalása alól, hiszen nem hagyta magát meggyőzni arról, hogy bölcsebb dolog lenne nem bezárkózni a hálószobába, hanem beengedni őt magához. Emiatt a csökönyösség miatt tönkrement a teste, és miután másodszor is elvetélt, Gligor apa már tudta, hogy el kell őt hagynia, el kell szakítania magát tőle és el kell mennie a fiatal cselédlánnyal, aki csupa élet, csordul belőle a vonzerő, erős combokkal és kemény háttal, csábító fruska. Félárva. Kis kora óta szófogadó, megszokta az engedelmességet, bölcsen tűrte a nehéz falusi életet a termékeny rónaságon, aminek gyeplőjét – mint egy harapós kancánál – kézben kell tartani, állandóan szelídíteni, gondozni és bűvölni, hogy muzsikálhasson a kukoricás zizegése és a búzamezők suttogása. Mindezekről a fiú nem tudott, de érezte környezetében a feszültséget, a titkos kapcsolatok és érintések illatát s bűzét.

Futólag érzékelte anyja arcán ugyanazt a feszültséget, mint amikor arról szokott sopánkodni, hogy ah, Milica, miért kellett elvennie, tudhatta volna, hogy hozzá túl fiatal, hogy tüzes szerb lány, különösen, hogy az idősebb bátyja is így járt…

A fiú nem értette, hogy Milica hogy lehetett tüzes, talán éjjel szikráztak a szemei, hiszen nappal is csillogtak azok, de máskülönben Milica néni olyan volt, mint mindenki más, legalább is úgy tűnt neki, amikor először találkozott vele náluk, a kiskonyhában, majd később, másodszorra, Gheorghe bácsinál, otthon, a városban… Tulajdonképpen így jutott el a városba, Gheorghe-t vitték haza, miután náluk kiöntötte a lelkét. A fiú minden alkalommal örült, amikor nagybátyja meglátogatta őket, különösen akkor, amikor az balkezét a kabátja zsebébe süllyesztette, és előhúzta belőle a papírba göngyölt *šejem* cukorkákat, amiket Friedmanntól vett, akinek vegyesboltja volt a faluba vezető úton.

Amikor azonban muzsikusokkal jött, az nem jelentett jót. Az a nap olyankor megkeseredetté vált, mint az avas szalonna, amit néha apa evett, mivel úgy gondolta, jó a tüdőbetegségek ellen. Amikor Gheorghe bácsi a zenészekkel mulat, nincs rendes evés, a szomszédok pedig egy ideig úgy tesznek, mintha nem láttak volna semmit és nem tudnának semmit. A muzsikusok elindulnak haza, mivel anya nem engedi be őket, apa bűnbánóan lehajtja a fejét és csak kevés aprópénzt kér pálinkára a zenészeknek, úgyis majd visszakapja Gheorghetól, most mit tehet, ez van, van egy boldogtalan testvére, aki nem tud parancsolni a szívének, az akaratának se, és nem képes elengedni Milicát, és még kevésbé tudja azt elképzelni, hogy Milica hagyná el őt.

A táltos paripa megremegett, a fiú szinte lecsúszott a hátáról, ahogy éppen lehajolt, hogy bepillantson még egyszer az ajtó ablakán, hogy lássa, mi is most a helyzet. Nem észlelte, hogy bármi is változott volna, úgyhogy kihúzta magát és megsarkantyúzta a lovat. A vasútállomás felé indultak.

A fiú kezdetben elcsodálkozott, hogy milyen irányba is üget vele a táltos, éppen felocsúdva a határtalan rónaság ölén való békés szundi-

kálásából. Fehér sörénye csak úgy lobogott a szélben. Aztán csak úgy önkéntelenül mosolyogni kezdett: mi lenne, ha a vonat ma átrobogna kis állomásukon? Nem a gyárba kendert szállító tehervonat, hanem a személyvonat utasokkal, akik az ablakok függönye mögé rejtőznek, néha felbukkan mögüle egy-egy bajusz, vagy egy egész arc, vagy éppen egy szép csipke, vagy egy kisasszonyka arcocskája, amilyen nem terem az ő falujukban.

A távolban friss reggeli levegő remegett, vonatfütty hallatszott. Alig értek az állomásra, amikor a kanyarban felbukkant a mozdony, csak úgy csikorogtak a vasalkatrészek, ahogy egymáshoz dörzsölődtek. A fiú abban a pillanatban megértette, hogy a vonat most nem fog gyorsan tovazakatolni, hanem valamiféle csoda történik majd. A nagy, mesebeli sárkányokhoz hasonló behemót, amelyekről néha nagyanyja mesélt, nagyokat fújtatva meg fog állni, tüzet okádni és szikrát szórni az állomás szerény kis épületére, az meg a félelemtől lekucorodik a földre. Az épületből szapora léptekkel kisietett egy vasutas. A fiú megismerte az egyenruhájáról, Pali bácsi volt az. A kocsi pontosan az ámuló, szemeit meresztő, a vagon és a szerelvény minden részletét tágra nyitott szemmel bámuló fiú előtt állt meg. Kinyílt a vagon ajtaja és a lépcsőn leereszkedett a kalauz. A kollegájához sietett, aki közeledett felé és pár szót váltottak. A fiúnak nem sikerült kivennie, miről beszélgettek, mert a mozdony hirtelen szürke füstöt bocsátott ki és pöfékelt egyet. A gőz beburkolta a mozdonyt, és ez a kép szülőföldje folyóját, a Marost idézte emlékezetébe. A helyiek ezen a természeti jelenségen rajta szokták felejteni szemüket, amikor a folyó hűvös reggeleken egy új napra ébred, mély lélegzetet vesz, és az áttetsző köd, mint egy függöny, ráborul az erdőre, mintha szégyenkezne az éjszaka emléke miatt, amikor a végtelen csillagos ég mélyen a Maros szemébe néz, akár egy asszony szemébe. A karjaiba omlik, áthatja, a nő szélesen kitárulkozva befogadja, mert itt, a sík vidéken a folyó egyfolytában készen áll az ölelkezésre és a szülésre, a fodrozódásra és a hullámzásra, arra, hogy a madarakat magához csalogassa, megöntözze a partokat és ugyanazzal az örömmel, amellyel nyaranta hullámaiba vetik magukat a pásztorfiúk vagy a felnőttkorú *bojtárok,* ő maga is megfürödjön a sejtelmes reggeli ködben. De most a gőz a szén szagával keveredett, a fiú felocsúdott, amikor a kocsi ajtajában csodálatos látvány tárult elébe. Egy fehér ruhába öltözött alak állt ott, csupa csipkében, fején kacér kalapocska. Egy férfikéz váratlanul félretolta a kalapfátylát, és egy pillanatra a tekintete találkozott a fiú szeméből sugárzó, ámuló kérdésekkel, ki vagy, honnan jössz, merre utazol, mi a jelentése ennek a találkozásnak? Hűséges táltosa megértette a pillanat jelentőségét, felágaskodott, és így mindketten meghatódottan tisztelegtek e fehér, sosem látott jelenés előtt. Ha lett volna tollas kalapja, és ismerte volna a tisztelgő meghajlás mozdulatát, a fiú élt volna vele, vagy legalább sugallta volna a mozdulatot, hogy méltón üdvözölje e fontos teremtést. De már nem volt erre idő, az ajtó csattanva becsukódott, a vonat elindult, még néhányat pöfékelt, majd minden visszatért a kezdeti állapothoz. Csupán a nap haladt tovább az égen és érezhetően melegebb lett. A vasutas eltűnt a házikóban, beállt a csend, csak az épület mögötti kertben nyávogott fel egy macska, s a távolban vakkantott egy kutya. A fiú megszabadult képzeletbeli lovagi páncéljától, a lovat indulásra szólította, de abban a pillanatban rémülten vette észre, hogy a táltos eltűnt a fehér felhők között, mintha az idegen vonat csalta volna el, ami ki tudja milyen okból, megállt náluk az állomáson, és a fiú hirtelen felismerte, hogy valójában egy fehér rúdon lovagol.

Leverten, lehajtott fejjel tért haza. A konyhaajtón át kiáramlott a sülő *reteší* illata, amit még sosem érzett ennyire keserűnek…

Csortán Ferenc fordítása

Kincsek az értéktárakból

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvényt 2012 tavaszán fogadta el az országgyűlés. A törvény értelmében a nemzeti értékek megóvandó értékek, azok azonosításában, rendszerezésében, adataik nyilvántartásba vételében és folyamatos frissítésében, gondozásában a megyei önkormányzatok működhetnek közre. E törvény alapján a megyei önkormányzatok megyei értéktárat hoztak létre, melyek segítségével azonosítják, jegyzékbe veszik és minél szélesebb körben megismertetik közigazgatási területük nemzeti értéket, egyúttal gondoskodnak azok fennmaradásáról. A megyei értéktárak jelentik a Nemzeti Értéktár középső szintjét, míg az alsót – ahol létrejöttek ilyenek – a települési értéktárak képviselik.

Az értékek szakterületenkénti kategóriái a következők: agrár- és élelmiszergazdaság, egészség és életmód, ipari és műszaki megoldások, kulturális örökség, sport, turizmus és vendéglátás, természeti környezet és épített környezet.

Sorozatunkban továbbra is a megyei értéktárakba felvett, nyilvántartott kincsek közül válogatunk.

Lengyel menekültek emlékének ápolása – Vámosmikola *(Pest megyei Értéktár)*

1939. szeptember 25-én mintegy 500 főnyi lengyel menekült katona érkezett Vámosmikolára. Szállásukat a laktanyában és a közeli tornateremben alakították ki. A tábor lakóinak élelmezésébe a helyi lakosok is besegítettek. A később kialakult rend szerint a tisztek a községben étkeztek, a sorállomány ellátását a tábori konyha biztosította. Kantinjukat a népszerűségnek örvendő *Híró* család üzemeltette. Tábori pap is érkezett velük. A templomban vasárnap kilenc órakor került sor lengyel misére, melyen a helybéliek is részt vettek. 1943-ban a Polgári Bizottság a tiszteknek elektrotechnikai tanfolyamot is szervezett Vámosmikolán.

Néhány alegység elkerült Mikoláról, így a kezdeti magas létszám csökkent. A tisztek, tiszthelyettesek családtagjaikkal kiköltözhettek a faluban kiadott szobákba, a sorállományból pedig a helyi gazdáknál vállaltak munkát. A házigazdákhoz került menekült családok meghitt fogadtatásban, jó ellátásban részesültek. Egy gyermekáldásról is tudunk: Radek vagyis *Mulik* György 1941. február 27-én a róm. kat. plébánia anyakönyvének bejegyzése szerint itt látta meg a napvilágot. Születése után édesapja Jugoszlávián keresztül a Franciaországban szervezett lengyel légióba igyekezett. Családját többé nem látta, sorsában a tábor több katonája is osztozott.

1941 augusztusában a tábort feloszlatták, lakóit más helyekre irányították. Elterjedt a hír, hogy az újonnan érkező internáltak zsidó származású lengyel tisztek, sorkatonák és családtagjaik, akik addig

Magyarország más katonai és civil táboraiban éltek. A helyben maradottak attól tartottak, hogy az internáló tábort gettóvá változtatják. Szerencsére ez nem következett be. Az élet egyelőre a régi mederben folyt: a tisztek kíséret nélkül mehettek ki a faluba, a sorkatonák munkát vállalhattak. Több mint tízen a helyi gazdaságokban, néhányan a pékeknél, egy fő pedig a cipészetben dolgozott. Ludwik *Weisban* fogtechnikus fogászati rendelőt nyitott, a helyieknek csak az anyagköltséget kellett megtéríteniük. Szombatonként a tábor lakói átvonultak a község zsinagógájába. 1942-ben néhány tiszt Budapestre távozott, de érkeztek is. Így a létszám változatlan maradt: 96 tiszt (ebből 30 orvos), 6 zászlós, 116 sorkatona és 8 családtag. 1944-ben önként vonult be a táborba néhány zsidó származású civil menekült. Hárman végleg Mikolán maradtak: *Rósenbaum* Izsák fhdgy., *dr. Kaltman* Henrik orvos hdgy. és *Kostenbaum* Susman Meilach ftőrm. a helyi zsidó temetőben nyugszik. *Herczberg* Leopold családot alapított.

Frojimovics Kinga a Népszabadság 2014. július 11-i számában megjelent Ember az embertelenségben? című cikkében írja: A vámosmikolai tábort 1944 októberének utolsó napjaiban a németek ürítették ki, az ott élőket deportálták. (Megjegyzésre érdemes, hogy Randolph L. *Braham*: A magyar Holocaust c. munkájában 1944. XI.19-re teszi a tábor feloszlatását.) Az utolsó táborparancsnok, *Turchányi* Béla fhdgy. hagyatékából viszont előkerült egy 1944. nov. 16-i keltezésű levél, melyben a táborparancsnok jelentést tesz az állományról: 80 tiszt, 87 fős legénység, 22 családtag. A kimutatást Miskolcra már nem tudta kézbesíteni a posta: „Postaforgalom szünetel, vissza a feladónak". Ezekben a napokban a németek valóban megjelentek a táborban, és a parancsnoktól a zsidók átadását kérték. Turchányi magyar elöljáróira hivatkozva ezt nem teljesítette. Néhány nap múlva utasítást kapott, hogy a tábort azonnal számolja fel, és a zsidókat adja át Győrben a németeknek.

Négy pék *Steinchorn* Lajos pékmester segítségével megszökött. *Olexa* Józsefné, a menekülttábor történetének feldolgozója *Csábi* Imre őrm., *Tóth* Zoltán hdgy. és *Turchányi* Gabriella közlése alapján úgy tudja, hogy a parancsnok Komárom környékén a táborlakókat szélnek eresztette. A háború után balassagyarmati lakására köszönő leveleket kapott, vagyonát ugyan elvették, de nem zaklatták a Rákosi-rendszer alatt.

Grzegorz *Łubczik*: A lengyel Wallenberg című művében szintén azt írja, hogy a mikolai tábort november 19-én számolták fel. Nyolc lengyel tisztet családjukkal együtt, mint árjákat Szalkára küldtek. A többieket Szombathely felé irányították. Az evakuálás gyalog-menetben, elegendő élelem nélkül történt. A Komárom környéki elbocsátást átveszi Olexánétól. További sorsukról írja, hogy együtt mentek tovább, és állítólag elkerülték a megsemmisítést. Győrben a német parancsnokság előtt egy német tiszt odaszólt a rangidősnek: Én zsidókra várok, maguk meg lengyel katonákat hoznak ide nekem? És Magyarország déli része felé irányította őket. Jan *Stolarski* 1997-ben keltezett Olexánéhoz intézett levelében írja, hogy egy lengyel ismerőse a vámosmikolai tábor feloszlatásáról azt kifogásolta, hogy a mikolai „emlékirat" hamis, mivel Stolarski már nem volt velük, s az internáltak nem kocsin, hanem gyalog mentek. A Lengyel Zsidó Baráti Társaság és a Zsidó Történelmi Intézet 2002-ben rendezett találkozójának egyik témája a vámosmikolai táborba telepített zsidó származású lengyel katonák sorsa. Ezen részt vett Stolarski és Olexáné is. Itt sem cáfolták meg a tábor feloszlatásának előbbi változatát.

Több mint nyolcvan év telt el a lengyel menekültek magyarországi befogadása óta. Az 1950-es évek elejétől a 80-as évekig a hallgatás fala övezte a menekültügyet. Az eseményeket gyermekként átélők közül is egyre kevesebben vannak köztünk, az élők emlékezete is elhalványuló. A vidék önkormányzatainak, iskoláinak, közgyűjteményeinek és lakóinak felelőssége, hogy a meglévő emlékeket összegyűjtsék, megörökítsék (írásban, emléktáblával vagy éppen múzeumban, faluházban elhelyezett fotókkal, más tárgyi emlékekkel).

Jan Stolarski 1944-ben feleségül vette a mikolai *Vajsz* Máriát. Neki köszönhető, hogy 1997–2005 között egy lengyel líceummal kapcsolatot, cseretáborozást létesíthetett a helyi iskola. 2013-ban, születésének 100. évfordulóján a község díszpolgára kitüntető címben részesült.

Dabasi Farkas Pali előadó-művészete *(Pest megyei Értéktár)*

Dabasi Farkas Pali a kor szakírója, *Markó* Miklós adatai szerint 1873-ban született Alsódabason. Édesapja is jó nevű muzsikus volt, emlékét *Mády* Ferenc helyi költő a Megemlékezés a cigányprímásról című versében örökítette meg. A dabasi bálokon és lakodalmakon nevelkedett ifjú tehetség apja zenekarát már tizenhat évesen átvette. A főváros meghódítását 1896-ban, a millenniumi ünnepségsorozat rendezvényein kezdte meg, de az átütő sikerért még további öt évet kellett dolgoznia. 1901-ben a Vígszínház műsorára tűzte Herczeg Ferenc négy felvonásos történelmi darabját, az Ocskay brigadérost. A színmű kuruc dalainak eljátszására Farkas Palit szemelték ki, aki fényesen helytállt a színpadon. A darabot száznál többször tűzték műsorra, ami önmagáért beszél, de a Pesti Hírlap 1902. január 7-i híradása jól tükrözi Farkas Pali személyes sikerét az előadás-sorozatban: „Czigányzene a Vígszínházban: az Ocskay brigadéros hétfői előadásán, a második felvonásban Lavotta szerenádját Farkas Pali, dabasi születésű cigányprímás játszotta, igazán művésziesen. Majd a 2. és 3-ik felvonás közt a lebocsátott függöny előtt több darabot játszott, s Bihari kesergőjével olyan sikert ért el, hogy a közönséget szinte lázba hozta, és majd minden darabot ismételnie kellett." Ettől kezdve a közönség rokonszenve kísérte minden törekvését és emelkedett a művészi pályán.

1903 őszén, a legendás *Dankó* Pista halála után a Népszínház bemutatta a jeles nótaszerző Cigányélet című népszínművét, melynek keretében a főváros és a vidék legjobb zenekarai vetélkedtek egymással. A döntőt követően tizenöt aranyérmet osztott ki a zsűri, melyek egyikével Farkas Pali finom, árnyalt játékát jutalmazták. Ő ezen felül még báró Sennyey István különdíját is elnyerte. Farkas Pali a színházban kapott koszorúját Dankó Pista sírjára helyezte és gyászmisét mondatott a szegedi belvárosi templomban a dalköltő lelki üdvéért, majd több fellépésének bevételét Dankó Pista szobra javára ajánlotta.

Mint a jó ügyek önzetlen támogatója, Farkas Pali kiemelkedett a kor számos zseniális cigányművésze közül. Gyakran lépett fel jótékonysági rendezvényeken, 1901-ben adományozott Vörösmarty Mihály szobrára, 1909-ben pedig az olaszországi földrengés károsultjait támogatta több estjének bevételével. Harmincéves korára már az idősebb cigányzenészek is megbecsülték művészetét. A legjobb fővárosi vendéglők sort állva szerződtették, ízelítőül közülük néhány: az EMKE-kávéház, a margitszigeti Felső-vendéglő, a Népligeti Nagyvendéglő, a Royal Szálló, az Angolpark étterme, a Svábhegyi Terasz, a Palace Szálló stb. A báli szezonban és a márciusban rendezett hazafias rendezvényeken pedig a különféle klubok, egyesületek vetélkedtek érte, hiszen zenekarával mindig fergeteges hangulatot varázsolt. Vidéki fellépésein rendszerint a jó híre már megelőzte, és soha nem okozott csalódást. Fiumei szereplését *Vay* Sándor/Sarolta is megörökítette egyik 1912-es történetébe szőve: „Muzsikáltak. Néha a piros sapkás nápolyi muzsikusok. Ezek énekeltek is. Cukros vízhez hasonlóan édeskés olasz melódiákat. Máskor Farkas Pali muzsikált. Dabasról, az én falumból került ki. Magyar nótákat húzott. Nem ösmert meg, mert ha megösmert volna, bizonyosan rázendíti hajdan-való kedves nótámat: Ha benyúlok a kis mándlim zsebébe…"

Farkas Pali pályája egybeesett a magyar hanglemezgyártás kezdeteivel, így a hőskor cégei is rögzítették muzsikáját. Minderről a legérzékletesebben a folyamatosan gyarapodó Gramofon Online weboldal tájékoztatja a XXI. század érdeklődőit. Farkas Pali nevét a keresőbe gé-

pelve jelenleg nem kevesebb, mint ötven felvételét hallgathatjuk meg. A sercegő dallamok a repertoár szélességét tükrözik: a népdalok mellett játszotta Lehár Ferenc operett slágereit, Zerkovitz Béla sanzonját, a nagy példakép Dankó Pista és a miskolci prímás, Radics Béla nótáit is. Technikai tudásából a saját szerzemény „Irma keringő" és a csárdás-egyvelegek adnak vissza a legtöbbet.

Váratlanul és fiatalon, gyors lefolyású tüdővészben hunyt el 1913. március 1-jén. Temetéséről a Pesti Hírlap március 4-i száma tudósított a legrészletesebben: „Farkas Palit, az elhunyt neves cigányprímást, hétfőn délután félhárom órakor temették a József-körút 60. számú gyászházból. A temetésen ott voltak az összes budapesti cigányzenészek, a Vörös, Farkas, Rácz, Dombi, Csorba, Oláh, Nyári, Tallósi, Balázs, Losso, Murka, Homoki, Tutomány és Gáspár családok tagjai. Az érdeklődő közönség ellepte a József-körutat, ahonnan három órakor elindult a gyászmenet. Az egyesült fővárosi cigányzenekarok magyar nótákkal kísérték a józsefvárosi templomig Farkas Pali koporsóját, a templomnál elbúcsúztak tőle és innen már kocsikon kísérték ki az elhunytat hozzátartozói a rákoskeresztúri új temetőbe, ahol a katholikus egyház szertartása szerint temették el."

Rác hagyományőrzés, Ercsi *(Fejér megyei Értéktár)*

Az ercsi rácok (katolikus horvátok, bosnyákok, dalmátok) először 1629/30-ban telepedtek le boszniai ferencesek vezetésével Ercsi és környékére, pusztáira, tanyáira. Ercsi, Ráckeresztúr, Aggszentpéter településeket addigra teljesen elnéptelenítette a Budát 1541-ben elfoglaló török. A boszniai ferences atyák (bosnya áldozárok) a boszniai Bosna-Argentina rendtartományhoz tartoztak, kiknek feladata a katolikus nép megmentése és a foglyok kiváltása volt. Az ercsi rácok világi vezetői *Szigeti* Lukács és Tamás vajda voltak, ezek a magyarul mondott neveik. Szószólójuk *Rácz* Farkas volt, aki a letelepedés ügyében megkötötte az egységet a Dombay, Dallos és Torkos nevű magyar földesurakkal. Ettől kezdve egyaránt adóztak a magyar és a környék török földesuraknak is, mert „Ercsin" (rácul) a budai török szandzsákhoz tartozott. Akik nem bírták ezeket a kemény, gyötrelmes éveket, tovább vándoroltak pl. Sóskút, Tárnok, Törökbálint felé. Az itt maradottak viszont újrahonosították a földművelést, állattenyésztést, a szőlő és gyümölcstermesztést, és megindultak a dunai vízimalmok is. Így Ercsit – amit az akkori címer is bizonyít – 1638-ban már „Boldog Asszony Városa"-ként emlegették.

Az ercsi rácok a falu két dombján telepedtek le, melyet a Rába patak választ el egymástól. […] Az ercsi rácok, akik magukat illíreknek nevezik (hivatalosan) építettek maguknak az 1650-es években is egy kezdetleges templomot, de az igazi első szép templomot a második nagy letelepedés után 1698-ban emelték. 1690-ben ismét nagy délszláv betelepedés zajlott. Ercsibe is több ezren jöttek *Dubocsányi* András, *Vellicai* Mihály, és *Szlocsanin* János népéből: horvátok, bosnyákok, dalmátok. 1698-ban építették fel a rác templomot a Duna partján *Bulaics* Márk bosnyák ferences plébános és *Radonovics* Péter produkátor vezetésével közadakozásból, melyben részt vettek a bácskai, budai, érdi és tököli rácok is. A templom Nagyboldogasszony tiszteletére épült, búcsúnapja aug. 15. Az 1700 körüli feljegyzések szerint Ercsinek ekkor még csak rác nyelvű lakossága volt. Amikor ez a templom már kicsinek bizonyult, *gr. Szapáry (III.)* Péter főgenerális új templomot építtetett a település legnagyobb dombján 1762–1767 között. Ezt is rác jobbágyok építették hatalmas erőfeszítések árán, és igavonó állataik többsége el is pusztult a magaslatra való fuvarozás következtében. Nagyon sokan elszegényedtek, tönkrementek. […]

1900-ig a templomban csak rácnyelvű és latin szertartású misék voltak, ezt követően vezették be a kétnyelvű (rác és magyar) szertartá-

sokat. Az ercsi rácok sok tanítót, apácát és papot tanítottak soraikból. Az 1920-as évekig volt rendszeres anyanyelvi oktatás az iskolákban is, azóta nincs. Maradtak a bibliák és imakönyvek, ezekből tanultak írni, olvasni. Rácmise az 1980-as évekig volt Ercsiben. A nagyfokú asszimilációt elősegítette a grófi uradalom, a cukorgyár, az egyház, a téesz, a laktanyák és az ebből adódó vegyes házasságok sokasága. Az I. és II. világháború learatta Ercsi rác férfilakosságának többségét, az élet csak a magyarsággal karöltve folytatódhatott tovább. Miután ellehetetlenülés (kevés templomba járó) következtében megszűnt a rácmise és a búcsújárás is, igény mutatkozott mégis valamilyen összejövetelre, a hagyományok és helyi szokások fennmaradásáért. Így alakult meg 1996-ban a Szapáry Péter Honismereti Szakkör ágaként az Ercsi Rác Klub. Azóta van ismét, ha szükséges rácnyelvű temetés, litánia, és a búcsúi rácmise. Ebben nagy segítségre van a tököli rác kórus és kántoruk. 1998 óta rendezik meg a Rác-horvát Nemzetiségi Napot. […] 2006. okt. 1-jén avatták fel az ercsi rácok letelepedésének 375. évfordulójára készült Rác és Török emlékműveket. Ma is rácul nevezik az ősök által elnevezett falurészeket, dűlőket: Novi Sad (Újsor), Déra, Boszton, Krisan Dolina, Kamenica Brda, Bunarina, Bezdan, Szlatina, Bjeli jendek, Rávna, stb. Az ercsi rácok ma is a régi szokásokkal élnek, megtartják ünnepeiket azok szimbólumaival együtt. Az esküvő rozmaringos, a karácsonyi asztal (alma, dió, hagymák, búza, árpa, rozs, benne a fehér gyertya) díszített. A karácsonyi vacsora sorrendje: kalács, pálinka, mézbe mártott fokhagyma és alma, vajjal rántott bableves és rácoshal. Régen papula (összetört főtt bab ízesítve) és csurek (egyházi szimbólumokkal díszített) kalács is készült. Virágvasárnap temetőjárás van barkával és a gyermekeknek húsvéti ajándék a sírokon (tojás, nyuszicsoki, pénz), melyet az elhunyt bákók, díkók (nagyszülők) küldenek. Ünnepek előtt mondókák vannak, ezek is ismertek. […]

Az egyházi és önkormányzati anyakönyvek, a temetői sírok mind bizonyítékai, hogy többségben élt itt egy új hazáját, és annak szabadságát nagyon szerető és tisztelő rácság, aki, ha egyszer teljesen beleolvad is az itt élő magyarságba, Ercsiben kialakított egy sajátos embertípust, aki hitét, vallását tisztelve mindig az igazságosság útját keresi.

Sváb szakácskönyv *(Baranya megyei Értéktár)*

A babarci származású Anna Wild és lánya, Katharina Wild gyűjtésében „Grossmutters küche – Ungarndeutsche Gerichte für Alltag un Festtag" (Nagymama konyhája – Magyarországi német ételek a hétköznapokra és ünnepi alkalmakra) címmel először 1994-ben jelent meg az a magyarországi német nemzetiség paraszti konyháját bemutató receptgyűjtemény, amely Sváb szakácskönyv néven került be a Baranya megyei Értéktárba. A szerzők ötven magyarországi német nemzetiségű falu idős asszonyainak elmondását jegyezték le, néhány jellegzetes ételről színes fényképet is közölve. A bevezető fejezetekben a magyar-német konyha általános jellemzőit mutatják be a XIX/XX. századfordulótól napjainkig, s azt, hogy egyes ételek melyik ünnepnapok étkezési rendjéhez tartoztak. Mindezeken túl is sok egyéb, a témához kapcsolódó hasznos információt közölnek, így nemcsak hagyományos szakácskönyvet, hanem az étkezéshez kapcsolódó sváb népszokásokat is bemutató értékes gyűjteményt hoztak létre. Fontos hozzájárulás ez a magyar-német folklórkutatáshoz is.

A kétszázhat recept révén nemcsak a klasszikus leveseket, szószokat, húsételeket, főzelékeket ismerhetjük meg, hanem a paraszti konyha kása, tej, krumpli és bab alapú ételeit is. A disznóvágások kolbászai mellett pedig nem maradhat el a baranyai különlegesség, a stifolder eredeti receptje sem.

(h)

Varga Ilona

Joka IX.

(részletek)

Mamó reciféje

– Ma se kezdünk bele? Hiszen már minden rég együtt van a tyúkóltapasztáshoz – kérdezte Mamó.

– Már csak a lakói hiányoznak. Amíg nem látom, hogy kerülnek-e egyáltalán lakói, kár rá időt pazarolnunk. Apám mondta mindig: a „nincslevesbe", nem kell só. Én meg azt mondom most: a „nincstyúkoknak" nem kell ól. Két faluban is elmentem azokhoz, akiről azt mondták, hogy eladnának egy-két tyúkot. De hát, vagy szóba sem álltak velem, vagy azt hazudták, hogy már mindet megvették tőlük. Úgy látszik a cigánynak még a pénze is cigány. Pedig semmivel sem barnább, mint a másé…

– Nagyon el vagy keseredve.

– Hogyne lennék, Mamó? Hogyne lennék?! Azt elviselnék, hogy kocsmába vigyem a pénzt, mert akkor ujjal mutogathatnának: „Nézd a cigányt, nézd a részeg disznót! Ilyenek ezek!" De akard csak felemelni a fejed, szándékozz csak kicsit úgy élni, mint mások – tüstént megakadályozzák.

Tegnap kimentem az erdő másik végén és megvártam Bálintot. Megígérte, hogy körülnéz Nagyfáskán meg odahaza is. Ő nagyon sok embert ismer… De addig? Addig ne kezdjünk a tapasztásba.

A rossz hangulat és a keserűség megülte Janó a lelkét. A rosszkedv pedig ragadós. Lassan búval bélelt lett csaknem mindenki körülötte. Még Zsike, a lábadozó őzike is lógatta a fejét. Koma sem tudta felvidítani, pedig pörgött-forgott előtte, mulatságosan hempergett, ám mindhiába. Ez sem segített, így aztán ő is elkomorult.

Egyedül Nyica nem volt kedveszegett. Valami, csak általa ismert nótát dudorászott, majd táncra is perdült a furcsa dallamra. Egyiküktől másikukig lejtett. Mirkó előtt mókásan meghajolt, és karját nyújtotta, táncra kérvén. Miután kiforogta-pörögte vele magát, jobbról is balról is arcon csókolta. Most Flarét vette célba, s őt kérte fel táncra. Közben Mirkó is hangosan dúdolni kezdte az eltanult melódiát. Az ütemet meg tapssal és térde csapkodásával kísérte. Miután Flaré is megkapta a maga két pusziját, Nyica Mamó elé perdült, akinek addigra már fülig ért a szája. Amikor azonban kiderült, hogy ő sem úszná meg tánc nélkül, ellenállt. Pontosabban ellenült. Két kézzel kapaszkodott a lócába, de hasztalan. Az erőszaknak még csak-csak ellenszegült volna, de amikor már nemcsak Nyica bókolt előtte táncra hívón, hanem a két gyerek is utánozta mozdulatát, engedett nekik. Nem tudta nézni tovább, ahogy félrecsapott fejjel szinte igézték, hogy mozduljon már végre.

– Voltak őseitek, akik medvét táncoltattak. Híres cigányok voltak ám az ursarik! Majd egyszer róluk is meséltessetek apátokkal! Azt viszont, hogy mi módon táncoltak a medvéik, én is megmutathatom. Figyeljetek csak rám!

Azzal elfogadta Nyica feléje nyújtott karját és maga is óvatos tánc-csoszogásba kezdett. A gyerekek is ott ropták köröttük. Már hárman harsogták a fülbemászó dallamot. Flaré csettintésekkel, Mirkó tapssal kísérte.

– Jaj, Istenem! Menten meghalok – mondta többször is Mamó.

De éppen, hogy nem ezt csinálta. Csoszogva kezdte, menni is nehezen tudván, aztán meg, mintha valami varázslat esett volna. Kendőjét leoldva, lengetve járta gyorsuló léptekkel… Cifrázta is, ahogy fiatalko-

rában. Nyica lassan aggódni kezdett érte, így egyszer csak meghajolt, és visszakísérte a lócáig. Mamó lihegve leült. Ő nem két puszit kapott, mint az eddigiek, hanem háromszor is kettőt. Nyica persze nem nyugodhatott, megvárta, míg Mamó annyira kiszuszogja magát, hogy ő is bekapcsolódik a zenekart pótló lallalázásba. Miután ez megtörtént és már négyen fújták, a lány Janóhoz tért ült.

– Hagyj békén, Nyica! Nincs kedvem…

Nyica azonban rendíthetetlenül tovább bókolt előtte. Pont úgy évődve, mint a cigánylegények szokták, ha táncra akarnak bírni egy vonakodó leányzót. A fülből kirázhatatlan dallam, a két lelkesen forgolódó gyerek látványa, Nyica igéző tánclépései és magakelletése külön-külön és együtt sem maradtak valahára hatástalanok.

– Még bánkódni sem hagyod nyugodtan az embert – panaszkodott egyet, de már ő is járta.

– Amíg él a cigány, énekel és táncol – mormogta maga elé Mamó. – Jól van ez így! Mindig ez a bánat vége. Úgy kell megélni, mintha öröm lenne…

Nyica alighanem Komával is táncra perdült volna, de Mamó hőse ezúttal az elcsavargást választotta. Bánat ellen az is lehet gyógyszer. Mivel Koma még az össztánc előtt indult útnak, aligha tudható, mit tett volna ennyi víg ember között. A táncmulatságnak már rég vége szakadt, emlékét csak mosolyok őrizték, ameddigre hazaloholt. Nem is értette, mi történhetett. Janó kedélyesen faragott, Nyica halk dudorászással az ebédre szánt kukoricalepénykéket sütötte. Mamó a növényeit tanítgatta Flarénak, hogy ő is tudja, melyik, mire jó.

Koma láthatóan Mirkót kereste. Amikor meglátta, hogy a kunyhó árnyékában fűzfasípot farigcsál, őt vette célba. Elébe állt, és hívogatta. A fiú hamar megértette a szándékát. Összecsukta bugylibicskáját és szó nélkül követte. Flaré azonnal indult utánuk, mert titkot sejtett. Koma a látófáig csalta Mirkót. A tövéhez érve olyasféle mozdulatokat tett a fejével, ami egyértelművé tette: azt akarja, másszon fel a szokásos ágra. Flaré ismét hoppon maradt, mert féltette a szép ruháját. Szólt Mirkónak, hogy odalent van, s rohan a hírrel, ha olyasmit lát. Azt ugyanis, hogy Koma ok nélkül hívott szemlélőt, el nem tudta képzelni.

Odaföntről jó ideig nem jött semmi hír, de Mirkó egyszer csak izgatottan leszólt:

– Alighanem az erdőkerülő az… Igen, most már pontosan látom. Felénk jön, de meg-megáll. Elindul egy elvivő csapáson. Most már nem látom… Szólj apának!

Flaré elszaladt, és Janóval jött vissza.

– Na, mi a helyzet?

– Azóta megint kijött és felénk indult, de nem biztos a dolgában. Már kétszer is letért, de visszajött és mindenfelé tekingetett. Aztán felénk lépkedve tűnt el a fák között az onnani tisztáson. Már rég ki kellett volna érnie az innenire, de nem látom. Egyedül van. Hozni sem hoz semmit, de puska van a vállán.

– Biztos keresi, merre jöjjön. Csak nagyjából jegyezte meg az utat, így hosszabban kell keresnie. A puska meg olyan munkaeszköze, mint nekem a fejsze. A hivatalával jár. Nem hiszem, hogy aggódni kéne... Hanem te – simogatta meg Koma fejét – megint nagyon okos voltál. Ezek szerint nem hagytál nyomot a csapáson, amit követhetne.

Koma huncutul tekintett fel, de válasz nélkül hagyta a méltatást.

– Még csak nem is vakkantottál! Nehogy segíts neki tájékozódni. Bárcsak megmondhatnád, hol szereztél ennyi bölcsességet! Most azonban megtehetnéd, hogy elébe mész. Nem akarhat rosszat. Hozd ide, mert különben még sokáig várhatnánk rá.

Így is történt.

– Hát nem eltévedtem? – kérdezte az erdőőr a kölcsönös köszöntés után, pedig azt, hogy eltévedt-e, csakis ő maga tudhatta. (A többiek legfeljebb csak sejthették.)

– Azt hittem, jól megjegyeztem az utat, ám ha nem jön elém ez a kutya, kimegyek az erdő másik végén. De ez is őmiatta volt. Kerestem a kutyanyomokat, gondoltam az majd elvezet ide, ám minden csapáson ott volt őkelme nyoma. Jó hosszan ment befele, aztán mindenünnen visszafordult. Az errefelé vezető úton is így jártam. Egyszer csak innen is elfordult. Nem is értem, hogy jöhetett haza. Talán repült?

Hát ezért nézett így rám ez a kutya, mosolygott magában Janó. Nem eltűntette a nyomait, hanem szándékosan mindenhová odatette. Nem csoda, ha összezavarta a látogatót.

– Csókolom, Ferdi bácsi! – jöttek a vendég elé a gyerekek, mintha nem is tudtak volna az érkezéséről.

– De jó, hogy jöttök! Hoztam nektek krumplicukrot. Szervusztok.

– Isten hozta! – köszöntötte Mamó. – Ugye jó ügyben jár felénk?

– Hivatalos kiküldött vagyok. Egyrészt Jokát kell megfaggatnom, másfelől pedig éppen önnél, a kedves nagymamától kell kérelmeznem valamit.

Janó megint mosolygott, de ismét csak önmagában. Most azon, hogy már megint milyen kacifántosan forgatja vendége a szót. Pedig ez „megfaggatnom" és a „kérelmeznem" semmi volt a későbbi bikkfanyelvi fordulatokhoz képest.

Amikor leültek az asztal mellé, Nyica egy-egy fapohárnyi hideg málnavizet hozott mindenkinek.

– Nem kívánok türelmükkel visszaélni. Rögtön rá is térnék jövetelem tárgyára. Ismertetnem kell önökkel azt a tényállást, mely szerint Bötönye falubírája elhúzódó kórságba esett. Szörnyű nagy gyomortáji és mellnyomasztó fájdalmakkal kísért kórságba. Az orvosok és a patikárusok nem tudnak sem gyógymódot, sem gyógyírt találni őnéki, mivel nem lelik a nyavalya okát. Legutóbb azt tanácsolták, hogy gondolja végig: mit evett, mit ivott a betegségbe esését megelőző életszakaszában. Végül sok fejtörés után arra a feltevésre jutott, hogy esetleg – ne tán talán – fölöttébb gorombán bánt önnel – fordult Joka felé. – Kérem tehát hivatalos nyilatkozatát arra nézvést, hogy történetesen erre tekintettel nem szíveskedett-e akár akarva (szánt szándékkal, vagy tán gondatlanságból kifolyólag), akár véletlenségből a bíró úrra rontást küldeni. Nem tetszett-e – ne tán talán – megátkozni? Várom szíves hivatalos nyilatkozatát.

– Soha, sehol, senkinek és semmiért nem kívántam szenvedéseket. Szülőtörzsemben, de a beásoknál is él a mondás, amire öröm és baj esetén is sokszor figyelmeztetjük egymást. Így szól: „Ha jót tesznek veled, százszorosan add vissza, ha rosszat, bízd az Istenre!"

– Értesíteni fogom bíró urat a nyilatkozatáról. És ha megenged egy személyes megjegyzést: nagyon szépen tükrözi a világlátásukat. Újra és újra meglepetés ér ismeretségünk kapcsán. A mondásról is okvetlenül beszámolok. Nemcsak a bíró úrnak, hanem a többi ismerősömnek is.

– Tegye csak bátran, ha jónak látja.

– Kinyilatkozta tehát, hogy nem küldött rontást a bíró úr személyére. Így aztán bíró úr másik megbízásával, miszerint mondja meg az árát a rontáslevételnek – elő sem állok. Gondolja meg! Minden pénzt megadna érte…

Janó csak nemet intett. A gondolat is sértette, hogy pénzt keressen mások szenvedése és félelmei révén.

– Most önhöz fordulok, kedves nagymama! A keddhelyi orvosdoktor hívta fel bíró úr figyelmét arra, hogy érdemes lenne önnel kapcsolatba lépnie. Mivelhogy és minekutána az írnok úr elcsavargott gyermekének szakszerű kezelése-ellátása lenyűgözte… Igen. Pontosan e szóval élt – nézett megerősítésért jegyzeteibe – „lenyűgözte". Érdemesnek javallotta, hogy kérje fel önt konzultációra.

– Az meg mi a szösz? – értetlenkedett Mamó.

– Alighanem valami kezelésféle – felelt gunyorosan Janó.

– Orvosi esettanulmány – válaszolt Ferdi, figyelemre se méltatva a közbeszúrt megjegyzést –, amely során a kórságot megvizitálják. Meg-

vizitálják és a nyavalya mibenlétének és miféleségének megállapítását követően recipét adnak a gyógymódra, illetőleg a patikaszerre vonatkozóan. Végső kétségbeesésében az orvosdoktor úr által ösztönözve öntől is ezt kéri a bíró úr. Azaz azt, hogy adjon gyógyírt a bajára.

– Azt nem tehetem. Nem vagyok távolbalátó. Megállapítani, hogy mi baja, hogyan is tudnám, ha a nagy tudású orvosok sem képesek rá. Ha megmondanák mi baja, talán tudnék valami kencét vagy főzetet küldeni. De így sajnos nem. Sajnálom.

– Az orvosdoktor úr részemre adott megbízása – számítva az ön elzárkózására – arra is kiterjedt, hogy legalább a titkos növényéből próbáljak igényelni néhány levelet. Abból, ami olyan csodálatosan csillapította annak idején írnok úr Peti fiának fájdalmát. Állította, hogy ahhoz fogható erősségűt ő még életében nem látott. Bíró úr minden pénzt megadna érte.

– Kell is nekem egy ilyen kegyetlen ember pénze! Mondja meg neki ezekkel a szavakkal: „kegyetlen ember". Egy ilyen jó lelket, mint ez a férfi – bökött Janó felé – képes volt minden ok nélkül gyalázni. És én mégis, ennek ellenére is küldök neki abból a levélből… Receficét, vagy recifét – vagy mi a csudát mondott az előbb –, még azt is ajánlok neki. Mondja meg, hogyha mégis rontást küldött volna valaki rá, talán le tudja saját maga is venni. Tegyen jót tizenhét különböző családdal. Naponta egyet! Nem többet, nem kevesebbet! E jótetteit írja fel egy papírosra, s azt a legelső telihold éjszakáján ássa el egy útszéli kereszt tövébe, majd fohászkodjon az Úristenhez. Isten akkor talán meglátja: hogy mégiscsak van benne valami jóravalóság.

Mamó hamar összebatyuzott egy kis csomagot azokból a hegyes levelekből, amiket tűrőfűnek nevezett. Más szárítmányaiból is összekevert két külön kupacot. Azokat is elcsomagolta.

– Ezek ártani nem ártanak, de sajnos segíteni sem segítenek bizonyosan – magyarázta az erdőkerülőnek. – A nagyobbik tépésben gyomorcsitító van. Ha lob vagy kelés lenne odabenn, hasznos lehet. A kisebbikben gyomorerősítők vannak. Forrázzon meg belőlük a bíróné mindig négycsipetnyit. De többet egyszerre véletlenül se! Jegyezze jól meg, mert ez nagyon erős keverék. Úgy adja hát a férjének, de csak öt napon át. És mindig csak este! A gyomorcsitító keverékből azért adtam sokat, mert abból egyszerre maroknyit kell tenni egy kancsóba, s kézmeleg vízzel fölönteni csurdig. Kézmeleggel! Jól jegyezze meg! Ebben aztán egész éjjel ázzon! Másnap pedig szűrés után reggel, délben és délután is igyék belőle. Este azonban ne! Akkor a másikat adják neki! A leveleket meg alaposan rágja, forgassa a szájában akárhányszor csak heves fájdalmai vannak. Bűn keserűek, de hatnak. Ne köpje ki idő előtt!

Mamó miután mindent átadott, illendően megkínálta a vendéget Nyica lepényeivel. Az erdőkerülő jóízűen ette. Azt remélte ugyan, hogy látja még azt az igéző szépségű teremtést az ebéd felszolgálásakor, de – mint kiderült – megint pont olyan napon érkezett, amikor Mamó tálalt. Ebéd után Flaré kézen fogta, s kedvesen megmutatta Zsikét, az őzikét, hogy milyen szépen gyógyul.

Amikor elbúcsúztak tőle, Koma elkísérte egy darabon, nehogy hazafelé is utat vétsen. Janó pedig számon kérte Mamón, miért üzente azt a csacsiságot a rontáslevételről.

– Miért kellett becsapnod azt a szerencsétlent?

– Ártottam valakinek vele? – kérdezett vissza Mamó. – Most legalább tizenhét családba valami kis öröm költözik. Miért pont tizenhét? Mert az elég sok, hogy ha akarja a Jóisten, észrevehesse. És ahhoz is elég sok, hogy a bíró megszenvedje. Így aztán nem is feledi el egykönnyen. A holdtölte, meg az útszéli kereszt viszont csak azért kellett, hogy varázsszerű legyen. Különben nem hinné el, hogy ez segíthet rajta. Neki sem ártottam. Most legalább jóságra kényszerül. Leírni meg azért kell a számadást a jótetteményeiről, hogy a kereszt elé oda ne merészkedjen valamiféle alig-jótettekkel. Azt meg csak remélni merem, hogy talán

eszébe jut a mi családunk is a tizenhét között… Ha hamarabb nem, akkor ott a keresztednél.

Vádtól reményig

A bíró úr nyögött. Nyögött és jajgatott. Jajgatott és nyöszörgött. Nyöszörgött és hörgött. Hörgött és szörcsögött… És amikor mindennek a végére ért, harákolt egy sort, majd kezdte a nyögéssel újra. Lassan egy hónapja, hogy ágynak dőlt, és már jártányi ereje sem volt. Nem hogy a hivatalába nem tudott elmenni, de még a lakószobáján kívülre se nagyon. Ünnepszámba ment, ha legalább az ágytálat mellőzhette…

Kínjait a betegségén túl az is tetézte, hogy a falu élete békésen folyt tovább. Szerinte ugyanis a bötönyeieknek bele kellett volna rendülnie abba, hogy kénytelenek nélkülözni legelső emberüket. De nem ez történt. Őhozzá nemigen járt senki. Már csak felesége atyafisága élt, de távolabbi községben, Varkocsán. Templomba már évek óta nem járt. Barátja egy sem akadt. Az igazat megvallva, a falu, ha nincs Bözsi néne, talán észre sem veszi, hogy hiányzik az irodájából.

Az öregasszonynak is csak harmadjára tűnt fel, amikor elunta, hogy hiába megy feljelenteni bárkit is hozzá. Mindig fogadóidőben érkezett, ám a hajdú mégsem bocsátotta be. Bár az őrszemélyzetnek megtiltották, hogy elárulja a távollét okát, az idő teltével már nem nagyon lehetett leplezni. Az öregasszony ugyanis lesben állt. Előbb a hivatal előtt délelőttölt és megállapította, hogy a bíró valójában nem fontos tárgyalást tart – miként a hajdú mondta –, hanem be se megy, ki se jön az épületből. Később pont a bíró házával átellenben ült ki trécselni Rebi néni portája elé. Vén barátnőjét ellenben akárhogy faggatta, semmit sem tudott mondani a szembe-szomszédjáról. Ezt Bözsi néne különösen nehezményezte, hiszen négy egészen friss pletykát is elmondott és nem kapott értük semmit. Pedig két szóbeszédet egyenesen ezért agyalt ki, hogy kellő ellenértéket tudjon felvonultatni.

Másnap így egy házzal arrébb ült le pletykálódni, ám ott sem jutott eredményre. Otthonából sem látta a bírót ki-bejárni. A szolgáinál hiába puhatolózott, őrájuk is némaságot parancsoltak. Bözsi néne ekkor azt kezdte szétbeszélni faluszerte, hogy a bírót valószínűleg ott fogták a vármegyénél. Vizsgálat folyik ellene, az is lehet, hogy amíg le nem zárul, bebörtönözték. Nagy sajnálatára csak mérsékelt sikere volt a hírrel. Soha nem kerekedett belőle beszélgetés. Többnyire csak egy-egy kurta megjegyzéssel intézték el.

– Épp ideje volt már! Úgy kell neki, réges rég rászolgált! Végre! Na, végül csak a sarkára léptek! Jól tették – csak efféléket mondtak.

A bíró pedig nyögött és jajgatott és… És nem mesélem újra az egészet. Szörnyen fájt a gyomra, a torka, szúrt a tüdeje. Válogatott kínokat élt át. Minden porcikája fájt. Megesküdött volna rá (tényleg úgy érezte), hogy még az üstöke is lázas. Minden haja szála külön-külön. A drága patikaszerek, pirulák, kencék, mit sem segítettek rajta. A többszöri érvágás, a rendszeres beöntések és szipolyozások csak növelték a fájdalmait s legyengítették. Amikor pedig értesült arról, hogy miféle hírt kószáltatnak róla az alvégtől a felvégig, csaknem guta ütötte. Az orvosok egymásnak adták a kilincset, de nem jöttek rá baja mibenlétére. Atípusos ez, atípusos az – ragasztottak rá valamilyen nevet, mert név nélkül csak nem hagyhattak egy betegséget. Ez az „atípusos" pedig az orvosdoktorok nyelvéről a közemberekére átfordítva nagyjából a következőt jelenti: „sok-sok éves gyógytudományi tanulmányaim ellenére segédfogalmam sincs róla, mi is lehet ez a nyavalya. Mégis a tünetei láttán úgy hiszem, hogy leginkább az e szó után megnevezett betegségre hasonlít." A lényegére csupaszítva pedig azt jelenti: „Ha az Úristen nem talál rá gyógymódot, én ugyan nem!". A megszemlélésért és a kezelésért járó pénzek beszedését persze nem bízták a Mindenhatóra. Nem véletlenül van nagy zsebe az orvoskabátnak, bőven belefér mindenféle összeg.

Még a Keddhelyről Bötönyére hívott professzor sem jutott semmire. Azaz, hogy mégis, mert amikor a betegágy melletti tanácstalanul széttárta a karját, szólt egy olyan mondatot, ami szöget ütött a bíró fejébe.

– Vannak kórságok, amik azért olyan nagyok, mert lelki nyavalyák kötik gúzsba a szervezetet. Azok gátolják a test gyógyulását.

Ettől kezdve ezen járt az agya, míg végül egyre erősebb meggyőződése lett, hogy valaki átkot mondott rá, ami megfogant. Számba vette, kit bánthatott meg olyannyira, hogy az illető efféle bosszút tegyen rajta. Napokba telt, míg minden lehetőséget megfontolt. Hosszú volt az általa megbántottak, megbüntetettek sora. Janó/Joka esete, a vele való bánásmódja azonban egyelőre eszébe sem jutott.

Az írnok épp akkor érkezett betegnézőbe, amikor az orvos távozni készült. Azért jött, hogy beszámoljon a halasztást nem tűrő hivatali ügyekről. Pontosabban, mivel egy ilyen sem keletkezett, az ügynélküliségről. „Ügyetlenek vagyunk!" – sütötte el rögtön az ajtóban, de a bíró fájdalmas nyekergéssel fogadta a szóviccet. Az orvosban azonban az írnokot meglátva egy hirtelen ötlet fogalmazódott meg. Felidézte, hogy az írnok fia, Lacika, milyen nagyszerű fájdalomcsillapítót kapott egy cigány öregasszonytól. Beszélt arról is, hogy a kisfiú csakis annak köszönheti, hogy nem lett egész életére sánta, hogy az a nő az első órákban példaszerűen ellátta. Olyan erős fájdalomcsillapítóval azóta sem találkozott, mint amit Lacika kapott. A fiú elmondta, már a cigányoknál sem érzett fájdalmat, amikor elrágta, de azután sem, hogy itthon harapdálta azokat leveleket.

– Márpedig aludni is alig tudnak azok, akik olyan nyílt csonttörést szenvednek, amilyen írnok uram fiának volt. Lacika meg csak elrágta a levelet, és végig aludt minden éjszakát. Egyszerűen nem érezte a fájdalmat… Hej, de megismerkednék azzal az öregasszonnyal! Sokért nem adnám, ha ismerném a cigánypatikát! – sóhajtott nagyokat az orvos.

A bíró izgalomba jött, s az írnokot kérdezte, mennyire megbízható szerinte az nő. Csalódott, amikor megtudta, hogy az írnok csak egy rokonával találkozott. Bizonyos Jokával, akiről azt se tudta megmondani, hogy voltaképpen fia-e vagy veje annak az öregasszonynak. Jokáról viszont áradozott, mert ő találta meg sebesülten, és hozta vissza a fiát… És még csak jutalmat sem fogadott el érte…

– De hiszen bíró úr is emlékezhet rá! – jutatta eszébe. – Ő az a cigány, aki be akart telepedni a faluba, de kidobatta anélkül, hogy meghallgatta volna.

Ezt hallva a bíró valósággal felüvöltött. Azt hitte, most már mindent ért. Az a cigány küldött rá rontást. Ő meg el is feledkezett az esetéről. Pedig pont azután tört rá a betegség.

– Még, hogy jó ember?! Nézzen rám! A maga koszos cigánya tett engem félholttá, s tán el is sorvaszt egészén. Rontást küldött rám. Neki volt oka rá, s az az öreg cigány boszorkány meg is tette. Ehhez nagyon értenek. Hogy kárára legyenek másoknak.

Az írnok megpróbálta védelmébe venni Jokát és az anyját… vagy anyósát, ám minden szava hiábavalónak mutatkozott. Az ugyanis, aki okot remél, mindent okká tesz. A bíró fejébe vette, hogy Joka átka az ok, s ettől nem tágított. Sőt – most is, később is – bármit hallott, addig gyúrta-kerekítette, míg beleilleszthette a maga alkotta képbe. Egy velejéig romlott, alattomos cigány nyilván csakis azért tesz jót másokkal, hogy szövetségeseivé tegye őket. Hogy elaltassa az ő éberségét.

Amikor beteglátogatója belátta, hogy bármi jót szól, csak olajat önt vele a tűzre, feladta a próbálkozást.

A bíróban viszont felpezsdült a cselekvési kedv. Olyannyira, hogy kis időre jajgatni is elfelejtett. Az erdőkerülőt hívatta.

– Hallgassa ki az írnok fiát, Lacikát! Tudjon meg tőle mindent! – utasította. – Fenyegesse meg, hogy legyen őszinte! Lehet, hogy valójában a cigányok rabolták el, és menekülés közben tört el a lába. Csak megfenyegették, hogy el ne merje mondani. Gondolom életveszélyesen, ezért

tartja csak a száját. Vallassa ki, hogy az erdőben merre tanyázik az a cigány pereputty! Vegyen fegyvereseket magához és törjön rájuk. Rács mögött akarom tudni őket!

– Többször kifaggattam már Lacikát, mert engem is érdekelt az eset. Semmi érdemleges kinyilatkozást nem ejtett, ami megalapozhatná egy esetleges bűnelkövetés bármely kritériumát. Tanúvallomásként felfogva az elmondottakat: bűncselekmény hiánya okán, bátran kijelenthető, hogy az a Joka becsületes ember. Kinyilatkozhatom, hogy más ügyekben is volt alkalmam találkozhatni vele, s azokban is szilárd jellemű embernek bizonyult. Ha kell, én magam kezeskedem érte.

– Persze mert magát is elszédítette…

– Visszautasítom bíró úr megalapozatlan vádaskodását! Ha megrendült a belém vetett bizalma, kérem azonnali felmentésemet. Fertály órán belül írásban is benyújtom. A lemondás másodlati példányát természetesen a vármegyének is megküldöm. Csatolom hozzá a nevezett személy, azaz Joka ellen, feljelentésből kifolyólag általam foganatosított gyanúsítotti vizsgálat jegyzőkönyvét is. A vele szemben emelt vádak hamisságáról magam győződtem meg. A bevádoltnál tartott helyszíni szemle és kihallgatása is egyazon eredményre vezetett. Nevezett személy ártatlan. A vizsgálati végzést az uradalom intézője, mint a birtoktulajdonos képviselője tudomásul vette, így jogerőre emelkedett. Módom adódott megismerni a vádak alól felmentett személy családját, életvezetését, elbeszélt múltját, valamint a világról vallott elveit is. Ezek tudatában kész vagyok akár eskü alatt is kijelenteni a Vármegye előtt, hogy bíró úr tisztességes, dolgos, szeretettel teli ember ellen kíván hadjáratot vívni. Benyújtsam-e hát a lemondásomat?

A bíró urat elöntötte a düh, de megértette a – nem is nagyon burkolt – fenyegetést. Három hosszabb hörgés után jobbnak látta hangot váltani.

– Nem lesz szükség rá. Tudomásul veszem, hogy ennek a fondorlatos cigánynak sikerült magát is behálóznia. Kapjak csak erőre! Majd a végére járok az ügynek személyesen. Mert a maga, meg az írnok úr ártatlan barátja rejtőzködő gonosztevő – erre meg én teszem le a garast. Engem is szinte már halottá tett… Hivatalosan utasítom, hogy menjen oda hozzá (ezek szerint tudja az utat), s vigyen magával fegyvereseket is! Elsősorban, bírja vallomásra, hogy valóban ő tette rám ezt a rontást, amit szenvedek. Ő tette-e vagy felbujtására bárki a pereputtyából. Ha bevallja, tartóztassa le azon nyomban… Nyilván tagadni fogja – jajgatott fel, s csak hosszas kínlódás után tudta folytatni.

– Nyilván tagadja majd. Ha így lesz, ajánljon fel neki érte bármennyi pénzt, hogy vegye le a rontást. Ekkor megbüntetni ugyan nem tudjuk, de legalább bizonyságunk lesz rá, hogy képes a rontásra. Hisz, aki levenni tudja, feltenni sem lehet rest. Ha ezt a csapdát is elkerülné, kérje, könyörögjön a nevemben, hogy ha valóban olyan jó ember, mint amilyennek megismerte, segítsen! Akkor, csak azért, hogy a jóemberségére újabb szédítő bizonyságot tegyen, biztos segíteni fog… Mert ezt a kínt én már nem bírom soká. No, induljon! És attól a vajákos banyától hozzon a Lacika-féle fájdalomcsillapítóból is… Mit akar még? Mit topog itt tanácstalanul?

– Csak azt akarnám megtudni, hogy voltaképpen mi is az a rontás. Hogy definitíve és konkretice, mi értendő ezen a fogalmon?

– Hát még ezt sem tudja? Uramisten! Kikkel vagyok én körülvéve?! Olyan átokforma, amellyel ártó energiákat juttatnak egy másik emberbe, hogy erős befolyással és hatalommal rendelkezzenek felette. Hogy a lelkétől átvegyék a teste és a gondolatai irányítását. Hogy például ne legyen ereje ellenállni a ráátkozott kórságoknak, hogy fokozzák a fájdalmait.

– Pappal beszélt-e már?

– Hogy feladja az utolsó kenetet?! Attól azért talán még messze vagyok, hallja-e! Nekem itt ne ájtatoskodjon! Menjen a dolgára!

Az erdőkerülő el is indult. Persze fegyveresek nélkül…

Amikor visszatért, a bíró éppúgy fetrengett a fájdalomtól, mint mikor odahagyta. Elsőként a fájdalomcsillapítót kérte. Amikor kézbe kapta és ráharapott volna a furcsa levélkékre, hirtelen fura fény csillant a szemében. Becsöngette egy szolgálóját és adott neki a levélből.

– Mariska, szaladj át az írnok úrhoz! Kóstoltasd meg a Lacikával! Kérdezd meg, hogy ugyanilyet kapott-e ő is a banyától! Aztán szaladj vissza!

– Engem nem fognak ezek megmérgezni! – magyarázata az erdőkerülőnek, de csak miután a szolgáló távozott. (Az, hogy Lacika megmérgeződik-e, láthatóan kevéssé érdekelte.)

Amíg várakoztak, Ferdinánd, az erdőkerülő sorra elbeszélt mindent. Nagyon szakszerűen járt el. Várta a dicséretet. Arra azonban várhatott. A bírót elkeserítette, hogy nem sikerült összerontani az írnokban és ebben a sületlen emberben kialakult képet arról a cigányról, aki kínjai okozója. Mondhatnak ezek bármit. Összeszövetkeztek ellene. Fájdalmasan forgolódott, de csalódása nem enyhült.

– Pedig jóindulatúak! – vette fel a beszélgetés jajgatások miatt megszakadt fonalát a vendég. Mintha csak a bíró gondolatával feleselne. – Fordítsuk meg a dolgot! Eddig arra keresett bíró úr bizonyságot, hogy Jokáék gazemberek. Most tételezze fel, hogy jóindulatúak, s ölébe küldték a gyógyulás reményét. A nagymama azt üzente, hogy a két másik fűkeverék is segíthet, amit küldött. Nem fogadott el pénzt érte, pedig annak igencsak híján lehetnek. Kell is nekem egy ilyen kegyetlen embernek a pénze! – ezt mondta. Ahogyan Jokával bánt, azért mérges magára. Én mindenképpen bíznék benne, mert azt mondta, látatlanba, anélkül, hogy tudná mi a baj, nem tud más gyógyírt küldeni. Ami egyik kórra gyógyulást hoz, más betegségre ártalmas lehet. Ez igazán felelősségteljes magatartás. Nagyon sokféle szárított növénye van, láttam a ládikáját. Ami forráznivalót küldött, azokra azt mondta, hogy kárt nem tudnak tenni, de sajnos segíteni sem feltétlenül fognak. Mi ez, ha nem őszinteség? És így mondta, ezzel a szóval: „sajnos”. Mi ez, ha nem együttérzés? Haragszik magára, mint kegyetlen bíróra, de sajnálja magát, mint kínviselő embert. Gyomorcsitító az egyik – nézett papírjába – a másik meg gyomorerősítő keverék. Majd elmondom bíróné őnagyságának, hogy miként kell használni. Amit pedig próbára küldött, annak – olvasta fel – tűrőfű a neve… De küldött még egy jó tanácsot is… Ha netán talán mégis csak rontást küldött volna valaki a bíró úrra. Ez egy önlevevő módszer. Pontosan felírtam, nehogy hiba essék benne. Tegyen jót – mondta – tizenhét különböző családdal! Vigyázzon, hogy eggyel se legyen több, vagy kevesebb! És arra is, hogy családonként csak egy jót tegyen, mert különben oda a hatás. A család nevét, a jótett mibenlétét, és az elkövetése pontos idejét írja fel egy papírosra! Azt aztán a tizenhetedik jótettet követő első teliholdas éjszakán ássa el egy útszéli keresztnél! (Nem kell ám messzire mennie, ha jobbat nem tud, mert Joka állított egy ilyet néhány hete itt a falunkban.) Amikor ez megvolt, azon nyomban rogyjon térdre, emelje tekintetét az égre és imádkozzon! …És többé ne merészeljen távol maradni a templomtól.

Ez utóbbi mondattal azonban már csak ő tetézte meg Mamó üzenetét. Nagyon csípte ugyanis a szemét, amikor azt látta, hogy az egész falu népe ott van a vasárnapi misén. A falu bírájának helye azonban hétről hétre üresen marad.

A bíróban pedig éppen ez a mondat hitelesítette az egész üzenetet. Hiszen, ha egy ismeretlen nő, anélkül, hogy látta volna valaha is őt, betette volna lábát Bötönyére, pontosan tudja róla, hogy nem jár templomba… Meg is szakította a gondolatot benne a villámcsapás-szerű felismerés. Lehet, hogy a mindent számon tartó Isten szól hozzá az öregasszony által. De hiszen, akkor hatni fognak a szerek! Akkor élnie kell a felkínált lehetőséggel. Eltökélte magát: jót fog cselekedni.

Meg sem várta Mariskát, hogy visszajöjjön. Rágni kezdte azt az epekeserűségű füvet… És rövidesen elszunyókált…

Kollár-Klemencz László: Öreg Banda

Az utóbbi években több történelmi szakkönyv mellett olyan szépirodalmi művek is megjelentek, melyekben a magyarországi németek történelme a megszokottól eltérő szempontból és célból került feldolgozásra. Ezek egyes emberek, családok vagy települések történetét választják témaként, vagy bizonyos korszakokat dolgoznak fel. Így jelentek meg különféle életrajzi írások, illetve családregények is, amelyek a múltat személyes nézőpontból ábrázolják. A családregények szubjektivizmusa az olvasót gyakran intim, meghitt hangulatba juttatja, különleges olvasmányélményt nyújtva neki.

A 2021-ben megjelent *Öreg Banda* című mű is ilyen alkotás. A szerzője, *Kollár-Klemencz* László sokaknak inkább zenészként lehet ismerős, bár az utóbbi években két elbeszéléssel is belépett a magyar irodalmi életbe. Ez a munkája élete első regénye, melyben az újhartyáni magyarországi német őseiről szól, s a középpontba a zene szeretetét és a zenélést helyezte.

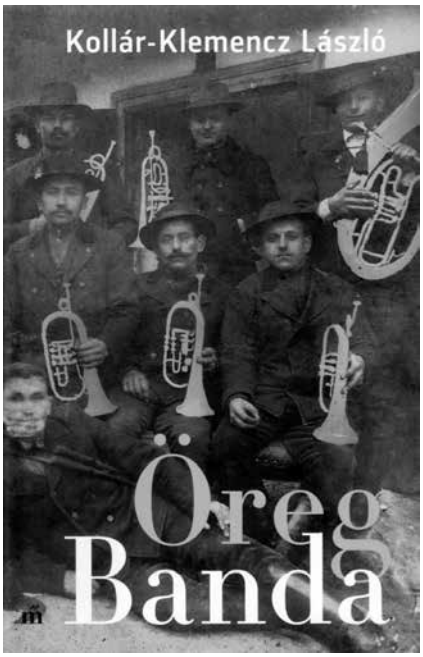

Családregénye több kisebb elbeszélésből áll, melyben a település eseményeiről is olvashatunk, így például egy nagy viharról és egy tűzvészről, ünnepekről, templomszentelésről, valamint disznóvágásról, vagy éppen fúvószenekarok alapításáról s működéséről is.

Az olvasó a *Kaldenecker* család változatos történetét négy nemzedéken keresztül ismerheti meg, a XIX. század végi Soroksárról való megérkezésüktől egészen a szocialista időkig. Bár a regényben a nagypolitika és a „külvilág" valós történelmi eseményei, mint az első és második világháború is megelevenednek, ezek mégis inkább a főszereplők személyes sorsában mutatkoznak meg, azokban játszanak meghatározó szerepet. A történetszálban a háborús traumák és azok feldolgozása így erőteljesebben kerülnek ábrázolásra. Ha azonban a cselekményt általánosságban kellene jellemeznünk, akkor azt vidámnak, romantikusnak, szívhez szólónak tudnánk leírni.

Kollár-Klemencz e regényéhez saját gyermekkori emlékeit és fantáziáját, valamint a családi anekdotákat is segítségül hívta. Így kerülnek a regény szereplői az egykori Újhartyán álomszerű, mesés világába, ahol a képzelet és a valóság keveredik egymással. A település svábjait mintha egy képeskönyvből varázsolta volna a szerző a történetbe. Végül azonban minden a zene, a Kaldenecker család fémjelezte *Öreg Banda* nevű fúvószenekar alapítása és vezetése, illetve annak továbbélése körül forog. A történet olvasásával otthonossá válik számunkra Újhartyán egykori világa, a műnek köszönhetően pedig azt is jobban megértjük, hogy mekkora szenvedély köthet egy zenészt a játékhoz, az alkotás öröméhez.

Ezt a könyvet mindazoknak ajánljuk, akik szívesen merülnének el egy családregényen keresztül egy főváros közeli magyarországi német település egykori varázslatos zenészvilágában.

A könyvet a Magvető Könyvkiadó és Kereskedelmi Kft. adta ki.

Zentrum.hu

Kátoly – századokon át őrzött kincs

könyvajánló

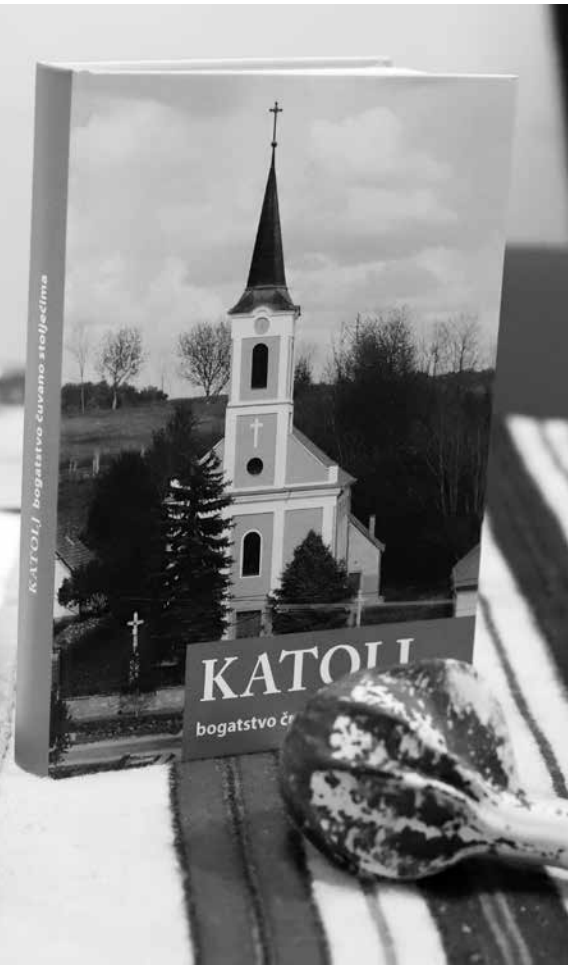

A könyv, amelyről írunk a *Katolj: bogatstvo čuvano stoljećima (Kátoly: századokon át őrzött kincs)* címet viseli, s az első horvát nyelven írt monográfia erről a baranyai faluról. Írásos emlék Kátolyról az ott lakók számára, barátaiknak és vendégeiknek, az ide látogatóknak, az átutazóknak és kutatóknak is. A Kátolyi Horvát Nemzetiségi Önkormányzat és a Magyarországi Horvátok Tudományos Intézete társkiadásában jelent meg. A benne foglalt írások *Barics* Ernő, *Blazsetin* Branka (egyben a könyv szerkesztője) és *Trubics* Lilla munkái.

A könyvet két kátolyi lakos munkája foglalja keretes szerkezetbe – a bevezető szövegben *Kollár* Szaniszló ír szülőfalujáról, a kötetet záró, képaláírásokkal is ellátott – a falut és lakóit bemutató – több mint hatszáz felvételből álló fényképantológia pedig *Ivánkovics* Mirkó gyűjtése. Az írásokban a kátolyi horvátság múltjáról, a jelentősebb eseményekről és kiemelkedő személyiségekről olvashatunk. A szerzők kitérnek a kátolyi horvát nyelvjárásra, számba veszik a helyi kulturális értékeket, de feldolgozzák a helyi nevelés és oktatás múltját és jelenét is. A könyv szívét a falut éltető emberekkel folytatott beszélgetések alkotják, akiknek emlékei miatt érdemes Kátolyt megismerni. A kötet bemutatja a falu kulturális életét, Horvát Nemzetiségi Önkormányzatát és annak projektjeit (tájház, a régi iskola épülete, óvoda), vallási életét, szájhagyományát és népszokásait is.

Az első fejezetet néhai Kollár Szaniszló történelem és szerb-horvát szakos tanár írta. A *Rodu na spomen: Cvjetaj i sjemeni se gdje si niknuo* (*Nemzetemnek emlékül: Virágozz és gyarapodj, ahol születtél!)* című írásában szülőfalujára, a helyi szokásokra, a sokác nyelvjárásra, a zenére, az oktatásra emlékezik érdekes emlékeket felelevenítve.

A *Povijest Hrvata u Katolju (A kátolyi horvátok története)* című második fejezetet Trubics Lilla írta, aki anyai ágon maga is kátolyi származású. Kátoly történetét a következő korszakokra osztotta: Kátoly a kezdetektől az I. világháborúig; Kátoly az I. és a II. világháború idején; Kátoly a II. világháború után; Kátoly Kaszapovics korában; A rendszerváltáshoz vezető út. Az olvasók megismerhetik a község földrajzi elhelyezkedését, közigazgatási jelentőségét, a Karasica-patakot (Karašica) és annak fontos szerepét a falu életében, valamint a falu nevének eredetét. A szerző említi a szlávok több évszázados (már a magyar honfoglalás előtti) jelenlétét a mai település területén, amit szláv eredetű szavak és az úgynevezett fonott falú házépítés is bizonyítanak. Ezt követően a Kátolyban mai napig élő sokácok őseinek idetelepedéséről, őshazájukról és elnevezésük eredetéről esik szó. A XVIII. században német telepesek érkeztek a faluba és keveredtek a helyi horvát lakossággal. Az asszimiláció, a járványok, a rossz anyagi körülmények, az alultápláltság és a nehéz fizikai munka következtében számuk a XX. században rohamosan csökkenésnek indult. A sokácok nem változtatták meg vezetékneveiket. Az etnikai hovatartozást bemutató táblázat alapján kiolvasható, hogy a horvát-magyar arány az elmúlt száz évben „helyet cserélt". Miközben a XVIII. század végén Kátolyban még nem éltek magyarok, a XXI. század elején már ők alkotják a lakosság többségét.

A harmadik fejezetben Blazsetin Branka tollából Kátoly két termelőszövetkezetéről („*December 21.*" és „*Új élet*") olvashatunk. Az elsőt 1948. december 21. alapították és az 1956-os forradalom idején oszlott fel. Az Új élet mezőgazdasági termelőszövetkezetet 1957-ben alapították és a '90-es években a rendszerváltás idején oszlatták fel. Az át-

alakulás során részvénytársaság és új vezetési struktúra jött létre. A termelőszövetkezet új életet lehelt a faluba, külön is említésre méltó a kátolyi kukorica sikere és a Kanadából importált *Holstein-fríz* szarvasmarhafajta tenyésztése. A szerző méltatja a szorgos kátolyi népet és a dolgos parasztokat, akik közül *Kaszapovics* András (1916–1963) külön is kiemelkedik. Munkásságát a következő fejezet tárgyalja.

Az anyai ágon kátolyi származású Kaszapovics falubíró volt, majd a második termelőszövetkezet, az Új élet alapítója és elnöke 1957-től 1963-ig. A Kossuth-díjat 1948-ban, a díj alapításának évében kapta meg. A mai napig ő az egyetlen Kossuth-díjas magyarországi horvát.

„A mai napig ő az egyetlen Kossuth-díjas magyarországi horvát."

Barics Ernő kroatista a *Jezik i kultura Šokaca u Katolju* (*A kátolyi sokácok nyelve és kultúrája*) című fejezetben a *Hrvatski prezimenik (Horvát vezetéknévtár)* alapján hasonlítja össze a kátolyi vezetékneveket a Horvátországban előfordulókkal. A falubeliekkel folytatott beszélgetések transzkripcióit idézve elemzi a helyi nyelvjárás főbb tulajdonságait és megállapítja, hogy a kátolyi nyelvjárás a horvát nyelv što nyelvjárásának kelet-boszniai változatához tartozik, öt hangsúlyt különböztet meg, a *šć*-ző és (i)je-ző kiejtés jellemzi. A kátolyi nyelvjárást a szerző hangtani, alaktani és szótani elemzésnek veti alá.

Blazsetin Branka *Obrazovanje i odgoj* (*Oktatás és nevelés*) című fejezetében az oktatás- és kultúrpolitikával ismerkedhet meg az olvasó az iskola megalapításától napjainkig. Az oktatás kezdetekor a magyar nyelv dominanciája és az anyanyelv használatának tiltása volt jellemző. Az 1720-as évekből származó dokumentumok alapján feltételezhető, hogy a Kátoly területén lévő püspöki birtokon iskola is működött. *Bedekovics* Antonius volt az iskola egyik tanára. A püspökség tulajdonában lévő falusi iskola 1860-ban épült. Az oktatás horvát, német és magyar nyelven folyt. Noha az iskola működött és a gyerekek jártak is iskolába, a XX. század elején az épület olyan állapotba került, hogy egy ellenőrzés után az intézmény bezárását javasolták. A fejezet külön hangsúlyt fektet a két világháború közötti, valamint a II. világháborút követő időszakokra és jelzi, hogy mikor milyen nyelven folyt az oktatás. A szerző külön kitér a nemzetiségi iskolák alapítására, a Kominform (a Kommunista Internacionálé utódjaként létrehozott Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodája – *a szerk.*) hatására és a hatalom oktatási rendszerre történő politikai befolyására. A fejezet említi a tanítókat és a diákok számát… Az írás második része az 1950/51-től működő kátolyi óvodáról szól. Az intézmény dolgozói közül *Kollár* Jánosné külön elismerésben részesült, tiszteletére 2017-ben a volt óvoda épületén emléktáblát avattak. Az iskola 2004-es megszűnésével a faluban megszűnt a horvát nyelvoktatás is. Ha a szülők szeretnék, hogy gyermekük horvát nyelven tanuljon, általában a pécsi Miroslav Krleža Horvát Óvoda, Általános Iskola, Gimnáziumba és Diákotthonba íratják. A gyermekek többnyire Geresdlakra, Szederkényre vagy más közeli faluba járnak általános iskolába.

„Az iskola 2004-es megszűnésével a faluban megszűnt a horvát nyelvoktatás is."

A következő *Deset susreta (Tíz találkozó)* című rész kátolyiakkal folytatott beszélgetésekből áll. Ezekben felelevenednek a gyermekkor, a fiatalság és a felnőtté válás emlékei. Az első beszélgetés *Balatinácz* Mihálynéval zajlik, aki – egyikeként az 1933-ban született és ma is élő három kátolyi asszonynak – a disznóólakra, a döngölt padlóra és a padló mosására, a kendermagvetésre, a szövőszékre, az elkészült szövet fehérítésére emlékezett vissza, de beszélt a ludakról és a lúdtollas dunyhákról, az étkezési szokásokról is. Az *Andrics* Péterrel folytatott beszélgetés épp a nyolcvanötödik születésnapján zajlott, miközben rokonai sorra üdvözölték. Ő a családjáról és rokoni kapcsolatairól mesélt, az iskoláról, amely a felső és az alsó épületben működött, majd a hadseregről az 1956-os forradalom idején, fiai esküvőjéről, a kultúrcsoportban folytatott tevékenységéről és *Gugán* József tanár úr érkezéséről. A falu borbélyával, *Kláics* Vince családfájáról és szakmájáról mesél, a hadseregről, amely a II. világháború idején áthaladt Kátolyon, az alsó iskola épületé-

ről és annak felszereléséről, „régi" esküvőkről (Vince fia lakodalmáról is), a kátolyi német reptérről és annak elárasztásáról… *Ivánkovics* Jánosné és férje János elmesélték, hogy a hosszú múltra visszatekintő kátolyi Ivánkovics család tagjai valaha kovácsok voltak. Az olvasó közben megismerheti a többi kátolyi kovácsmestert, a II. világháború idején itt szolgáló papokat, tudomást szerezhet a házigazdák amatőr színészi sikeréről, a zarándoklatokról, fiuk kultúrházban tartott esküvőjéről (körülbelül hatszáz vendéggel) és több érdekes történetről Kátoly két világháború közötti időszakából. *Polics* Mátyásné a hagyományok ápolásának és a fiatalabb nemzedékekre történő átörökítésének szépségét varázsolja elénk. Lánya és unokái példáján mutatja be, hogyan lehet az utókornak átadni az ősi sokác értékeket és szellemiséget, ők ugyanis ma is szeretettel ápolják hagyományaikat. *Barics* Jánosné és *Barics* János őseikről és utódaikról mesélnek, esküvőjükről, munkájukról, felnőtté válásukról, gyermekeikről (János és Márta) s boldog házasságukról, amely már lassan ötvenöt éve tart. A következő beszélgetőpartner, *Divják* Katalin arról mesél, hogy a mai napig legjobban azt szereti, ha összegyűlik a család. Visszaemlékezik a kesztyűgyárban ledolgozott évekre, arra, hogy birkákat tartottak majd büszkén tárja fel szekrényét s mutatja meg saját kezűleg készített népviseleti ruhadarabjait. *Divják* Antalné, volt kátolyi polgármester a faluban végzett munkáról és tervekről beszél, a rendszerváltás előtti időkről, az akkori állapotokról és lehetőségekről, a sokác klubról, népszínművek bemutatásáról, a kátolyi iskoláról és óvodáról. Közben Péter fiával is megismerkedhetünk. *Zsivkovics* Vince érdekes történeteket mesél édesanyjáról és családjáról, a kátolyi házakról, sokác esküvőkről, osztálytársakról, táncról, a nyelvvesztésről, hollandokról és németekről a faluban… A következő beszélgetés során két *Ivánkovics* szólal meg, Mihály nagypapa és unokája, Mirkó. Tetteik és szavaik az olvasó elé varázsolják azt az óriási szeretetet, amit Kátoly és a letűnt idők iránt éreznek. A nagypapa az olaszi plébániáról és plébánosokról, házuk múltjáról mesél, de egy esküvőn elkövetett gyilkosságról szóló népmesét is elmond.

„A nagypapa az olaszi plébániáról és plébánosokról, házuk múltjáról mesél, de egy esküvőn elkövetett gyilkosságról szóló népmesét is elmond."

A *Kulturni život u Katolju (Kátoly kulturális élete)* című fejezetet Trubics Lilla írta. Először az 1930-as években működő kultúrcsoportról olvashatunk, amely gazdag repertoárral rendelkezett és Magyarország szerte fellépett, Jugoszláviába is eljutott és a televízióban is szerepelt. 1960-ban azt írják az újságok az együttesről, hogy ezek „a fiatalok mindenki számára példaként szolgálhatnak" és „a felemelkedés útján járnak". Ebben az időszakban a kultúrház, az együttes és a falusiak szíve együtt dobogott. Az olvasó megismerkedhet az 1983-ban alapított Sokác Klub tevékenységével, az benne zajló élettel, irodalmi estekről és irodalmárok látogatásáról értesülhet… A szerző megemlíti, hogy a helyiek olvasták a *Narodne novine*-t, a *Hrvatski glasnik*-ot és a *Narodni kalendar*-t. Leírja a Baranya Alapfokú Művészeti Iskola tevékenységét (2000-2016) és a *Karašica kórus* működését, tagjait s fellépéseit.

Az ezt követő fejezetben Blazsetin Branka az elmúlt közel harminc év során készített közgyűlési jegyzőkönyvek alapján a Kátolyi Horvát Nemzetiségi Önkormányzat alapításáról, történetéről, tevékenységéről és a helyi önkormányzattal való együttműködéséről ír. A fejezet az alábbi korszakokra oszlik: 1. 1998-2002 (Divják Antalné első polgármesteri mandátuma, aki együttműködést köt a Kátolyi Horvát Nemzetiségi Önkormányzattal, felújítási munkálatokat folytat az iskola és az óvoda épületében, valamint több rendezvényt is előkészít.); 2. 2002-2006 (A helyi és a nemzetiségi önkormányzat együttműködésének köszönhetően különböző programokat szerveznek, bevezetik a gázt, megkezdi működését a művészeti iskola.); 3. 2006-2010 (A törvényi előírások változásával bezárják a kéméndi iskolát, de ismét sok a rendezvény, zarándoklatokat és kirándulásokat szerveznek.); 4. 2010-2014 (Trubicsné Csibi Nóra lesz Kátoly új polgármestere. A kulturális élet a megszokott ritmusban zajlik: kirándulásokat, vendégszerepléseket és

koncerteket szerveznek. Az önkormányzat előfizet a nemzetiségi sajtóra, közben bezárják az óvodát.); 5. 2014-2019 (Új választási törvény lép életbe minden önkormányzati számára. A helyi önkormányzat továbbra is támogatja a kátolyi horvátok rendezvényeit. A 2017-es esztendő a nagy kátolyi projektek éve.). Végül elérkeztünk az utolsó ciklusig, amely 2019-től 2024-ig tart majd. Megtudhatjuk, hogy a koronavírus-járvány és más nehézségek ellenére a helyi és a nemzetiségi önkormányzat folytatni kívánja a megkezdett projekteket és arra törekszik, hogy minden kátolyi lakosnak jobb életet biztosítson.

A 2017-es év sikeres projektjeiről a *Svoji na svome – Zavičajna soba i kuća* (*A mi otthonunk – Tájszoba és tájház)* fejezetben olvashatunk részletesebben. Blazsetin Branka a Kátolyi Horvát Nemzetiségi Önkormányzat elnöke, *Ivankovicsné Kovácsevics* Rozália segítségével mutatja be az olvasónak miként alakítottak ki tájszobát, hogyan rendezték be, miképpen vették a helyi önkormányzattól 2032-ig használatba a régi óvoda épületét, ahol a kialakított múzeumban a település anyagi kultúrája látható.

A *Vjerski život* (*Vallási élet)* című fejezetben Trubics Lilla kiemeli a kátolyiak évszázadokra visszanyúló vallásosságát, a falu területén ugyanis már a mohácsi csata előtt is állt templom. A kátolyi lakosok hitét Szent Katalin védelmezte és ferences, illetve jezsuita szerzetesek segítségével maradt fenn. A kátolyi plébánia hol Pécsváradhoz, hol Pécshez tartozott. A pécsváradi bencés kolostor és a régi középkori templom 1908-ig szolgálta a szerzeteseket és a hívőket. Két évvel később, 1910-ben felépült az új kátolyi templom. A fejezet megemlíti, hogy a szentmise nyelve miatt sokszor feszültség alakult ki a németek és a sokácok között, elvétve még véres összetűzések is megestek. Részletes leírás olvasható a mai templomról, a freskókról, azok történetéről, a szobrokról, a harangokról. A fejezetben elhagyjuk a falut, ellátogathatunk a kátolyi

hívők kedvelt zarándokhelyeire és megismerhetjük kátolyi út mentén emelt mind a tizenegy keresztet. Ezek az emlékhelyek a szenvedés és a nehéz élet jelképei, melyeket az ismeretlen helyen nyugvóknak, vagy fogadalmi célból emeltek. A tizenegy kátolyi kereszt közül hat német, öt pedig sokác. Meg kell említeni *Ivánkovics* János falubeli lakost, aki sok-sok szeretettel és munkával újította fel s ápolja ezeket a kereszteket. A fejezet bemutatja a kátolyi temetőt is, az ott látható sírköveket és a rajtuk olvasható feliratokat, amelyek hűen őrzik a lelkek mélyén rejlő sokác identitást.

Az *Usmena predaja (Népköltészet)* című fejezetben Trubics Lilla ismerteti a legnépszerűbb kátolyi balladákat, imákat, elbeszéléseket, régi lakodalmi énekeket, népi babonákat és hiedelmeket. Az ugyancsak általa írt *Narodni običaji u Katolju (Néphagyományok Kátolyban)* című fejezetben a jeles napokat és az ünnepekhez kapcsolódó szokásokat veszi számba. Ilyenek az újév, a vízkereszt, Szent Balázs ünnepe, az asszonyfarsang, a préló, a disznóvágás, a busójárás, a böjt, a húsvét, Szent Gergely ünnepe, Szent Márk ünnepe, az úrnapja, a királynéjárás, a dojdole (esőcsinálás), a kisbúcsú, a mindenszentek, a halottak napja, a nagybúcsú, az advent, Szent Barbara ünnepe, a Luca-nap, a szenteste, a karácsony, Szent István ünnepe és a vesszőzés. A fejezet bemutatja a mindennapi élettel, a gyermekszületéssel, a keresztszülőkkel és kereszteléssel, az esküvővel, a halállal és temetéssel összefüggő szokásokat is.

A könyvet – amint azt már említettük – a faluról és lakóiról készült gazdag fényképválogatás zárja, ami egyfajta szemléltetése mindannak, amiről az írások szólnak. Külön fejezetbe került a kötet horvát és magyar nyelvű összefoglalója. A könyv végén a szerkesztő köszönetet mond mindazoknak, akik rendelkezésére bocsájtották a családi albumokban féltve őrzött felvételeket és ezzel gazdagabbá tették a kötetet, valamint az adatközlőknek, akik többször is fogadták otthonaikban és megosztották vele idejüket és történeteiket.

Maja Matijević és Vjekoslav Blazsetin

Olvassa a BARÁTSÁG-ot!

Fizessen elő most 2022-re!

Éves előfizetési díj: 3000 Ft (1800 Ft + 1200 Ft postaköltség), **félévre: 1500 Ft**

A folyóirat előfizethető átutalással:

az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége főszámlája,

Barátság folyóirat alszámláján, OTP Bank: 11743057-26413457

Előfizetői információk: Somogyi Zsuzsanna (ONÖSZ) +36 30 211 3980, zsuzsanna.somogyi@slovaci.hu

e-mail címeink: baratsagujsag@gmail.com, eva.mayer@nemzetisegek.hu

honlapunk: http://nemzetisegek.hu

Várjuk könyvtárak, iskolák, kisebbségi önkormányzatok, egyesületek, baráti körök jelentkezését!

Régi ízek egy bakonyi sváb falu, Németbánya konyháiból

Borsóleves

Sárgarépát, petrezselyemgyökeret, esetleg zellergumót apróra vágunk, és zsiradékon párolni kezdjük. Hozzáadjuk a borsót és pár percig tovább pároljuk. Megszórjuk 1 púpos kanál liszttel, (bestauboljuk) és felengedjük vízzel. Cukorral, sóval és apróra vágott petrezselyemmel ízesítjük.

Gombaleves

Ugyanúgy kezdjük a főzést, mint a borsólevesnél. (Ha szárított gombából készül, akkor azt előző nap vízbe áztatjuk. Németbánya környékén sok gombát szedtek, amit korábban szárítva tartósítottak.) Megpároljuk a zöldségeket és hozzáadjuk a gombát. Tovább pároljuk, majd felengedjük vízzel. Sózzuk, borsozzuk, petrezselymet aprítunk bele és puhára főzzük. A végén tejfellel és liszttel behabarjuk.

Zöldbabfőzelék

Egy kilónyi zöldbabot feldarabolunk, 2-3 krumplit kockára vágunk, egy jó nagy fej vöröshagymát felaprítunk, 2-3 cikk fokhagymát összezúzunk. 3-4 kanál zsiradékon megpároljuk a vöröshagymát, beledobjuk a fokhagymát, a krumplit és a zöldbabot. Pár percig kevergetjük, majd megszórjuk pirospaprikával és felöntjük vízzel. Megszórjuk gazdagon petrezselyemmel. Sóval, borssal, majoránnával ízesítjük, majd puhára főzzük. Tejfellel és 2 kanál liszttel behabarjuk, de rántással is sűríthetjük. Sült hús illik hozzá.

Kelkáposzta-főzelék (plutyka)

Egy közepes fej kelkáposztát felszelünk, és 2 krumplit meghámozunk, felkockázunk. Feltesszük főni annyi vízzel, hogy ellepje. Sóval, borssal, majoránnával, köménymaggal ízesítjük. Ha puhára főtt, akkor egy púpos evőkanál lisztből zsiradékon rántást készítünk, majd 2-3 cikk zúzott fokhagymát dobunk bele. Kihűlés után a káposzta főzőlevével felöntjük, simára keverjük, és a főzelékhez adjuk**.** Tehetünk bele kevés füstölt húst is, de lehet fasírttal is asztalra adni.

Töltött káposzta

Másfél kiló darált húst összedolgozunk 1 bögre rizzsel, két nagy fej aprított hagymával, három tojással és fűszerekkel, sóval, borssal, pár cikk fokhagymával. Ebből gombócokat formálunk. A lábas aljára tesszük a másfél kilónyi hordókáposzta felét, rá szalonnadarabokat vagy

2022-ben jelenik meg Kiss Albertné összeállításában az a Régi ízek egy bakonyi sváb falu, Németbánya konyháiból / Alte Speisen aus den Küchen eines schwäbischen Dorfes Deutschhütten című színes kétnyelvű kiadvány, melyből recepteket válogattunk.

kolbászt, majd a gombócokat. Tetejére halmozzuk a káposzta másik felét, felengedjük annyi vízzel, hogy ellepje. Másfél órai rotyogás után tejfellel tálaljuk.

Gombapaprikás

Az erdei gombát megtisztítjuk, megmossuk, majd kb. 1 kilónyi gombához 2 fej hagymát aprítva, zsiradékon megdinszteltjük. Rátesszük a gombát, sózzuk, borsozzuk, és együtt puhára főzzük. Ekkor szórjuk rá az őrölt pirospaprikát, majd egy kanálnyi liszttel behabarjuk. Nokedlivel adjuk asztalra.

Kocsonya (Sojz)

Disznóölés után készült a kocsonya. A lábat, fület, fejet, csülköt, bőrt alaposan megmosták, a perzselés után még előforduló szennyeződéseket levakarták és feltették főni. 3-4 fej fokhagymával, borssal, sóval, esetleg néhány szál zöldséggel ízesítették. Öt órai főzés után a csontosabb részeket kicsontozták, és a húst tányérokra rendezték. A kocsonya tetején összegyűlt zsiradékot lemerték, és a levet a tányérokba adagolták. Másnap reggelre megkötött a lé, így vált fogyaszthatóvá. Többnyire kemencében vagy héjában sült krumplival fogyasztották.

Sóska (Saurampfl)

A sóskát nem vetették veteményeskertbe, hanem a mezőn szedték. A leveleket megtisztították, megmosták. Rántást készítettek, belerakták a sóskát, megsózták, majd addig kevergették, míg kellőképp össze nem esett. Ezután felengedték tejjel és addig főzték, míg a mártás sima, egynemű nem lett, s azután cukorral ízesítették. Krumplival, kemény- vagy tükörtojással fogyasztották.

Kuglóf (Kugluf)

Habosra keverünk 10 deka vajat 10 deka cukorral és 3 tojássárgájával. Közben 2 deka élesztőt fél deci tejben felfuttatunk, mazsolát, citromhéjat, pici sót adunk hozzá és 40 deka liszttel a tojásokhoz keverjük. Kizsírozott kuglófformába öntjük, 50 percig kelesztjük, majd 30 percig sütjük. Deszkára borítjuk és porcukrozzuk.

Csörögefánk (Tieri Kropfa)

1 kiló lisztet összedolgozunk 3 tojással, 5 dekányi, 1 deci tejben felfuttatott élesztővel, sóval, 30 deka zsírral és egy kanálnyi cukorral. Fél centi vastagságúra kinyújtjuk. Vagy szalagokat vágunk a rádlival és különféle formákba hajtogathatjuk, vagy egy rombusz alakúra vágott tésztadarabon középen 3 centis nyílást vágva, egyik sarkát behajtjuk. Forró zsírban vagy olajban kisütjük, és még melegen vaníliás porcukorba forgatjuk.

Tócsi, cicege (Krumpenprosa)

A krumplit meghámozzuk, lereszeljük nyersen, majd sóval, borssal, néhány cikk zúzott fokhagymával ízesítjük. Annyi lisztet keverünk hozzá, hogy összeálljon a tészta. Serpenyőben zsírt forrósítunk, és a tésztából kanállal halmokat rakunk a zsírba, szétlapítjuk és mindkét oldalát aranybarnára sütjük.

Inhalt „Barátság”/ „Freundschaft”

Jahrgang 29. Heft 1.

Staatspräsident János Áder hat das Datum – den 3. April 2022 – der Parlamentswahlen angekündigt. An diesem Tag werden auch die in Ungarn lebenden 13 Nationalitäten Abgeordneten und Fürsprecher wählen, die in den folgenden vier Jahren ihre Interessen vertreten werden. Zwei Monate vor den Parlamentswahlen haben wir den gegenwärtigen Abgeordneten und die Fürsprecher ersucht, ihre in den vergangenen vier Jahren durchgeführte Arbeit und deren Ergebnisse vorzustellen. Die Landesselbstverwaltungen der Nationalitäten haben ihre Listen für die Wahlen aufgestellt und berichteten über ihre Beziehung zu den Fürsprechern, sowie darüber, welche Erwartungen sie im nächsten Zyklus gegenüber den Fürsprechern im Bereich des Bildungswesens und der kulturellen Autonomie haben. In unserer Zusammenstellung melden sich die Vertreter der deutschen, slowakischen, kroatischen, serbischen, slowenischen, ruthenischen und griechischen Nationalitäten zu Wort. Mit dem Titel „Kátoly – jahrhundertelang aufbewahrter Schatz“ erschien das von Blazsetin Branka redigierte Buch über die Geschichte der kleinen kroatischen Siedlung in der Branau, welches Buch wir unseren Lesern empfehlen. Wir erinnern uns an die Malerin Teréz Orsós mit der Vorstellung ihres Lebens und ihrer Gemälde. Wir verabschieden uns vom Kossuth-Preisträger und József-Attila-Preisträger Dichter und Schriftsteller Márton Kalász, der im Alter von 87 Jahren am 30. Dezember 2021 in Budapest gestorben ist. In der vorliegenden Ausgabe erscheint auch das Inhaltsverzeichnis vom Jahre 2021. Die nächste Ausgabe der Zeitschrift BARÁTSÁG erscheint am 15. April 2022.

Contents “Barátság”/ “Friendship”

Vol. 29. No. 1

János Áder, the President of the Republic of Hungary, set the date of the parliamentary elections for April 3, 2022. On this day, 13 nationalities living here will elect representatives and advocates who will represent their interests for the next four years. A mere two months before the election, we asked their current representatives and advocates to present their work of the past four years and the results made. Meanwhile, the national ethnic municipalities drew up a list for the election and reported on their relationship with the advocates, their expectations of the elected advocates in the next cycle in the field of self-representation, education and the implementation of cultural autonomy. Representatives of the German, Slovak, Croatian, Serbian, Slovenian, Ruthenian and Greek ethnic communities in Hungary will speak out in our compilation. A book, edited by Branka Blazsetin about the history of a small Croatian settlement in Baranya, called Kátoly, a treasure preserved for centuries, is recommended to its readers. We remember the Roma painter Teréz Orsós by presenting her life and paintings. We bid farewell to Kossuth and Attila József Award-winning poet and writer Márton Kalász, who died on December 30, 2021 in Budapest at the age of 87. The Table of Contents for 2021 will also appear in this issue. The next issue of Friendship will come out on April 15th.

Lapzárta: 2022. január 31.

A BARÁTSÁG következő száma 2022. április 15-én jelenik meg.